

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA BAĞLANMA VE
BENLİK ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Neslihan EVİRGEN GENİŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN

KARABÜK
2017

TEZ ONAYI

NESLİHAN EVİRGEN GENİŞ'in hazırladığı "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı bu çalışma 10/11/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Serdal SEVEN
Üye

Yrd. Doç. Dr. Ayşegül OKSAY ŞAHİN
Üye

Bu tez Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak onaylanmıştır.

Doç. Dr. Kubilay TEKİN
Enstitü Müdürü V.

BEYAN

Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içerisinde yer alan tüm bilgi ve belgeleri akademik kurallara uygun şekilde elde ettiğimi,
- Elde ettiğim tüm bilgi ve sonuçları etik kurallara uygun şekilde sunduğumu,
- Yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun şekilde atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum tüm eserleri kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan bilgi ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya farklı bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Kasım/2017

Neslihan EVİRGEN GENİŞ

İmza

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren, her zaman yanımda olan ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, güler yüzü ve anlayışlılığıyla, akademik bilgi ve donanımıyla bana her zaman rehber olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN' a teşekkürü bir borç bilirim. Tezimin her aşamasında beni motive eden ve hep yanımda olan tüm arkadaşlarıma, veri toplama sürecinde uygulama yürüttüğüm okullarda bana yardımcı olan okul yöneticilerine, anasınıfı öğretmenlerine ve ölçek uygulamaları sırasında benimle vakit geçiren sevgili çocuklara çok teşekkür ederim. Ayrıca verilerin analizinde benden desteğini esirgemeyen ölçme değerlendirme uzmanı Doç. Dr. Tülin ACAR'a teşekkür ederim.

Bana her zaman destek olan ve beni koşulsuz seven biricik anne ve babama hayatımdaki varlıkları için teşekkür ederim. Ablalarım Nuray EVİRGEN, Emine YİĞİT, Nagihan TORANBEKİ, kardeşim Eren EVİRGEN ve hayatımın her anında olduğu gibi bu süreçte de yanımda olan sabır ve hoşgörüsüyle manevi desteğini benden esirgemeyen sevgili eşim Uğur GENİŞ'e sonsuz teşekkür ederim.

Bu tez, Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu Başkanlığı tarafından KBÜ-BAP-16/2-YL-075 numaralı proje ile desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Neslihan EVİRGEN GENİŞ

Karabük, Kasım 2017

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR DİZİNİ	viii
EKLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve Kapsam	1
2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Bağlanma.....	6
2.1.1. Bağlanmanın Tanımı	6
2.1.2. Bağlanmanın Öğeleri.....	8
2.1.2.1. Yabancı ve ayrılık kaygısı	8
2.1.2.2. İçsel çalışma modelleri.....	8
2.1.3. Bağlanma ile İlgili Kuramlar	9
2.1.3.1. Harlow'un bağlanma kuramı	9
2.1.3.2. Lorenz'in bağlanma kuramı	11
2.1.3.3. Bowlby'in bağlanma kuramı.....	11
2.1.3.4. Ainsworth ve bağlanma kuramı	13
2.1.4. Bağlanmanın Sınıflandırılması.....	15
2.1.5. Erken çocuklukta bağlanmanın evreleri	18
2.1.6. Bağlanmanın Yaşam Boyu Gelişimi.....	18
2.1.7. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler	21
2.1.8. Bağlanmanın Değerlendirilmesi	23
2.2. Benlik	26

2.2.1. Benlik Tanımları	26
2.2.2. Benlik Kavramının Öğeleri.....	28
2.2.2.1. Benlik algısı.....	28
2.2.2.2. Benlik saygısı	31
2.2.2.3. Benlik imgesi.....	31
2.2.2.4. Benlik farkındalığı	32
2.2.2.5. Benlik bilinci	32
2.2.2.6. Benlik kurgusu	32
2.2.2.7. Benlik ayarlaması.....	33
2.2.2.8. Benlik yeterliliği	33
2.2.3. Benlik ile İlgili Kuramlar	33
2.2.3.1. Carl Rogers'ın benlik kuramı	33
2.2.3.2. Psikanaliz kuramı ve Freud'un benlik görüşü	35
2.2.3.3. William James ve benlik kuramı	36
2.2.3.4. Charles Horton Cooley ve benlik kuramı	36
2.2.3.5. George Herbert Mead ve benlik kuramı.....	37
2.2.3.6. Harry Stack Sullivan ve benlik kuramı	38
2.2.3.7. Karen Horney ve benlik kuramı.....	38
2.2.3.8. Alfred Adler ve benlik kuramı.....	39
2.2.3.9. Rosenberg ve benlik kuramı	39
2.2.3.10. Carl Gustav Jung ve benlik kuramı	40
2.2.4. Benlik Kavramının Gelişimi	40
2.2.5. Benlik Algısının Gelişimini Etkileyen Faktörler	42
2.2.6. Benlik Algısının Değerlendirilmesi.....	44
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	46
3.1. Araştırmanın Tipi.....	46
3.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi	46
3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu	46
3.4. Veri Toplama Araçları.....	48
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	48
3.4.2. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH).....	49

3.4.3. Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ).....	50
3.5. Verilerin Toplanması	51
3.6. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler	51
3.7. Araştırmanın Etik Yönü	52
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	52
4. BULGULAR.....	54
4.1. Betimsel Analizlere Yönelik Bulgular	54
4.2. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırması.....	54
4.3. Bağlanma Düzeyi ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki	64
5. TARTIŞMA	65
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	74
6.1. Sonuçlar.....	74
6.2. Öneriler	75
7. KAYNAKLAR	78
8. EKLER.....	96
9. ÖZGEÇMİŞ.....	103

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Yüzde Frekans Dağılımları.....	47
Tablo 2. Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Normal Dağılım Gösterip Göstermediğini Belirtmek Amacıyla Yapılan Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları	52
Tablo 3. TOBAH Puan Ortalamaları.....	54
Tablo 4. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Cinsiyetlerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	55
Tablo 5. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Kardeş Sayılarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	56
Tablo 6. Bağlanma Düzeyi ve Benlik Algısının Çocukların Doğum Sırasına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	57
Tablo 7. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	58
Tablo 8. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	59
Tablo 9. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerin Gebelik Sürecini Kolay ya da Zor Olarak Değerlendirmelerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	60
Tablo 10. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerin Doğum Sonrası Süreci Kolay ya da Zor Olarak Değerlendirmelerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	61
Tablo 11. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Gelir Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	62
Tablo 12. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Anneleri Tarafından Algılanan Mizaç Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	63
Tablo 13. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkiye Ait Spearman's Rho Analizi Sonuçları.....	64

EKLER DİZİNİ

Sayfa

EK 1. Kişisel Bilgi Formu.....	96
EK 2. Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği.....	97
EK 3. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH) ...	98
EK 4. Ölçek İzinleri	99
EK 5. Etik Kurul İzni	101
EK 6. Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni.....	102

KISALTMALAR DİZİNİ

TOBAH: Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği

POBKÖ: Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği

AQS: Attachment Q-Set

ÖZET

Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık çocuklarda bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma ilişkisel tarama biçiminde tasarlanmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Karabük il merkezine bağlı anaokulları ve ilkokulların anasınıflarına devam eden, uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 60-72 aylık 140 çocuk oluşturmaktadır. Çocuklardan 64'ü kız, 76'sı da erkektir. Bu çalışmada verileri toplamak amacıyla “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH) ve Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)” kullanılmıştır. Bu ölçekler çocuklara birebir uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların bağlanma düzeylerinin cinsiyet ve anne eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği, çocukların kardeş sayılarının benlik algısının alt boyutları olan sosyal ve akademik benlik boyutlarından alınan puanların kardeş sayısına göre farklılaştığı ve benlik algısının tüm alt boyutlarının doğum sırasına göre farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Bağlanma, benlik algısı, okul öncesi dönem.

ABSTRACT

Examining the Relationship Between Attachment and Self Perception of Preschool Children

The purpose of this research is to examine the relationship between attachment and self-perception in 60-72 month-old children who are in pre-school education. The research was laid out as relational screening model. The study universe consists of the children who are educated in the kindergarten and nursery classes affiliated to the Ministry of National Education in Karabük province, the study of sample consists of 140 children with 60-72 months of age were selected randomly. 64 of children are female and 76 of them are male. In this research in order to collect data "Incomplete Toy Baby Family Stories Scale (TOBAH) and Purdue Preschool Children Self Concept Scale (POBKÖ) were used. These scales were applied to children individually. When the results of the research were examined in terms of variables, it was found that the children showed significant differences according to the attachment levels of gender and mother education status, the sibling numbers of the children showed significant difference in the social and academic aspect, which is the self-perception sub-dimension but it didn't show a significant difference in their physical appearances. It was concluded that the birth order of the children showed a significant difference according to the self-perception sub-dimensions.

Key Words: Attachment, preschool period, self perception.

1. GİRİŞ

1.1. Amaç ve Kapsam

Bireylerin sağlıklı bir kişilik geliştirmelerindeki en önemli etkenlerden biri erken yıllarda gerçekteşen bağlanma ilişkisinin niteliğidir. Bu ilişkinin niteliği kişinin yaşamı boyunca devam eden ilişkilerini de şekillendirmektedir. Erken yıllarda gerçekteşen bağlanma şekli kişinin çocukluk ve ergenlik döneminde akranlarıyla, yetişkinlikte eş ve iş arkadaşlarıyla, anne baba olduğunda da çocuğuyula olan ilişkilerini etkileyebilmektedir.

Bowlby çocuğun biyolojik ve fiziksel yönden sağlıklı birey olarak yetişmesinde anne-çocuk ilişkisinin kalitesinin önemli bir etken olduğundan bahsetmiş ve böylece kuramın merkezine anne-çocuk bağı getirmiştir (Weber 2003).

Duygusal gelişimin sağlıklı olabilmesinde anahtar rolü anne-baba oynamaktadır. Çocukta kişiliğin oluşmasında özellikle anne çok önemli bir role sahiptir. Çocuk anneyle ne kadar çok etkileşim ve iletişim halinde olursa kişilik gelişimi de o kadar güçlü olmaktadır. Anne çocuğa ne kadar güven verirse çocukta içindeki dünyayı olduğu gibi dışa vurmaktadır. Güvenli bağlanan çocukların gelecekteki yaşantısında duygusal gelişimi olumlu yönde desteklenmektedir (Ainsworth 1967, Santrock 2012, Trawick Smith 2013, Güneş 2015). Bağlanma bebeğin hayatının ilk senesinde, altıncı aydan itibaren gerçekteşmeye başlamaktadır. Bebekler babalarına, kardeşlerine, büyük anne ve büyük babalarına karşı bağlanma gerçekteştirebilir ama genelde bağlandıkları kişi anne olmaktadır. Eğer bu ilişkide yakınlık sağlanırsa bebekte güvenlik ve sevgi duyguları, ilişkide kopukluk yaşanırsa kaygı, üzüntü ve kızgınlık duyguları oluşmaktadır (Ainsworth 1967, Hazan and Shaver 1994, Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol 2005, Trawick Smith 2013, Yalom 2014, Kazdin 2015).

Bebeklik ve okul öncesi dönemde anneleri tarafından sevilen ve ihtiyaçları hemen karşılanan, yani güvenli bağlanan bebeklerin benlik kavramları da olumlu yönde

etkilenmektedir (Çelik 1993). Benlik, insanın yapabileceği faaliyetleri gerçekleştiren, planlayan, akıl yürüten, endişelenen, merak eden, arzulayan kısmıdır. Benlik kavramı kişinin, kendi yetkinlik ve özellikleri ile etnik ve cinsel kimliğine ilişkin kendi algılarından oluşmaktadır. İnsanı insan yapan kısım benliğidir (Tokmaloğlu 2012, Trawick Smith 2013).

Bebek 18 aylık olana kadar kendisini başka insanlardan ayrı bir varlık olarak anlayamamakta ve bu zamana kadar hayatının çoğu bu ayrımı yapmakla geçmektedir. Artık 18 aylık olduğunda bebekte benlik duygusu gelişmekte ve bebek bağımsız bir birey olduğunun farkına varmaya başlamaktadır (Schafer 2015). Benlik kavramının gelişiminde erken çocukluk dönemi kritik dönem olarak kabul edilmektedir (Yakupoglu 2011). Çocuk büyüdükçe benlik kavramı deneyimleriyle devamlı değişmekte, şekillenmekte ve netlik kazanmaya başlamaktadır (Trawick Smith 2013).

Çocuğun benlik gelişiminde, sağlığı ve bedensel durumu önemli yer tutmaktadır. Çocuklarda benlik kavramı, anneyle olan iletişimde sevgi, saygı, şefkat gibi olumlu duygular yaşanılırsa, “değerliyim, seviliyorum” mesajını çocuk almakta ve çocukta güven-sevgi duygularının temeli atılmaktadır. Anne babanın çocuğa karşı ilgisi ve duygusal durumu, çocuğun olumlu duygular oluşturmasını etkilemektedir (Özer ve Özer 2012). Çocuklarda olumlu benlik kavramının oluşmasında, çocuğa yakın olan kişilerin görüşleri önemli yer tutmaktadır. Bu kişiler genellikle anne, baba, kardeş, arkadaş, öğretmen gibi çocuğa ödül ve ceza verebilen kişiler olmaktadır. Çocuğun çevresindeki bu bireyler, çocuğun kendisi hakkında öğrendiği şeyleri pekiştirmektedir (Yakupoglu 2011, Özer ve Özer 2012).

Erken çocukluk dönemindeki bağlanma, benlik algısı aracılığıyla etkisini çocuğun ileriki yaşantısında duygusal, davranışsal, bilişsel alanlarına taşımaktadır (Sümer ve Şendağ 2009). Bu dönemde güvenli bağlanan çocuklar olumlu benlik algısına sahip olmakta ve bu durum çocuğun kendini iyi ve mutlu hissetmesini sağlamaktadır. Olumlu benliğe sahip olmak hayat boyunca mutluluk için önem taşımaktadır. Yetişkinler tarafından eleştirilen ve cesareti kırılan çocuklar düşük benlik algısına sahip olmaktadır. Eğer bir çocuk düşük benlik algısına sahipse geçmiş yaşantısıyla ilgili olumlu bir duygusu da olmayacaktır. Güvenli bağlanan çocuklar, güvensiz

bağlananlara göre daha az olumsuz duygu yaşamaktadır (Aydın 2005, Özer ve Özer 2012, Trawick Smith 2013).

Bağlanma ve benlik algısı ile ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bağlanma ve benlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısının özellikle okul öncesi dönemde çok az olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde okul öncesi döneme ilişkin bağlanma ve benlik kavramı ilişkisinin incelendiği çalışmaların ülkemizde yetersiz olduğu görülmüştür. Çocuğun kişilik gelişiminin sağlıklı olmasında bu kadar önemli etkiye sahip olan anne-çocuk ilişkisinin hem bağlanma hem de benlik üzerinde etkileri dikkate alındığında konunun çocuk gelişiminde kritik bir önemi olduğu düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemde bağlanma ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bağlanmanın “sosyal beceri düzeyleri (Seven 2006), annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme süreci (Çamurlu Keser 2006), kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçleri (Türköz 2007), özlük nitelikleri ve anne bağlanma stilleri (İlaslan 2009), sosyal davranışlar (Kaymak 2015), okula uyum düzeyi (Geçin 2016)” konularıyla ilişkisinin değerlendirildiği çalışmalar olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönemde benlik algısı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında benliğin “anne baba ve öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülüğü ile okul öncesi çocukların davranışsal - duygusal güçlülüğü (Argun 2005), çeşitli değişkenlerle (Şeremet 2006) benlik algısı arasındaki ilişkiyi, üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik (Bencik 2006) ve çeşitli sosyo-demografik değişkenler (Sarıca 2010), konularıyla ilişkisinin değerlendirildiği çalışmalara rastlanmıştır. Ayrıca “annelerinin yaşam doyumları (Kılıçaslan 2012), çocukların okula hazırbulunmuşlukları (Akşin Yavuz, Gülen, Bayındır, Yılmaz ve Sezer 2013), ebeveynlerin sosyal sorun çözme yönelimi (Sarıca 2013), annenin mükemmeliyetçiliği ve anne kabul red algısı (Özçiçek 2014), annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ve sosyal problem çözme becerileri (Özkan 2015)” konularının benlik algısı ile incelendiği çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Bağlanma ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında erken çocukluk döneminde yer alan, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların benlik kavramı algısıyla babalarının bağlanma stillerinin (Güvenli – Korkulu – Kayıtsız – Saplantılı) arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yakupoglu 2011), okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelenmesi (Yıldırım Kurtuluş 2016)” adlı çalışmalara rastlanmaktadır.

Literatür incelendiğinde bağlanma konusunun dünya çapında çok çalışıldığı (Proano 2005, Peters 2007, Erez 2007, Fitton 2008, Bodinetz 2008, Dykass and Cassidy 2011, Lac 2011, Geyer 2013, Boyd 2015) görülmektedir. Fakat ülkemizde bağlanmayla ilgili çalışmalar sınırlı olmakla birlikte (Seven 2006, Türköz 2007, İlaslan 2009, Sözügeçer 2011, Kaymak 2015, Geçin 2016, Yıldırım Kurtuluş 2016) okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkinin birebir incelendiği bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Çalışmaların daha çok benlik saygısı ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu nedenle bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmanın özgün olduğu düşünülmektedir. Yaşamın en erken dönemlerinde oluşmaya başlayan bağlanmanın kalitesi çocuğun ileriki yaşantısında da olumlu ya da olumsuz etkilerini göstermektedir. Çocuklukta davranış biçimleri, ruh sağlığı ve sosyal-duygusal gelişimde, ergenlikte akran ilişkilerinde, yetişkinlik döneminde de hem evlilik hem de iş yaşamındaki ilişkileri etkileyeceğinden bu konunun önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmanın sosyal duygusal yönden yetersizliği olan çocukların tespiti ve bu çocuklara yönelik hazırlanacak eğitim programları konusunda alan uzmanları, aileler, öğretmenler ve bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara yol gösterici olabileceği, bu açıdan da literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda problem cümlesi ve alt problemler ortaya konmuştur.

Araştırmanın Problemi

60-72 aylık olan okul öncesi dönem çocukların bağlanma düzeyleriyle benlik algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın genel amacına uygun olarak araştırmanın alt problemleri aşağıda verilmiştir.

1- Çocukların bağlanma düzeyleri cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, eğitim durumu, gelir durumu, çocuğun anne tarafından algılanan mizaç özellikleri, doğum öncesi ve doğum sonrası ilk yılın anne tarafından nasıl algılandığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2- Çocukların benlik algısı cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, eğitim durumu, gelir durumu, çocuğun anne tarafından algılanan mizaç özellikleri, doğum öncesi ve doğum sonrası ilk yılın anne tarafından nasıl algılandığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3- Bağlanma düzeyleri ve benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bağlanma

2.1.1. Bağlanmanın Tanımı

Gelişim psikolojisinde psikologlar çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini incelerken bağlanma konusunun üzerinde durmuşlardır (Lac 2011, Trawick Smith 2014). Bağlanma teorisi, bebeğin hayatını sürdürebilmesi için birincil bakıcısıyla geliştirdiği bakıcı-bebek bağına açıklamanın bir yolu olarak geliştirilmiştir (Kaplan 2014).

Bowlby etolojik gözlemleri de dâhil ederek bir bağlanma yapısı geliştirmiştir. Bowlby'e göre bağlanma, tehlike veya tehdit koşullarında bakıcılar ve bebekler arasında yakınlığı korumak için gelişmiş bir sistemdir (Bartholomew and Horowitz 1991). Bowlby bağlanmayı özellikle stresli durumlarda belli birine karşı yakınlık arama ve kişiler arasındaki uzun süreli bağlanma durumu olarak tanımlamıştır (Bowlby 1969). Ainsworth ve arkadaşları (1978) ise bebek ve birincil bakıcı arasında oluşan ve devam eden bağı bağlanma olarak tanımlamışlardır.

Bebek, bağlanma gerçekleşikten sonra genelde anne olan birincil bakıcıya karşı yakınlığının artması sonucunda bağlanma davranışı gerçekleştirmektedir. Bebek ihtiyaçları dâhilinde gülümseme ve ağlama gibi davranışlarda bulunarak anneye uyarılarda bulunmakta ve anne de bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Cassidy 1999). Bağlanma bebek ve ebeveynleri arasında olumlu bir ilişkinin kurulmasıdır. Eğer bu ilişki düzgün bir şekilde kurulursa bebek, anne ve babasına ihtiyaçlarını belli etmekte ve anne babası da bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Çağdaş ve Sezer 2002).

Bebek hayatındaki önemli kişilere karşı bağlanma geliştirmekte ve böylece yaşamında ilk sosyal deneyimini gerçekleştirmiş olmaktadır (Bush 2001). Bowlby'e

göre bağlanmanın etkisi sadece bebeklik ve okul çağında değil, kişinin tüm yaşamı boyunca devam etmektedir (Bowlby 1980).

Bowlby (1988) bağlanmanın dört özelliğinden bahsetmektedir. Bunlar:

- 1- Yakınlığın sürdürülmesi-Bağlanılan kişiye yakın olma isteği,
- 2- Güvenli barınak-Herhangi bir korku ya da tehlike durumunda rahatlamak için bağlanma figürünün yanında olma isteği,
- 3- Güven esası-Çocuğun rahatça keşif yapabilmesi için bağlanma figürüne güvenli hareketleri,
- 4- Ayrılık acısı-Bağlanma figürünü kaybetme korkusu.

Bowlby ebeveyne bağlanma davranışının, bilinçdışı fanteziden ziyade genetikle bağlantılı olduğunu ve gelişmekte olan çocuğun davranışsal tepkilerinin sonucu olduğunu söylemektedir (Boyd 2015). Bağlanma kuramına göre mevcut yetişkin bakıcılarla bağlanma oluşturmak için bebekler biyolojik yeterliliğe sahiptir (Dykas and Cassidy 2011).

Babanın çocuk üzerindeki etkisini incelemek amacıyla çocuğun babaya bağlanmasıyla ilgili ilk çalışmayı Freud yapmıştır (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol 2005). Hayvanlarla ilgili yapılan çalışmalarda babalık içgüdüleri olup olmadığı araştırılmıştır. Kuşlar ve memelilerde babanın kendine özgü bir şekilde yavrularını tehlikelere karşı koruduğu gözlenmiştir. Babun, makak maymunu, şempanze ve diğer primat türlerinde de erkeğin asıl görevinin eşini ve yavrularını yırtıcı hayvanlardan korumak olduğu gözlenmiştir (Ainsworth 1989).

Anne gibi babanın da çocuklarına karşı duygusal bağ oluşturma ihtiyacı vardır. Babanın çocuğuna ilgisi arttığı sürece bu durum annenin rolünün önemini azaltmamaktadır. Babanın da katılımıyla çocuğun daha iyi bir kişi ve ebeveyn olma yolunda ilerlemesi kolaylaşmaktadır. Martin Greenberg ve Norman Morris'in yaptıkları araştırmada bebek doğduktan sonraki 24 saat içerisinde babanın bebeği görmesi ve ona tepki vermesi sonucu babada, annede oluşan bağlanma ve ilgilenme duyguları oluşmaktadır. Fakat hiçbir biyolojik zorunluluk baba-bebek bağı anne-bebek bağından daha birincil hale getirememektedir. Fakat bebek anneden daha fazla

baba ile düzenli etkileşime giriyorsa, annesine karşı değil babasına karşı birincil bağlanma gerçekleştirecektir (Biller 1993).

2.1.2. Bağlanmanın Öğeleri

2.1.2.1. Yabancı ve ayrılık kaygısı

Bebek altı-sekiz aylık olduğunda tanımadığı kişileri ayırt etmeye başlamakta ve bu kişilere karşı duyduğu korku sonucunda bebekte yabancı kaygısı oluşmaktadır. Bu kaygının oluşmasıyla bebek huzursuzlanmaya başlamaktadır (Dallaire and Weinraub 2005, Murray, Cooper, Creswell, Schofield and Sack 2007).

Bebekte altıncı aydan sonra ise ayrılık kaygısı görülmektedir. Ayrılık kaygısı bebeğin annesinden ya da birincil bakıcısından ayrılması durumunda aşırı endişeli tepkiler vermesi durumudur. Yaşamın ilk yıllarında bebeğin bu tarz tepkiler vermesi normal karşılanmaktadır. Çoğu çocukta ayrılma anksiyetesi iki yaşından sonra gerileme gösterirken, bazı çocuklarda bu durum daha uzun süre devam edebilmektedir (Dallaire and Weinraub 2005, Diriöz 2010). Güvenli bağlanma oluşan çocuklarda ayrılığa tepki süresi ve sıklığı daha az, bağlanma güçlüğü yaşayan çocuklarda ise ayrılığa hiç tepkinin olmadığı ya da tepkinin abartılarak uzatıldığı görülmektedir (Diriöz 2010).

2.1.2.2. İçsel çalışma modelleri

Yaşamın ilk yılında çocuk, anne-babasının kendisine verdiği tepkiler doğrultusunda zihinsel temsiller oluşturmakta ve bu temsillerle de kendisine ve başkalarına karşı bilişsel temel oluşturmaktadır. Bu temsiller çocuk büyüdüğünde çevresindeki kişilerle ilişkilerinde bir rehber olmaktadır. Bowlby'e göre içsel çalışma modelleri denen beklentiler birincil bakıcının davranışlarıyla şekillenmektedir (Sümer ve Güngör 1999). Çocuk zamanla içsel çalışma modelleri aracılığıyla güvenlik duygusunu içselleştirmektedir. Bu durum çocukların inanç, davranış ve sosyal ilişkilerini ve beklentilerini etkileyebilmektedir (Akgün ve Mellier 2014). Bowlby içsel çalışma modellerinin çocuğun deneyimlerinin temsili olduğunu, çocuğun

geçmişte yaşadığı olayların yansımından ziyade öznel deneyimlere dayandığını söylemektedir (Göçener 2010).

Araştırmalarda bebeklerin içsel çalışma modellerinin içeriğini “Yabancı Durum” sırasında bebeklerin bağlanma figürlerini gözlemleyerek anlamak mümkün olmuştur (Dykas 2006).

Bartholomew ve Horowitz Bowlby’in içsel çalışma modellerini dört kategoride incelemiştir. Bu dört kategoride bağlanma yaşantılarını, kişinin kendi benliğine ve başkalarına karşı pozitif-negatif olması durumuyla değerlendirmiştir (Bartholomew and Shaver 1998).

Güvenli bağlanan insanlar kendilerine ve başkalarına karşı ilişkilerinde olumlu bir model geliştirmiştir. Saplantılı bağlanan insanlar başkalarıyla ilişkilerinde pozitif, kendilerine karşı ise negatif bir model geliştirmiştir. Kayıtsız bağlanan insanlar kendilerine karşı pozitif, başkalarıyla ilişkilerinde negatif bir model geliştirmiştir. Korkuyla bağlanan insanlar hem kendilerine hem de başkalarına karşı negatif bir model geliştirmiştir (Bartholomew and Horowitz 1991, Luke, Maio and Cornelley 2004).

2.1.3. Bağlanma ile İlgili Kuramlar

2.1.3.1. Harlow’un bağlanma kuramı

Harry Harlow 1950’li yıllarda maymunların bağlanmasıyla ilgili bir takım çalışmalar yapmıştır (Berk 2012). Harlow, maymunların yaşamlarının ilk yıllarında bir bağlanma oluşturmaları gerektiğini belirtmiş ve bu dönemi de kritik dönem olarak adlandırmıştır. Maymunları kullanarak iki çeşit deney yapmıştır. Bunlar:

1. Anneden ayrı yetiştirilen bebek maymunlar: Yeni doğan yavru maymunlar annelerinden ayrılmış ve bazıları altı ay, bazıları dokuz ay, bazıları da bir yıl boyunca yaşamlarını bu şekilde sürdürmüştür. Bebek maymunların bu süre boyunca diğer maymunlarla herhangi bir etkileşimi olmamıştır. Bu maymunların bir kısmı ölmüş,

geri kalanı da korkmuş ve anormal şekilde davranış göstermeye başlamıştır (Harlow 1958, Vicedo 2009, 2010, Harlow, Harlow and Suomi 2015, Gültekin Akduman 2015).

2. Anne yerine geçen kişi ile yetiştirilen maymunlar: Deney yapılacak kafese iki çeşit anne vekili yerleştirilmiştir. Annelerden biri sadece telden yapılmış, diğeri ise yumuşak malzeme ile kaplanmıştır. Telden yapılan anneye sadece bir biberon bağlanmıştır. Bebek maymunların günün büyük bir bölümünü bez anne ile geçirdiği, sadece karınları acıktıklarında tel anneye gittikleri gözlenmiştir. Bebek maymunun bulunduğu kafese korkutucu bir nesne konulduğunda, bebeğin bez anneyi güvenli bir liman olarak gördüğü ve hemen ona sığındığı gözlemlenmiştir. Bez vekil anne yavruların korkularını azaltmada daha etkili olmuştur ve bebek bez annenin yanındayken ortamı daha rahat keşfetmiştir (Harlow 1958, Vicedo 2009, 2010, Harlow et al 2015).

Harlow bir maymunun normal bir gelişim gösterebilmesi için yaşamın ilk aylarında dokunma, sarılma gibi ihtiyaçlarını karşılamada herhangi bir nesneyle etkileşimde olması gerektiği sonucuna varmıştır (Vicedo 2009).

Çalışmanın temelinde çocuğun sağlıklı duygusal gelişimi için annenin önemli görevlerinden biri çocuğa sağlıklı bir liman olmak ve güvenlik kaynağını sağlamaktır. Harlow bu çalışmanın çocukların duygusal gelişimi için yıkıcı sonuçları olduğunu savunmuştur (Vicedo 2009).

Harlow'un bez ve tel vekil anne deneyleri, anne-bebek bağının gelişimi ve doğallığı üzerinde psikanalitik ve davranışçı görüşleri yalanlamıştır (Harlow et al 2015). Harlow insan bebeklerindeki yoksunluk duygusunu anlamak için çalışırken maymunlar üzerinde yaptığı deneyler etik bulunmamış ve çok eleştirilmiştir. Harlow bebeklikte anne bakımının, yetişkinlikte cinsel uyum ve ruh sağlığı açısından gerekli olduğunu göstermiştir (Vicedo 2009).

2.1.3.2. Lorenz'in bağlanma kuramı

Konrad Lorenz öğrencileri ve ortaklarıyla (özellikle Tinbergen) içgüdü ve doğal davranış problemleri ile ilgili sayısız teorik ve davranışsal çalışma yayınlamıştır. Basımlama kavramı ilk kez Lorenz tarafından kullanılmıştır. Basımlama, yumurtadan yeni çıkan bazı kuşların çevresinde hareket halinde bulunan ilk şeye bağlanıp, devamlı onu takip etmesi halidir. Lorenz ilk çalışmasını kaz yavrularıyla yapmıştır. Yumurtalarından yeni çıkan kaz yavruları ilk kez Lorenz'i görmüş ve Lorenz yürümüş onlar da izlemiştir. Daha sonra yavru kazların anneleri geldiğinde bile yavrular Lorenz'i takip etmeyi sürdürmüştür. Lorenz'den sonra birçok araştırmacı bu konuda bilimsel deney yapmış ve basımlamada kritik dönem olduğunu belirtmişlerdir. Kaz yavruları yumurtadan çıktıktan sonraki 13-16. saat dilimleri arasındaki üç saatte, hareket eden herhangi bir nesneye maruz kalırlarsa basımlama başarılı gerçekleşmiş olacaktır. Bu süre haricinde basımlamanın oluşması gittikçe zorlaşacaktır. Ayrıca kaz yavruları hareketli nesneyi uzun süre izlerse basımlama güçlü, kısa süre izlerse basımlama zayıf olacaktır (Lehrman 1953, Cüceloğlu 2005).

2.1.3.3. Bowlby'in bağlanma kuramı

Zamanın psikanaliz ve psikologları, bağlanma davranışı hakkında tartışmışlar ve anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Cevapsız soru sayısı arttıkça Bowlby'in de bağlanma konusuna ilgisi giderek artmıştır (Boyd 2015). Bowlby'in gelişim psikolojisi ve etoloji kavramları üzerine inşa ettiği “Çocuğun Annesine Bağının Doğası (1958)”, “Ayrılık Kaygısı (1959)”, “Bebeklik ve Erken Çocuklukta Acı ve Yas (1960)” adlı makaleleri Londra'da İngiliz Psikoanaliz Derneği tarafından bağlanma kuramının ilk temel tasarısı olarak kabul edilmiştir (Bretheron 1992).

Bowlby “Çocuğun Annesine Bağının Doğası” makalesinde bebeğin doğumundan 12. ayına kadar geçen süre içerisinde annesiyle güçlü bir libidinal bağ kurmasının önemi konusunda diğer psikanalistlerle aynı görüşte olduğunu söylemiştir. Fakat Bowlby'i diğer psikanalistlerden ayıran şey kurulan bağın

oluşma nedenleri ve süreçleri konusunda dürtü yaklaşımını savunmaması olmuştur (Bowlby 1958, Kaymak 2015).

Bowlby “Ayrılık Kaygısı” adlı ikinci makalesinde bebek ve çocukların anne figürüne yoğun bir şekilde bağlanmalarından sonra ayrılığa gösterdikleri dramatik tepkilerinden bahsetmiştir. Maymunlar üzerinde yaptığı çalışmalar sonucu hiçbir yavrunun anneyi kaybetmek istemediğini ve anneyi geri kazanmak için tepkisel davranışlar gösterdiğini belirtmiştir. Eğer anneyi geri kazanamayacaklarını anlamışlarsa bu bağı sonlandırmışlar ve yeniden bağlanmaya hazır hale gelmişlerdir. Yavru tarafından sergilenen protesto davranışı, ayrılık anksiyetesinin; umutsuzluk durumu, keder ve yasın; kopma davranışı da savunma ihtiyacının belirtisi olmuştur. Bowlby bu makalesiyle daha sonraki yıllarda çalışılacak olan bağlanma türlerinin ilk adımını atmıştır denilebilir (Bretheron 1992, Türköz 2007, Kaymak 2015).

Bowlby’nin “Erken Çocukluk ve Bebeklikte Acı ve Yas” adlı üçüncü makalesi en tartışmalı yazısı olmuştur. Bu makalesinde Freud’la görüş ayrılığı yaşamıştır. Bebekler ve küçük çocukların da yas yaşama kapasitelerinin olduğunu ve bu duruma birincil bakıcı ya da anne ile kurulan bağın öneminin etkisi olduğunu belirtmiştir (Bretheron 1992, Türköz 2007, Kaymak 2015).

Bowlby’nin ilk deneysel çalışması Londra Çocuk Rehberliği Kliniği notlarına dayanmaktadır. Klinikteki 44 tane uyumsuz ve çalma eğilimli erkek öğrenciyi detaylı inceledikten sonra bu durumun anne yoksunluğu ve ayrılık geçmişiyle olumlu bir ilişkisi olduğunu vurgulamıştır (Karen 1990, Ainsworth and Bowlby 1991, Bretheron 1992). Bowlby Dünya Sağlık Örgütü’ne savaş sonrası evsiz kalan çocuklarla ilgili bir rapor hazırlamıştır. 1951 yılında yayınlanan “Anne Bakım ve Ruh Sağlığı” başlıklı makalede annelerinden ayrılan düzensiz ve umursamaz çocuklarla ilgili uyarılarda bulunmuştur. Çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için kurumların yerine ev gibi ortamların önemine değinmiştir. Yaşamın ilk üç yılında anne yoksunluğu yaşayan çocuklarda fiziksel ve zihinsel hastalık için de riskin arttığını söylemiştir (Bowlby 1988, Karen 1990, MacRae 2002).

John Bowlby'in 1940'lı yıllarda gelişim psikolojisi, psikanaliz, bilgiyi işleme kuramlarından yola çıkarak kişilik gelişimini açıklamak için yaptığı araştırmaları bağlanma kuramının temellerini oluşturmaktadır (Bretheron 1992, Geyer 2013). Daha sonrasında Mary Ainsworth çalışmalarıyla Bowlby'e katılmış ve birlikte bağlanma kuramını geliştirmişlerdir (Bretheron 1992, Bartholomew and Shaver 1998, Proano 2005, Page and Norwood 2007). Bir İngiliz Psikiyatrist olan John Bowlby (1907-1990) gelişim psikolojisi ve psikanalize odaklanarak psikiyatri ve tıbbi eğitimini tamamlamıştır (Levy, Blatt and Shaver 1998, Crockett 2014).

2.1.3.4. Ainsworth ve bağlanma kuramı

Mary Ainsworth (1913-1999), insanda kişilik gelişimini daha iyi anlamak için güvenlik teorisi geliştirmiştir. William Blatz'de dâhil olmak üzere birçok araştırmacı ile çalışmıştır (Crockett 2014). Ainsworth ve arkadaşları tarafından 1978 yılında yapılan çalışma gelişim psikolojisi açısından önem taşımaktadır. Çünkü Ainsworth anne-bebek ayrılığıyla ilgili ilk deneysel çalışmaları yaparak Bowlby'in çalışmalarını genişletmiştir (Shred 1993, Swiney 2012). Ainsworth sadece Bowlby'in bazı fikirlerini test etmekle kalmamış aynı zamanda kendisini de geliştirmiş ve bağlanma teorisiyle ilgili bazı yeni yönlerle de ilgilenmiştir (Bretheron 1992). John Bowlby ve Mary Ainsworth'ün 50 yıldan fazla bir zaman dilimi içerisinde bağlanma teorisinin gelişimi ve devamlılığı için katkıları çok fazla olmuştur (Moore 2004).

Ainsworth Uganda'da aileleri ve çocuklarını doğal ortamları olan evlerinde deneysel yöntem olan gözlem yoluyla incelemiştir. Böylece Bowlby'in etolojik düşünme fikrini anlamaya başlamıştır (Crockett 2014).

Ainsworth'ün Uganda projesi: 1953 yılında Ainsworth eşinin Uganda'da işe başlamasıyla beraber Ganda'lı bebekler ve anneleriyle bir çalışma yapmıştır. Haftada iki saatlik ev ziyaretiyle Kampala çevresindeki 6 köyde yaşayan çok eşli, tek eşli ve eşinden ayrılmış Hristiyan ve Müslüman 26 anne ve bu annelerin 28 bebeği çalışmaya katılmıştır. Bu annelerden bebek bakımı uygulamaları, bebeğin gelişimi ve ev halkıyla gözlenen davranış etkileşimleri hakkında bilgiler almıştır

(Ainsworth 1985, Ainsworth and Bowlby 1991, Main 1999, Bretheron 1992, 2003, Isaacson 2006). Bu çalışmanın verileri tamamen ev gözlemleri yoluyla tanımlanan anne-bebek ilişkisinde (güvenli, güvensiz ya da henüz bağlanmamış) bireysel farklılıkları ve normal gelişimsel değişiklikleri çalışmak için bir kaynak olmuştur (Ainsworth 1967, Main 1999). Annelerin bebeklerinin sinyallerini değerlendirdiği bu çalışma sonrasında bebeklerde üç farklı bağlanma örüntüsü ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanan bebeklerin, ortamda anneleri varken keşif yapmaktan hoşlandıkları ve az ağladıkları gözlenmiştir. Güvensiz bağlanan bebeklerin, ortamda anneleri varken bile sık sık ağladıkları ve keşif içerisinde olmadıkları gözlenmiştir. Henüz bağlanmamış bebeklerin ise anneye karşı değişen davranışlar sergilemedikleri gözlenmiştir (Ainsworth and Bowlby 1991, Bretheron 1992).

Ainsworth Uganda'lı bebeklerle çalışmasından sonra bağlanma için ölçüt oluşturacak davranış kalıpları belirlemiştir. Bunlar:

- 1- Farklı ağlama
- 2- Farklı gülme
- 3- Farklı sesler çıkarma
- 4- Anneden ayrıldığında ağlama
- 5- Takip etme
- 6- Görsel motor yönelim
- 7- Gülümseyerek selamlama ve temel heyecan
- 8- Selamlarken kolları kaldırma
- 9- Selamlarken alkış
- 10- Annenin üzerine tırmanma
- 11- Annenin kucağına yüzünü gömme
- 12- Hareket yoluyla yaklaşım
- 13- Kucaklama, sarılma ve öpme
- 14- Keşif için anneyi güvenli bir temel kabul etme
- 15- Güvenli bir sığınak olarak anneye kaçış
- 16- Tırmanma

Ainsworth'e göre bebekler bu davranış kalıplarıyla büyümektedir. Yeni doğan bir bebek henüz anne veya başka birine bağlı bulunmadığından bebek herhangi bir

sıkıntı olmadan bakıcı bir anneye verilebilmektedir. Bebek hayatının ilk yılında anne veya birincil bakıcıya bir bağlanma oluşturur ve geliştirilen bu bağlanmadan sonra ilişkide bozulma ya da bir ayrılık yaşanırsa bebek anneyi protesto etmektedir (Ainsworth 1967). Ainsworth Afrika'dan ABD'ye döndükten sonra uzunca bir çalışma sonrasında anne-bebek ilişkilerini anlamak için Baltimore çalışmasına başlamıştır (Crockett 2014).

Ainsworth'ün Baltimore Projesi: Ainsworth'ün anne-bebek ilişkisini sınıflandırmak ve bebeğin annesine bağlanmasını değerlendirmek için yaptığı çalışmaya 26 Baltimore'lu aile katılmıştır. Bu ailelerin yeni doğan bebekleri bir yıl süreyle evlerine yapılan ziyaretler yoluyla gözlemlenmiştir. Ziyaretler sırasında anneler doğal davranmaya teşvik edilmiştir (Ainsworth 1985, Gerra 1992, Main 1999, Bretheron 2003). Ainsworth bebekler 1 yaşına geldiğinde “Yabancı Durum” adı verilen laboratuvar ortamında yeni ve yabancı bir durumda bebeklerin davranışlarını gözlemlemiştir (Ainsworth 1979, Levy et al 1998, Tercan, Dursun ve Bıçakçı 2015). Yabancı Durum sekiz bölümden oluşmakta ve bölümlerin her biri yaklaşık üç dakika sürmektedir. Bu deneyde anne ve bebek bir yabancı tarafından birleştirilmekte ve laboratuvar oyun odası tanıtılmaktadır. Yabancıyla bebek oynarken anne kısa süreliğine (üç dakika veya daha kısa) odadan çıkmakta ve sonra dönmektedir. İkinci ayrılımda anne ve yabancı odadan çıkmakta, bebek yalnız kalmaktadır. Son olarak anne ve yabancı odaya dönmektedir (Bretheron 1992, 1995, Gerra 1992, Honig 1998). Ainsworth bebeklerde gözlemlediği davranışları; güvenli, kaygılı-ikircikli ve kaçınan olmak üzere üç kategori altında toplamıştır (Levy et al 1998).

2.1.4. Bağlanmanın Sınıflandırılması

Güvenli Bağlanma: Bebekler anneden ayrıldığında ağlamış ve anneyi protesto etmiştir. Fakat anne döndüğünde bebek heyecanla anneyi selamlamış ve kollarını gererek anneye doğru uzatmıştır. Bu tür bebekleri teselli etmek kolay olmaktadır. Çünkü bu bebekler annelerinin döneceğini ve onu yalnız bırakmayacağını farkındadır. Annenin çocuğun beklentisine uygun bir davranış göstermesi bu bebeklerde değerli olduklarına, sevildiklerine, ihtiyaçlarının düzenli

karşılanaacağına ilişkin bir inanç oluşturmalarını sağlamaktadır. Ainsworth bu gruptaki çocukları güvenli bağlanmış olarak tanımlamaktadır. Güvenli bağlanan bebekler annenin varlığında ortamı keşfetme çabasıdadır. Çünkü bebek çevreyi keşfetmek için güvenli bir üs olarak birincil bakıcı olan anneyi görmektedir. Herhangi bir tehlike hissettiğinde bebek hemen anneye yönelmekte ve annede güven ve korunma ihtiyacını gidermektedir. Güvenli bağlanma, bebeğin temel ihtiyaçlarının birincil bakıcı tarafından düzenli olarak karşılandığında oluşmaktadır. Güvenli bağlanan bebeklerin çevreye adaptasyonu daha kolay olmaktadır. Güvenli bağlanma zamanla gelişmekte ve sonunda bireyin diğer ilişkilere yaklaşımı güven rehberliğinde olmaktadır. Güvenli bağlanma sağlıklı psikolojik gelişimin en temel taşlarından biri sayılmaktadır (Karen 1990, Bretheron 1992, Main 1999, Aydın 2005, Eremsoy ve İlden 2011, Geyer 2013, Herreros 2013, Nichols 2013, Yalom 2014).

Kaygılı- İkircikli Bağlanma: Anne bebekten ayrıldığında bebek son derece endişelenmiş, heyecanlanmış ve sık sık ağlamıştır. Karmaşık bağlanan bebekler anneleri döndüğünde temas aramış ve aynı zamanda öfkeyle ondan uzak durmaya çalışmıştır. Bu bebekler anneye karşı herhangi bir kademeli davranış ortaya koymamıştır. Bebek annenin sakinleştirme çabalarına karşı direnmiş ve işlem süresince, artan anksiyete, uzun süreli şaşkınlık ve bazen de öfke devam etmiştir (Karen 1990, Bretheron 1992, Main 1999, Aydın 2005, Yalom 2014).

Yapılan ev ziyaretlerinde bebeklerin evde genellikle endişeli ve pasif oldukları gözlemlenmiştir (Main 1999). Annelerin ise çocukların ihtiyaçlarını karşılamada bazen duyarlı bazen de duyarsız, bazen ilgili bazen de ilgisiz olduğu gözlemlenmiştir (İlaslan 2009).

Kaçınan Bağlanma: Bebekler çekingen (kaçınan) denilen bağımsızlık izlenimi vermiştir. Onlar ortamda annelerinin yokluğundan fazla etkilenmemiş ve anneleriyle bir araya geldiklerinde anneden uzak durmuştur. Çocuk anneden herhangi bir yakınlık ve temas beklememiştir (Karen 1990, Bretheron 1992, Ruitter and Ijzendoorn 1993, Aydın 2005, Yalom 2014).

Yapılan ev ziyaretlerinde annelerin bebeklerine yakın temas göstermediği, bebeklerin ihtiyaçlarına karşı tutarsız ve ağlamalarına karşı tepkisiz oldukları gözlemlenmiştir (Karen 1990).

Araştırma sonuçlarına göre bebeklik döneminde güvenli bağlanan bebeklerin okul öncesi ve ilk çocukluk döneminde bilişsel yönden daha iyi gelişim gösterdikleri (Pierrehumbert, Ramstein, Karmaniola and Halfon 1996, Stams, Juffer and Ijzendoorn 2002, West, Mathews and Kerns 2013, Ding, Xu, Wang, Li and Wang 2014, Stanojević, Radev and Velikić 2015), zihinel sağlık açısından bağlanmanın önemli bir yere sahip olduğu (Fearon, Bakermans-Kranenburg, IJzendoorn, Lapsley and Roisman 2010), çocukların bağlanma güvenliği ile duygusal gelişimi, ergenlerin de bağlanma güvenliği ve duygusal zekâları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Kim 2005, Barone and Lionetti 2011). Ayrıca güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlananlara oranla serbest oyun sırasında daha fazla keşifte buldukları, oyundan daha fazla zevk aldıkları ve daha uzun süreli dikkate sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır (Main 1983).

Güvensiz bağlanan bebeklerin ise ileriki yaşantılarında, davranışsal ve duygusal yönden problem yaşama riski yüksek olmaktadır (Yalom 2014). Bağlanma güvenliği ile ilgili yapılan araştırmaların sonucu her iki ebeveyne de güvensiz bağlanan çocukların en az bir ebeveyne güvenli bağlanan çocuklara oranla daha az dışa dönük oldukları (Kochanska and Kim 2013) ve bebeklikte güvensiz bağlanan bebeklerin yetişkinlik döneminde her türlü fiziksel hastalıkla karşılaşma olasılığının yüksek olduğunu (Puig, Englund, Simpson and Collins 2013) göstermektedir. Ayrıca bebeklikte güvensiz bağlanan ve davranışları engellenen çocukların ileride endişe düzeylerinin yüksek olduğu (Shamir-Essakow, Ungerer and Rapee 2005), güvensiz ve kaçınılmalı bağlanan bebeklerin ergenlikte sorunlu davranışlara, depresyona, kaygıya ve yüksek anksiyete düzeyine sahip oldukları bulunmuştur (Irons and Gilbert 2005, Brakel, Muris, Bögels and Thomassen 2006, Dallaire and Weinraub 2007, Allen, Porter, McFarland, McElhaney and Marsh 2007, Lee and Hankin 2009, Colonnese et al 2011).

2.1.5. Erken Çocuklukta Bağlanmanın Evreleri

Bowlby bağlanmanın dört aşamada geliştiğini söylemiştir. Bu dört aşamadan ilk üçü ilk birkaç yılda oluşmaktadır. Bu aşamalar;

1. Odaklanmamış yönelim ve işaretleme: Bu aşamada bebek iki-üç aylıktır. Bebeğin çevresine sinyalleri gelişigüzel ve kişileri ayırmadan gerçekleşmektedir. Bu sinyaller genellikle ses şeklindedir.

2. Bir veya iki kişi üzerinde odaklanma: Bu aşamada bebek iki-üç ayla yedinci ay arasındadır. Bebek, kokusu ve görüntüsü tanıdık olan bir veya birden fazla bakıcı için tercih geliştirmektedir. Bu kişiler anne veya tanıdık yakın kişiler olmaktadır. Bebek sayılı kişilere karşı “yakınlık kurucu” davranışlar göstermekle birlikte henüz güvenli bölge olarak hissettiği kimse bulunmamaktadır. Bebek anne babasından ayrıldığında kaygıya kapılmamakta ve yabancılardan korkmamaktadır (Ijzendoorn 2007, Seven 2006).

3. Güvenli bölge davranışı: Bebek uygun bağlanma fazına üçüncü aşamada girmektedir. Bu aşama yedinci ayla üç yaş arasındadır. Bebek hareketleri ve sinyalleri aracılığıyla belirli bir kişinin yanında kalmak istediğini belirtmektedir. Bağlanma figürünü takip ve aktif yakınlık arayışı gibi bağlanma davranışları ortaya çıkmaktadır (Ijzendoorn 2007, Seven 2006).

4. Üç yaş sonrası: Çocuk artık birincil bakıcının niyetini ortaya koymakta ve neden yalnız bırakıldığına dair yorum yapabilmektedir (Ijzendoorn 2007, Seven 2006).

2.1.6. Bağlanmanın Yaşam Boyu Gelişimi

Bowlby, psikanaliz, nesne ilişkileri kuramı, Sullivan’ın kişilerarası psikiyatrisi, sosyal, deneysel ve gelişim psikolojisi, evrim teorisi ve etolojiden yola çıkarak, bağlanma ilişkilerinin kökeni ve bağlanma süreci konularında hipotezler ortaya koymuştur (Liston 1999). Bowlby gözlemleri doğrultusunda annelerinden ayrılan

küçük çocuklarla anne-çocuk ilişkisinin önemini vurgulamayı amaçlamıştır (Kaplan 2014). İlk yazılarında küçük çocukların bağlanması üzerine odaklanmıştır. Bebekler doğduklarında annelerine bağlı bulunmamaktadır. Bağlanma ilişkileri bebek ve birincil bakıcının etkileşimleriyle ve zamanla oluşan eşsiz duygusal bir ilişkidir. Ayrıca her bebek birincil bakıcısına güvenli ya da güvensiz bir bağlanma gerçekleştirmektedir (Bowlby 1969, Barsano 2005, Arı 2006, Pearce 2010, Eremsoy ve İlden 2011).

Bağlanma biçimi bebeğin yaşamının erken dönemlerinde oluşmakta ve böylelikle bebeğin sonraki ilişkileri için de temel atılmış olmaktadır. Bağlanma kuramcılarının bağlanma stili belirlendikten sonra yaşamın ilerleyen yıllarında da süreklilik göstereceğini söylemektedir (Sabuncuoğlu ve Berkem 2006, Seven 2013).

Bağlanma sistemi özellikle yaşamın ilk yıllarında belirgindir. Bununla birlikte Bowlby yaşam boyu bağlanmanın rolünü de (beşikten mezara) vurgulamaktadır. Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, bebekler ve küçük çocukların güveninin gelişmesinde birincil bakıcıların koruması büyük önem taşımaktadır. Kişinin çevresinde herhangi bir zorluk karşısında yardımına gelen, kendine güvenmesini ve yeteneklerini kullanabilmesini sağlayan kişiler olduğu sürece sadece erken çocuklukta değil her yaşta insanların mutlu olduklarını ve psikolojik sağlıklarını koruduklarını belirtmektedir. Bağlanmanın temel hedefi, diğer temel kişiyle ilgili olarak bir güvenlik hissi ortaya koymasıdır. Böylelikle bağlanmanın yapısı ergenlik ve yetişkinlikte de önemini korumaktadır (Bartholomew and Horowitz 1991, Sümer ve Anafarta Şendağ 2009, Geyer 2013).

Çocuklar bebeklik döneminde birincil bakıcıya karşı bağlanma gerçekleştirmektedir. Ancak çocukluk ve ergenlik dönemleri boyunca da bağlanma figürüne ihtiyaçları devam etmektedir. Erken orta çocuklukta bağlanma davranışlarının sıklığı ve şiddetinde düşüşler olmasına rağmen, orta çocuklukta ebeveynlere bağlanma, çocukların güvenli baz ya da güvenli liman davranışı ve beklentileri daha fazla olmaktadır. Orta çocukluk döneminde birincil destek sağlayıcıları anneleri olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel yakınlık ve bakım daha az

önemli hale gelmekte ve bağlanma figürünün varlığı orta çocuklukta bağlanma sisteminin sabit hedefi haline gelmektedir. Çocuk herhangi bir durumda yardım istediğinde, fiziksel olarak erişilebilir ve iletişime açık bir bağlanma figürü aramaktadır. Ebeveynler erken ve orta çocukluk döneminde çocuklarının duygusal ihtiyaçlarının farkında olmalı ve güvenli baz davranışını destekleyen bir rol oynamaya da devam etmelidir (Kerns 2001).

Erişkin yaşamında başkalarına bağlanmada çocukluk deneyimlerinin etkisi olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Psikanalitik görüşe göre, kişinin yaşamı boyunca başkalarına karşı yakınlık ve güven duygularını sürdürebilmesinde; birincil bakıcıya bağlı olduğu bebeklik döneminde temel ihtiyaçlarının karşılanması açısından bağlanma teorisi önemli görülmektedir. Kişilerarası işlevsellik ve psikopatolojinin bağlanmadaki önemi göz önüne alındığında mevcut modelleri ve psikoz kavramlaştırmalarını geliştirmenin bağlanma kuramına yardımcı olabileceği iddia edilmektedir (Barsano 2005, Eremsoy ve İlden 2011, Korver Nieberg, Berry, Meijer and Haan 2013). Yapılan araştırmalarda bağlanmanın yalnızca bebeklik değil, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine de özgü olduğu konusunda bulgular elde edilmiştir. Waters, Merrick, Treboux, Crowell ve Albersheim (2000)'in yaptığı çalışmada 50 bebeğin bağlanma stilleri belirlenmiş ve 20 yıl sonra tekrar yapılan ölçüm sonucunda 36 tane bebeğin bağlanma stilinde benzerlik görüldüğü tespit edilmiştir.

Matas, Arend ve Sroufe (1978) yaptıkları çalışmada erken gelişimdeki süreklilik gücünü test etmeyi amaçlamışlardır. Matas ve arkadaşları 48 bebekle bir çalışma yapmış ve oyun oynama ve problem çözme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Anneler ve 18 aylık bebekleri bir laboratuvar ortamında gözlenmiştir. Bağlanmanın kalitesi Ainsworth'ün "Yabancı Durum" örneği kullanılarak değerlendirilmiştir. Gözlem bebeğin kısa süre yalnız bırakılmasını içermekte ve iki sefer ayırma ve birleştirmeye oluşmaktadır. Çalışma sonucu sekiz farklı kategori ortaya çıkmıştır, fakat bebeklerde güvenli, çekingen ve ikircikli olmak üzere üç ana kategori altında toplanmıştır.

Güvenli bağlanmış olarak adlandırılan 18 aylık bebekler 24 aylık olduklarında tekrar gözlenmiş ve güvensiz bağlanan bebeklere oranla daha azimli ve uyumlu

oldukları ve güvenli bebeklerin güvensiz bağlanan bebeklere oranla daha fazla yaratıcı oyun oynadıkları tespit edilmiştir (Matas et al 1978, Göçener 2010).

Bağlanma stillerinin bebeklik ve çocukluk döneminde istikrarlı olduğu düşünülmese rağmen, sonrasında önemli değişiklikler de gözlemlenebilmektedir. Örneğin, yapılan bir çalışmada numunelerin % 30'unun zamanla bağlanma sınıflandırmasında değişiklik gösterdiği gözlenmiştir. Benzer oranların yetişkin örneklerinin de rapor edildiği belirtilmiştir. Hem çocuk hem de yetişkin çalışmalarında görülen istikrarsız bağlanma stili, çalışmaya katılanların ailelerinde de istikrarsızlık ve çeşitli sıkıntılar gibi faktörler olduğunu göstermektedir (Magai et al 2001).

2.1.7. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Ağlama: Erken bağlanmada en göze çarpanlardan bir tanesi ağlamadır. Bell ve Ainsworth (1972)'ün 26 anne-bebek çiftiyle yaptığı çalışma sonucunda bebeğin ağlama süresi ve sıklığındaki düşüşün, anne yanıtındaki çabukluk ve tutarlılık ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bebek ağladığında anne umursamazsa bebek daha da fazla ağlamaktadır. Bebeğin daha fazla ağlaması da annenin daha çok geri çekilmesine neden olmaktadır. İlk yıl bebekte görülen sinirliliğin nedeni yapısal farklılıktan ziyade annenin bebeğe yanıt geçmişinden kaynaklanmaktadır. Böylece anne ve bebek arasındaki ilişkinin bozulabileceği belirtilmiştir.

Fiziksel Temas: Ebeveynliğin farklı bir boyutu da sıcak fiziksel temastır. Ebeveynler bebekleriyle vakit geçirirken onları kucaklamakta, sarılmakta, zıplattmakta ve göz teması kurmaktadır (Trawick Smith 2014). Bebek ve anne arasında daha güvenli bir bağlanma ve annenin bebeğine daha fazla yanıt vermesini teşvik etmek ve fiziksel temasla artan hipotezi test etmek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya 18-37 yaş arası bir grup anne ve bu annelerin bebekleri katılmıştır. Yeni doğan bebeklerin anneleri rastgele deneysel ve kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Kontrol grubu annelerinin bebekleri daha az temaslı bebek koltuğuna, deney grubu annelerinin bebekleri daha fazla fiziksel temaslı yumuşak bebek taşıyıcılara alınmıştır. Bir oyun etkinliğinde üç buçuk aylık bebeklerin seslerine, deney grubundaki annelerin kontrol grubundakilere göre daha duyarlı olduğu görülmüştür. Bebeklere 13 aylıkken

Ainsworth'ün "Yabancı Durum" deneyi uygulanmıştır. Deney grubundaki bebeklerin kontrol grubundaki bebeklere göre annelerine daha güvenli bir şekilde bağlandığı görülmüştür (Anisfeld, Casper, Nozyce and Cunningham 1990).

Anne-Bebek Duyarlılığı: Ebeveyne bağlanma kalitesinin derin, geniş ve kapsamlı etkileri bulunmaktadır. Henüz hiçbir şey bilmiyor olmaları çocukları bağımsızlık yolunda ilerlerken onları bağımlı hale getirmektedir. Bağlanma sözel ve sözel olmayan iletişimin temelleri sonucu ebeveynin bebeğin ihtiyacına cevap vermesiyle oluşmaktadır (Rees 2016). Anne çocuğunu sıkıntılı veya tehlikeli bir durumda gördüğünde, bu durumdan onu kurtarmak için acil çaba harcamaktadır. Bebek güvenli bir ortamda oynarken, anne bebeğine çevreyi keşfetmesine izin vermekte, ancak yine de bebek annenin göz çemberinde ve anne bebeğin ağlaması halinde hemen harekete geçmeye hazır bulunmaktadır (Kang 2005).

Bowlby bebeğin sinyalleri karşısında bakıcının hassasiyeti sonucunda güvenli bağlanma gelişiminin olumlu sonuçlandığını söylemiştir. Ona göre bebek annesiyle karşılıklı iletişiminin başarılı olduğunu öğrenmekte ve bu etkileşim sonucunda da aktif ve mutlu olmakta ve güvenli bağlanma devam etmektedir (Kang 2005).

Isabella (1993) tarafından yapılan bir çalışmada bir, dört, dokuz ve 12 aylık bebeklerin anne davranışları defalarca gözlemlenmiştir. Isabella annenin duyarlılığı, reddetmesi ve aktivite düzeyiyle bebeğin bağlanma modelleri arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bebeği güvenli bağlanan (bir yaş) annelerde, bebeği güvensiz bağlanan (bir yaş) annelere oranla reddetme davranışının daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bağlanma ve Anne Depresyonu: Ebeveyn depresyonu çocuğun zayıf bağlanmasına neden olan önemli bir problem olarak görülmektedir (Mcquaid, Bigelow, McLaughlin and MacLean 2008). Anne depresyonu kadınların % 10-15'ini etkileyen, kadınlar ve aileleri için ciddi bir ruh sağlığı sorunudur. Çocuklar açısından anne depresyonu sonuçları davranışsal ve zihinsel sağlık sorunları içerebilmektedir (Letoumeau, Tramonte and Willms 2012). Anne depresyonunun tehlikeli ebeveynlik davranışları (ör: ebeveynlik hassasiyeti ve sıcaklığında azalma, bozulmuş anne-bebek

etkileşimi, bakım zorluğu) ve olumsuz çocuk sonucu (ör: güvensiz bağlanma, davranış problemleri, bilişsel ve sosyo-duygusal açıklar) ile ilişkisi bulunmaktadır (Newland, Parade, Dickstein and Seifer 2016).

Yüksek Riskli Bebekler: Erken doğum, hastalık, beyin hasarı ve bedensel özür gibi durumlarla dünyaya gelen bebekler doğuştan yüksek riskli olarak sınıflanmaktadır. Bu durumun ciddiliğine ve ana-babanın buna tepkisine bağlı olarak bu koşullardan herhangi biri bağlanma sürecindeki bir bozulmaya neden olabilmektedir (Gander and Gardiner 1993).

Yüksek riskli bebekler tıbbi tedavi için anne-babalarından doğumda ayrılmakta ve çoğu zaman bazı vakalarda bebeklerin yüzlerce kilometre ötedeki daha iyi donanımlı bir hastaneye götürülmeleri gerekmektedir. Ayrılma haftalarca ya da aylarca sürmektedir. Bebekler tipik olarak, beden ısını ayarlayan, enfeksiyona karşı koruyan ve genel olarak yaşamı sürdürmeye yardımcı olan küvezlere yerleştirilmektedir. Ancak, bu aygıtlar bebekleri toplumsal uyarımdan ve anne-babalarıyla etkileşimden uzaklaştırmaktadır (Gander and Gardiner 1993).

Bakımın Kalitesi: Bebeğe bakımın kalitesi ve bağlanma arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bebekler bakıma ihtiyaç duyduklarında birincil bakıcıların onlara çabuk ve tutarlı bir şekilde cevap vererek şefkatle kucaklaması sonucunda bağlanmanın olumlu yönde gelişeceği tespit edilmiştir. Bebek bakıma ihtiyaç duyduğunda ebeveyn bebekle daha az fiziksel temasta bulunuyorsa, bebeği dikkatsiz kucaklayıp bebek gerginken reddedici bir şekilde davranıyorsa bu durumda da güvensiz bir bağlanma gerçekleşmektedir (Berk 2013).

2.1.8. Bağlanmanın Değerlendirilmesi

Ainsworth ve arkadaşları tarafından bağlanma stilleri ilk defa gözlenmiş ve sınıflandırılmıştır. Okul öncesi ve yetişkinlik dönemlerinde bağlanma ilişkilerini incelemek amacıyla ölçme aracı geliştiren diğer araştırmacılar, Ainsworth ve arkadaşlarının kullandıkları ölçümü genişletip yeni ölçme araçları ortaya çıkarmışlardır (Çamurlu Keser 2006).

Çocuklarda bağlanmanın değerlendirilmesi için Watson ve arkadaşları “Attachment Q-Set (AQS)” ölçeğini geliştirmişlerdir. Attachment Q-Set güvenli üs ve keşif, duygusal tepki, sosyal referans ve sosyal bilişin diğer yönleri de dâhil olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Buna göre Q-set bağlanma ile ilgili tüm davranışları ölçmektedir (Waters and Deane 1985). Attachment Q-Set bebekler ve yürümeye yeni başlayan çocukların ebeveynleri veya bakıcılarıyla olan ilişkilerini değerlendirmede başarılı bir teknik olmuştur (Ijzendoorn, Vereijken, Bakermans-Kranenburg and Riksen-Walraven 2004).

AQS evde uygulanan bir ölçektir ve çocuğun güvenli baz davranışının kalitesini değerlendirmektedir. AQS sistemi içinde “güvenli baz” davranışı yakınlık arayışı ve keşif arasındaki uygun bir denge ve düzgün bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Q-Seti bebekler ve çocukların birincil bakıcılarıyla etkileşiminde gözlemlenen davranışları tanımlayan 90 maddeden oluşmaktadır. Ebeveyn haricinde bir kişi tarafından bu 90 davranış “oldukça tanımlayıcı”dan “hiç tanımlayıcı değil”e kadar değişen kategoriler açısından değerlendirilmektedir. Bu program bir-beş yaş arası çocuklar için tasarlanmıştır. Gözlemlerin iki-altı saat arasında olmak üzere toplamda iki veya üç sefer ev ziyaretine dayanması gerekmektedir (Waters 1995, Solomon and George 2008).

Cassidy (1988)’in aktardığına göre; Main, Kaplan ve Cassidy (1985) altı yaşındaki çocukların bağlanma biçimlerinin tespit edilebilmesi için bir dizi fotoğraftan oluşan bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçekte bağlanma figürlerinden stresli varsayımsal ayrılıkları gösteren fotoğraflara altı yaş çocuklarının tepkileri de ele alınarak, bağlanma figürüyle ilgili ayrılık ilişkisini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bebeklikte güvenli bağlanan çocukların ölçekten yüksek puan aldıkları belirtilmiştir.

Cassidy altı yaş çocukların bağlanma düzeyleri ve durumlarını belirlemek amacıyla, her biri yaklaşık üçer dakika süren altı eksik hikâyenin çocuk tarafından tamamlanması şeklinde süren bir ölçek geliştirmiştir. Bu hikâyelerle bağlanmayla ilgili olarak çocuğun kendi zihinsel temsillerini yansıtması amaçlanmıştır (Cassidy 1988).

Priddis (2004), beş-yedi yaş çocuklarda bağlanma ile ilgili sorunları tanımının yanı sıra çocukların bağlanma stratejilerini de tanımlayan bir araç geliştirmiştir. “Erken Çocukluk Döneminde Bağlanmanın Değerlendirilmesi ” isimli ölçek, bağlanmaya ilişkin durumlarda çocuğun oyuncak hat çizimi kullandığı bir temsili işlemdir. Uyarıcı kartları ve yönetim prosedürleri bu çalışmanın ilk aşamalarında yol gösterici olarak bulunmuştur.

Ainsworth’ün yabancı durum (strange situation) çalışması

1. Gözlemci, anne ve bebek odaya girerler, gözlemci odayı tanıtır ve sonra da odadan ayrılır.

2. Anne bebeği belirtilen yerde yere indirir ve sandalyeye oturur. Bu aşama yaklaşık üç dakika sürer.

3. Gözlemci odaya girer ve ilk bir dakika sessizce oturur. Sonraki bir dakika boyunca anneye sohbet eder ve bir oyuncak göstererek yavaş yavaş bebeğe yaklaşır ve üçüncü dakikanın sonunda anne sessizce odadan çıkar.

4. Bebek eğer pasif kaldıysa gözlemci onun ilgisini oyuncaklara çekmeye çalışır. Eğer bebek çok sıkıntılı ve huzursuzsa gözlemci onu rahatlatmaya çalışır ve eğer bebek rahatlayamazsa bu bölüm üç dakikadan kısa kesilir.

5. Anne içeri girer ve bebeğin kendisine normal tepki vermesi için bir süre kapıda bekler. Daha sonra gözlemci sessizce odadan ayrılır. Anne bebeğiyle ilgilenir ve tekrar oyuncaklarla oynamasını sağlar ve bu sefer hoşçakal diyerek odadan çıkar.

6. Bebek odada üç dakika yalnız bırakılır.

7. Gözlemci odaya girer ve dördüncü bölümde davrandığı gibi davranır. Eğer bebeğin huzursuzluğu devam ederse bu bölüm kısa kesilir.

8. Anne odaya geri döner. Gözlemci odadan ayrılır. Anne bebeğini kucağına alır ve sarılır. Durum böylece sonlandırılır (Ainsworth and Bell 1970).

2.2. Benlik

2.2.1. Benlik Tanımları

Kişi doğduğunda dış dünyayla kendi benliğini ayırt edemez (Selçikoğlu 1958). Kişi ne zaman kendinin diğerlerinden farklı ve ayrı bir birey olduğunu fark ederse o zaman benlik kavramı gelişmeye başlar (Eldeleklioğlu 2007, Dolgin 2014).

Benlik, kişiliğin öznel yanıdır. Benlik kavramı çocuğun kendisini nasıl algıladığı, nasıl yorumladığı ve nasıl değerlendirdiğiyle ilgili görüşleridir. Yani çocuğun kendine bakış açısı benliğini oluşturur (Aydın 2004, Aydın 2006, Kulaksızoğlu 2006, Dolgin 2014). Benlik her türlü yaşantı sonucu öğrenilen ve her an gelişen bir kavramdır (Balkış Baymur 2015). Kişinin kendisi hakkında algılayabildiği görüş, duygu ve tutumlarının toplamından oluşmaktadır (Yıldız Çiçekler ve Alakoç Pirpir 2015). Benlik, kişinin kendisiyle ilgili duygu ve düşüncelerinin toplamıdır. Kişinin yaşam deneyimleri sonucu yaşadığı ve hissettiği duyguları benliğin temelini oluşturur (Gürsoy 2006). Çevremizdeki kişiler ve toplumun kendisi benlik kavramına katkıda bulunmaktadır (Bergman 2002).

Çocuğun eğitim deneyimlerinin temelinde benlik algısı ve zihin kuramı yer alır (Bosacki 2014). Benlik kavramı temelde “kişinin kendini nasıl algıladığı” olarak tarif edilmekte (Cüre 2014) ve kişinin kimliğinin temelini oluşturmaktadır (Yılmaz ve Arıkan 2007). Benlik kavramı en iyi şekilde bireyin karakteristik zihinsel ve fiziksel durumunun değerlendirilmesinin toplamı olarak tanımlanır. Literatürde benlik kavramı, benlik algısı, benlik saygısı, benlik imajı, ideal benlik, öz değerlendirme, öz saygı, öz anlayış, öz değer, öz eleştiri gibi bireyin kendisi hakkında biliş ve duygularını ifade etmek için kullanılır (Leminen 2002, Lawrance 2006).

Benlik kavramı, çevremizdeki kişilerin bizimle ilgili görüşleriyle gelişebilen ve ömür boyu süren bir süreçtir (Yeung and Martin 2003). Kişiliğin alt katmanlarından biri benliktir. Benliğin gerçeklik duygusu, gerçeğe uyum ve gerçeği değerlendirme, dürtülerin kontrolü gibi işlevleri vardır (Vahip 2002). Benlik kavramı kendi yaşam deneyimlerimiz ve çevremizle olan ilişkilerimizde, diğer insanların da düşünüş ve

davranışlarını anlamlandırmamızı sağlar (Uzun 2008). Bireyin kendini nasıl algıladığıyla ilgili çok yönlü bir yapıdır (Argun 2005). Bireyin yeni şeyler öğrenmesiyle ve çevresindekilerle ilişkisi sonucu oluşur ve değişim gösterebilir (Kulaksızoğlu 2006). Benliği anlamak, kişinin davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahip en önemli yapıdır (Önen ve Ulusoy 2015).

Erikson benliği, kişiliğin güçlü ve bağımsız bir bölümü olarak tanımlamıştır. Erikson'a göre benliğin ilk görevi kimlik duygusu oluşturmak ve korumaktır (Burger 2006). Freud'da benliği kişisel, özel, bireyi benzersiz şekilde betimleyen bir şey olarak tarif etmektedir. Sembolik etkileşimcilik yaklaşımına göre, insanlar arası etkileşim sonucu benlik ortaya çıkar (Vaughan and Hogg 2007). Bireyin yaşantıları sonucu edindiği deneyimler benliklerini oluşturmaya başlar. Benlik kavramı, benlik algısı ve benlik saygısı gibi kavramların toplandığı kendini kabul değeri, sağlıklı kişilik yapısının oluşmasında çok önemlidir (Aydın 2005).

Çocukta benlik bilinci iyi ya da kötü olabilir ve her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Birey yetenekli olduğu halde kendini yeteneksiz olarak algılayabilir. Bu nedenle benlik bireyin kendini nasıl algıladığını ifade eder (Cüceloğlu 2005).

Benlik kavramını çeşitli kategorilere ayırmak mümkündür:

1. Kişinin öz benliği: Kişinin kendi hakkında görüşleridir.
2. Sosyal benlik: Başkaları tarafından kişinin nasıl algılandığıdır.
3. Kendilik idealleri: Nasıl birisi olmak istediğini düşünmesidir (Strickland 2001).

Benlik kişiliğin öznel yanısıdır ve bazı soru ve cevaplar içerir. Kişinin “ben neyim? , ne yapabilirim?” sorularına aldığı cevaplar gerçek benliğini, “benim için neler değerlidir? , hayatta ne istiyorum?” sorularına aldığı cevaplar ise ideal benliğini oluşturur (Mominov 2014).

2.2.2. Benlik Kavramının Ögeleri

2.2.2.1. Benlik algısı

Doğum öncesi dönemden başlayarak kişi kendisi ve çevresindeki insanlarla ilişkisi sonucu dışarıdan çeşitli uyarımlar almaktadır. Kişi bu uyarımlarla anlamlı bütünlükler oluşturmaktadır. Henüz yeni doğmuş ya da yaşamının ilk yılında olan bebek kendisini annesinin yanında onun uzantısı olarak algılamakta, yani henüz kendi bağımsızlığından haberdar olmamaktadır. Bebek büyümeye devam ettikçe anneden ayrı bir birey olduğunun farkına varmaya başlamakta ve bağımsız bir benliğe ihtiyaç duymaktadır. Benlik algısı sisteminin oluşmaya başlamasıyla kişi bağımsız bir birey olma ihtiyacını, çevreyle girdiği etkileşim sonucu karşılamaktadır (Bayat 2005).

Benlik algısı, sosyal beceri, zekâ, ahlak gibi kavramlardan oluşmakta ve bu kavramlar kişinin davranışlarında değişiklik oluşmasını sağlamaktadır. Benlik algıları devamlı bir değişim içerisindedir. Bu değişim de özellikle ilk çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemini de kapsamaktadır (Dolgin 2014).

Çocuğun benlik kavramı, deneyimleri sonucu gelişmeye başlamaktadır. Birçok psikolog, terapist ve eğitimci fiziksel yeteneklerdeki başarıdan benliğin olumlu etkileneceğini ve bireyin olumlu benlik geliştireceğini kabul etmektedir (Özer ve Özer 2012).

Çocuğun olumlu veya olumsuz benlik kavramı geliştirmesi çocuğun çevresindeki insanların çocuğa yaklaşımından etkilenmektedir (Eldeleklioğlu 2007). Olumlu benlik algısına sahip olmak, kişinin özsaygı düzeyinin yüksek olmasını, dışa dönük ve arkadaş canlısı olmasını sağlamakta ve kişiyi motive etmektedir. Olumlu benlik kavramı geliştirmek için bireyin çevresindeki yakın kişilerin birey hakkındaki düşünceleri önemli yer tutmaktadır. Özellikle de ailelerin bireye nasıl bir yaklaşım sergilediği çok önemlidir (Burger 2006). Benlik algısı çocuk sosyalleşmeye başladıkça ortaya çıkmakta ve sosyal becerilerin gelişimi açısından da büyük önemi bulunmaktadır (Atay 2011). Olumlu benlik algısına sahip çocuklar akran ilişkilerinde olumlu davranışlar sergilemekte, daha işbirlikçi, rekabetin olmadığı, duyarlı tutumlar

sergilenen bir ortam oluşturmaktadır. Benlik algısı düşük olan çocuklar kendilerine ve çevresindekilere karşı memnuniyetsiz bir tutum sergilediklerinden sağlıklı akran ilişkisi kuramamaktadır (Gülay 2010).

Bağımsızlık duygusu geliştikçe, olumlu benlik kavramı kolaylaşmaya başlamaktadır. Olumlu benlik kavramının gelişimi büyük ölçüde anne, baba, öğretmen ve çocuğun yakınında bulunan diğer kişilerden etkilenmektedir (Özer ve Özer 2012). Benlik kavramı ne kadar güçlü olursa birey de o kadar sağlıklı olmaktadır. Benlik kavramının güçlü olmasında özellikle aile çok önemli yer tutmaktadır. Aile içi çatışmanın olmadığı, çocuğa değer verilen, demokratik, koşulsuz sevgi, saygı ve çocuğun desteklendiği aile ortamları benlik kavramının olumlu gelişmesine yardımcı olmaktadır (Alkaya 2007, Eldeleklioğlu 2007, Yıldız Çiçekler ve Alakoç Pirpir 2015).

Olumlu benlik algısına sahip öğrenciler için okulun önemi vurgulanmaktadır (Ballard 1996). Ağırlıklı olarak istenmeyen ve içe kapanık çocuklar zayıf sosyal beceri ve ilişkilere sahiptirler. Yaşlıları ile olumsuz deneyimler sonucu da benlik kavramı olumsuz etkilenmektedir (Rubin, Bukowski, Parker and Bowker 2008).

Bir çocuğun olumlu benlik algısı, onun duygusal veya davranışsal sorunlarının şiddeti ile ters ilişkide bulunmaktadır. Olumsuz benlik duyguları çocukların sorunlu toplumsal ilişkileri, kötü okul performansı, ruh sağlığı ve genel olarak dünyaya başarısız bir adaptasyon sağlamasıyla ilişkilendirilmektedir (Lavitt 1990, Salmivalli and Isaacs 2005).

Marsh ve Hau (2003) “Büyük Balık- Küçük Havuz Etkisi” olarak adlandırdıkları görüşlerinde, üst düzeydeki öğrencilerin normal düzeydeki öğrenciler arasında sürekli başarı gösterdiklerini ve benlik algılarının olumlu yönde etkileneceğini söylemişlerdir. Aynı şekilde üst düzeydeki öğrenciler kendi seviyelerine uygun öğrenciler arasında her zaman başarı gösteremediklerini ve bu nedenle benlik algılarının olumsuz etkilenebileceğini söylemişlerdir.

Bir çocuğun benlik kavramı, kendi hakkında değer verdiği fikirleridir. Yetişkinlerin ona verdiği tepkiler doğrultusunda bir çocuğun benlik kavramı

doğumdan itibaren gelişmeye başlamaktadır. Ebeveynler ve birincil bakıcılar bebekle olumlu bir duygusal bağ kurmak için dokunarak ve göz teması kurarak sıcak ve sevecen etkileşimlerde bulunmaktadır. Ebeveynler ve bakıcılar bu olumlu duygusal bağ ile çocukta sağlıklı benlik kavramı oluşmasını desteklemiş olmaktadır. Çocuğun güvenli bir ortamda soru sormasına, oyun kurmasına, çevreyi keşfetmesine fırsat verildiğinde çocuğun sağlıklı benlik kavramı gelişimi devam etmektedir. Keşif sırasında çocuğa destekte bulunan ebeveynler çocuğun benlik kavramının olumlu yönde gelişmesine yardımcı olacaklardır. Başkalarından destek ve olumlu cevap geldiğinde, çocukta iyi bir insan olmanın, bir grubun değerli parçası olmanın yani sosyalleşmenin temelleri atılmaktadır (Ferrer and Fugate 2005).

Çocuk okula başladığında artık sadece anne- babası değil, öğretmen ve arkadaşları da dâhil olmak üzere çevresindeki diğer insanlardan da çocuğun benlik kavramı etkilenmeye başlamaktadır. Çocuk okuldaki fiziksel görünümü ve sosyal becerileri hakkında birçok kişiden geri bildirim almaktadır. Bu geri bildirimler çocuğun benlik kavramı hakkında ne düşündüğünü etkilemektedir. Sağlıklı bir benlik kavramı çocuğun herkesten daha iyi, kusursuzca her şeyi yapabileceği anlamına gelmemektedir. Sağlıklı benlik kavramı çocuğun kendisi, ailesi ve arkadaşları tarafından sevildiği ve kabul gördüğü anlamına gelmektedir (Ferrer and Fugate 2005).

Bir durum karşısında çocuğun verdiği tepkiler ve bu durumu nasıl gördüğü benlik kavramını etkilemektedir. Çocuk bir arkadaşına “beraber oynayalım mı?” diye sorduğunda arkadaşı “hayır” cevabı vermektedir. Sağlıklı benliğe sahip çocuk “tamam, şimdi oynamak istemiyor” diye düşünmektedir. Sağlıksız benliğe sahip çocuksa “arkadaşım benden nefret ediyor” diye düşünmektedir. Sağlıklı bir benlik kavramı bir çocuğun mutluluğu ve olumlu gelişim göstermesi için temel sayılmaktadır. Sağlıklı benliği olan çocuk sevildiğini, değerli olduğunu bilmekte ve çocuk gerçek potansiyelini gösterebilmektedir. Okul başarısı artmakta, kendisi için mümkün hedefler belirlemekte ve kararlar almaktadır. Yeni şeyler denemek ve öğrenmek için istekli olmaktadır (Ferrer and Fugate 2005).

Duyguları kendi denetiminde değil de yetişkin kontrolünde bulunan çocuklar, kendileri gibi olmak, içinden geldiği gibi hareket etmek yerine, kendinden beklenildiği

şekilde davranmaya başlamakta ve böylece çocukta gerçek bir benlik yerine sahte benlik gelişmeye başlamaktadır (Güneş 2015).

2.2.2.2. Benlik saygısı

Benlik saygısı psikolojide en eski ve en kapsamlı incelenen yapılardan bir tanesidir ve günlük yaşamda önemli olan depresyon ve yaşam doyumu gibi sonuçları etkilemektedir (Cast and Burke 2002, Howard 2017). Benlik kavramının bir parçası olarak kavramsallaştırılan benlik saygısı, benlik kavramının en önemli kısımlarından bir tanesidir. Bir bireyin, özellikle de çocuk veya ergenin benlik saygısının artmasının, birey ve toplumun tamamı için yararlı olacağına inanılmaktadır (Cast and Burke 2002).

Benlik saygısı, bireyin kendisi için yaptığı ve geleneksel olarak sürdürdüğü değerlendirmeler olarak tanımlanmaktadır. Benlik saygısı bir kişinin kendisine ne kadar yetenekli, anlamlı, başarılı ve layık olduğuna inandığını göstermektedir. Benlik saygısı yüksek olan kişi, kendisini değerli görmekte, başarılarından gurur duymakta ve stres etkilerini en aza indirmektedir. Olumlu benlik saygısı insanın ihtiyaç duyduğu ve psiko-sosyal refaha katkıda bulunan önemli bir faktördür. Çocukluk döneminde benlik saygısı, olgunlaşma ve çevresel zorluklara yanıt olarak değişmektedir (Kwong et al 2016, Lee, Kim, Kim and Park 2016).

Rosenberg'e göre benlik saygısı, kişinin davranış seçimini, kendisine ve başkalarına yönelik duygularını etkilemektedir (Lee et al 2016).

2.2.2.3. Benlik imgesi

Benlik imgesi, kişinin kendi zihinsel ve fiziksel özelliklerinin farkında olması demektir. Benlik imgesi ilk olarak çocuğun ailesinin çocuğa karşı tavırlarıyla oluşmaya başlamaktadır. Aile içerisinde çocuğun başarılı- başarısız olarak görülmesi, çocuğa değer verilip verilmemesi, çocuğun kendine ait imaj oluşturmada önemli yer tutmaktadır. Çocuğun "ben kimim?" sorusunu kendisine sorduğunda vereceği yanıt da benlik imajı içinde yer almaktadır. Böylece çocuk zamanla kendi

özelliklerinin farkına varmaya başlamakta ve benlik imgesinin oluşumu hızlanmaktadır (Cevher 2004, Özçiçek 2014).

Benlik imgesi, kişinin kendi özelliklerini kendisine tanımlamasıdır. Bu tanımlama tamamen gerçek olabileceği gibi fantastik ya da idealleştirilmiş de olabilmektedir (Özcan 2012).

2.2.2.4. Benlik farkındalığı

Benlik farkındalığının bilinçle eşit olduğu söylenmektedir. Benlik farkındalığında kişinin sadece herhangi bir varlığın var olduğunu anlaması değil, kişinin çevresindeki başka insanlar ve nesnelere ayrı kendi varlığının farkında olmasının anlaşılması esastır. Kişinin kendi varlığının farkında olması da kendine ait düşüncelerinin var olduğunu düşünmesi anlamına gelmektedir. Benlik farkındalığı, kişinin kendisini nasıl hissettiğine, başkalarını anlamasına, tavırlarına ve başkalarına verilen cevaplara önem vermektedir (Monat 2016).

2.2.2.5. Benlik bilinci

Benlik farkındalığı bütün insanlar için geçerli bir süreçtir. Fakat bazı insanlar benlik farkındalığına daha az bazı insanlar ise daha fazla zaman ayırmaktadır. Bu nedenle ortaya benlik bilinci kavramı atılmıştır. Benlik bilinci bireyin benlik farkındalığıyla meşgul olma eğilimidir. Benlik bilinci kişinin diğerlerinden farklı bir birey olarak yani sosyal kimliğinin farkında olarak kendini değerlendirmesi ve kendisi ve diğerleri arasında iletişim kurabilme yeteneğidir. Benlik bilinci sayesinde empati yapabilmekte ve karşımızdaki kişinin yerinde olduğumuzda neler yapabileceğimizi düşünebilmekteyiz (May 1998, Akt. Yıldız 2006).

2.2.2.6. Benlik kurgusu

Benlik kavramının kapsadığı sosyal ve kültürel değerler benlik kurgusu olarak adlandırılmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin kültürel hayata katılma biçimleri farklı olmaktadır. Kültürel normlar cinsiyete göre farklı roller ve farklı yeteneklerin

kazanılmasında etkin olmaktadır. Kadınların daha çok çocuk ve aile üyelerine bakım verme ve hizmet yönelimli işlerde erkeklere oranla sayılarının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Yani kadınlar sosyal ilişkilerin yürütülmesinde erkeklerden daha fazla sorumluluk almaktadır (Yıldız 2006).

2.2.2.7. Benlik ayarlaması

Kendini ayarlama kavramı ilk olarak 1972 yılında Mark Synder tarafından ortaya konulmuştur. Benlik ayarlamasında, bireyin kendisini ifade edebilmesi, düzenli ve tutarlı sosyal etkileşime girebilmesi ve iletişimi sürdürebilmesi, karşısındaki bireyin de kendisini ifade edişini doğru bir şekilde anlamlandırabilmesi gerekmektedir. Synder'a göre bireylerin bu beceriye sahip oluş durumuna göre farklılıklar bulunmaktadır. Yani bazı bireyler kendini ortaya koyuşunu düzenleme ve kontrol becerisine sahipken bazıları bu özelliğe sahip olmamakta ve durumlara göre davranışlarını değiştirme ihtiyacı hissetmemektedirler. Synder bu noktada benlik ayarlaması kavramını ortaya koymaktadır. Synder değişen toplum şartlarına bireylerin neden farklı tepkiler verdiklerini açıklamaya çalışmıştır (Bacanlı 1990).

2.2.2.8. Benlik yeterliliği

Bireyin karşılaştığı güçlükler karşısında başarılı olabilmek için kendine olan güveni ve inancı benlik yeterliliği olarak adlandırılmaktadır. Benlik yeterliliği, kişinin bir durum karşısında göstereceği davranışı ve kendi kapasitesinin uyum sağlayıp sağlayamayacağını kendisinin fark etmesidir. Öz yeterlilik stresi kontrol etme yeteneği, hassasiyet, motivasyon ve kendine güvene dayanmaktadır (Demoulin 1999).

2.2.3. Benlik ile İlgili Kuramlar

2.2.3.1. Carl Rogers'ın benlik kuramı

Benlik, bireyin kişiliğini ve davranışlarını etkileyen, kişilik teorisinde en önemli kavramdır. Benlik, kişinin kendini nasıl algıladığı ve nasıl gördüğüyle ilgili kısımdır. Benlik özellikle küçüklükte oluşmaya başlamakta ve çocuğun çevresine karşı

oluşturacağı düşünceleri etkilemektedir. Bebek çevresindeki yakın insanların davranışlarından etkilenmektedir. Onlara göre olumlu olan davranışları benimsemekte, olumsuz olan davranışları yapmaktan kaçınmaktadır. Böylece bebek kendi değerler sistemini oluşturmaya da başlamaktadır. Bebek önce çevresinden aldığı özelliklere uygun bir benlik geliştirmeye ve ona göre davranmaya başlamaktadır. Bebek büyüdükçe zamanla benliğine uygun olan davranışları bilinç düzeyine ulaştırmakta, benliğine uygun olmayan davranışları da bir tehdit olarak görmekte ve dışlamaya başlamaktadır (Alkaya 2007, Eldeleklioglu 2007).

Bu kurama göre insan, davranışlarını istenmeyenden istenene doğru bilinçli bir şekilde değiştirebilmektedir. İnsan daima çocukluk çağı yaşantılarının etkisi altında kalmamaktadır. Bireyin kişiliği benlik kavramıyla şekillenmektedir. Benlik kavramını kişinin davranış, düşünce ve duyguları belirlemekte ve bu yüzden de benlik kişinin hayatının temel yanı sayılmaktadır. Bu kuramda benlik kavramının oluşmasında kritik dönemler kullanılmamış, bunun yerine bireyin bebeklik ve çocukluk döneminde çevresi tarafından nasıl algılandığını ve bu algılaşım sonrasında olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmedeki etkilerinden bahsedilmiştir. Çocuk benlik kavramını oluştururken her deneyimini hayatını kolaylaştırıp zorlaştırması bakımından değerlendirmektedir. Yemek, sevgi, güvenlik gibi yaşantıları olumlu, açlık, susuzluk, acı gibi yaşantıları olumsuz olarak değerlendirmektedir (Alkaya 2007).

Rogers'in geliştirdiği "Fenomenolojik Benlik kuramı"na göre her birey kendisinin merkezinde yer almakta ve her bireyin kendine özgü gerçeklik görüşü bulunmaktadır. Bireylerin birbirlerinden farklı tepkiler vermeleri farklı kişilik ve benlik yapısına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Schultz and Schultz 2007).

Rogers bir çocuğun benlik gelişimi için anne-çocuk ilişkisinin önemli olduğunu söylemiştir. Eğer anne çocuğunu koşullu bir şekilde seviyorsa çocuk annesinin tutumunu içselleştirerek buna uygun değer koşulları geliştirmeye başlamaktadır. Yani çocuk belli koşullarda kendini değerli hissetmekte, annesinin hoşnut olmadığı durumlardan da kaçınmaktadır. Böylece çocuğun benliği bir bütün olarak gelişmemektedir. Bu nedenle anne bu dönemde çocuğun nasıl davrandığını önemsemeyen çocuğunu koşulsuz olarak sevmelidir (Schultz and Schultz 2007).

Rogers benlik kuramını klinikteki hastalarıyla yaptığı çalışmalarla geliştirmiştir. Rogers insanı güdüleyen temel gücün kendini gerçekleştirmek olduğuna inanmıştır. Rogers'a göre öz ben ve ideal benliğin birleşmesiyle benlik oluşmaktadır. Benlik kişinin kendisi ve çevresindeki kişilerle ilgili duygu ve düşüncelerinden oluşmaktadır. Benliğin merkezinde öz ben bulunmakta, öz ben kötü değil iyiye yönelmektedir (İnci 2011).

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili yaptığı yorumlar çocuğun benliğine değil davranışına karşı olmalıdır. Örneğin, arkadaşıyla kavga eden çocuğuna seni sevmiyorum demek çocuğun benliğinde olumsuz bir etki oluşturacaktır. Ama arkadaşınla neden kavga ettiniz, kavga etmek hoş bir şey değil, aranızdaki sorunu halledeceğinize inanıyorum demek çocukta ailem beni seviyor izlenimi oluşturacaktır (İnci 2011).

Rogers'a göre insan ideal benliğe ulaşma çabasındadır. İdeal benlik gerçek benliğe yaklaştıkça, kişi kendini mutlu hissetmeye başlamaktadır (İnci 2011).

2.2.3.2. Psikanaliz kuramı ve Freud'un benlik görüşü

Psikanaliz kuramı benlik kavramını en çok sorunsallaştıran kuramdır. Çünkü kişinin davranış şekillerini, onun kimliğinin derinliklerinde gizlenmiş dinamiklere yüklemektedir (Vaughan and Hogg 2007).

Psikodinamik benlik: Freud'un benlik görüşüne göre, bizler kendimizi veya başkalarını doğal yollarla değil, bastırılmış duygularımızı açığa çıkarmak üzere ancak psikoterapi yöntemi ve hipnoz uygulandığında bilmekteyiz. Freud'un benlik ve kişilikle ilgili görüşleri özellikle sosyal psikolojide etkisini göstermiştir. Bu kurama göre benlik id(ilkel-alt benlik), ego (benlik) ve süperego (üst benlik) olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Alt benlik doyum aramakta, haz ilkesi sürecine uymaktadır. Benlik bebek doğduğu andan itibaren alt benlikten ayrılmakta ve var olma süreci başlamaktadır. Benlik yaşam boyu alt benlik ve üst benlik arasında denge sağlamaktadır (Mominov 2014).

2.2.3.3. William James ve benlik kuramı

Freud'un teorileri ve çalışmaları sonucunda William James psikolojik çevrelerde benlik konusuna ilginin biraz artması için benlikle ilgili yazılarını yazmıştır (Knapp 1973). William James (1890)'e göre benlik bileşenleri sırasıyla maddi, sosyal, manevi ve saf benlikten oluşmaktadır.

Çoğu düşünür benlikle öz benlik arasında bir ayırım yapılabileceğini söylemiştir. Düşünürlerin ortak görüşü benlik ve öz benliğin "ben benlik ve beni-bana benlik" olmak üzere iki farklı benlik yönü olmasına rağmen yakın ve iç içe oldukları yönündedir (Harter 2008). William James The Principles of Psychology kitabında bu iki benlik hakkında ben (I) benliği bilen, beni-bana (me) benliği de bilinen olarak açıklamıştır. Bilinç akışı olarak benlik (ben), algı nesnesi olarak benlik (bana) dır. "Ben" nesne konumundaki "bana"nın farkındadır. James bilimin nesnel yani bilinen benliği konu alması gerektiğini söylemiştir (James 1890).

2.2.3.4. Charles Horton Cooley ve benlik kuramı

Cooley çocuğun benliğinin oluşmasında diğer insanlarla kurulan ilişkinin öneminden bahsetmiştir. Çocuğun anne, baba, öğretmen vb gibi yakın çevresinde bulunan kişilerle etkileşimi sonucu sosyal benliğinin oluşmaya başladığını söylemiştir (Cooley 1902). Cooley, kişinin benliğini oluşturmasında çevresindeki insanların düşüncelerinin önemli bir yeri olduğundan bahsetmektedir. Toplumsal bir etkileşim sonucu meydana gelen bu benliğe de "ayna benlik" adını vermiştir. Ayna benlik üç temel ögeden oluşmaktadır:

1. Çevresindekiler tarafından kişiye yöneltilen tepkiler (benliğin toplumsal anlam yönü),
2. Çevresindekilerin kişinin davranışıyla ilgili ulaştığı fikrin birey tarafından nasıl algılandığı (bireyin toplum tarafından aldığı değer),
3. Kişide oluşan benliğe ait duygular (gurur duyma gibi) (Cooley 1902, McNair 2004, Kılıçaslan 2012).

Cooley'e göre benliğin doğası ve bütün benlik sosyaldir. Bu da kişinin benliğinin kendisi için önemli olan insanların tutumlarıyla belirlenmesi anlamına gelmektedir. Kişi, çevresindeki insanların tutumlarıyla kendi düşüncelerini birleştirmekte ve sonrasında birleştirilen bu düşünceler kişinin benlik algılarının bir parçası olmaktadır (Harter 1990).

2.2.3.5. George Herbert Mead ve benlik kuramı

Sembolik etkileşim kuramcılarında olan Mead'a göre benlik sosyal bir yapıdır ve kişinin tecrübesiyle ortaya çıkmaktadır. Mead toplumsallaşma açısından dilin önemli bir yeri olduğundan bahsetmekte ve dil, bilinç ve insanın düşünce sisteminin de toplumsal bir ürün olduğunu söylemektedir. Bu kurama göre oyun sürecinin çocuğun benlik kavramında önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocuk oyun sayesinde kendini başkalarının yerine koyarak onların duygu ve düşüncelerini anlamayı öğrenmekte ve bu süreç üç aşamada gerçekleşmektedir (Özkalp 2002).

1. Aşama Taklit: Çocuk iki-üç yaşına geldiğinde çevresindekilerin davranışlarını taklit etmeye başlamaktadır.

2. Aşama Oyun: Çocuk üç-beş yaş arasıdayken herhangi bir bireyin rolüne bürünebilmekte ve bu rolün önemini fark etmeye başlamaktadır. Ama bu durum henüz bir oyun olduğundan çocuk tam olarak kendini verememekte ve sorumluluklarını tam olarak bilememektedir.

3. Aşama Grupla Oynanan Oyun: Bu aşama artık çocuğun sorumluluk almayı ve kurallara uymaya öğrenmeye başladığı daha ciddi bir aşamadır. Bu aşamada çocuk bir grupla beraber olduğundan birden fazla rol üstlenebilmektedir.

Mead'a göre annenin bebeğin yaşamında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bebek ilk önce annesiyle, sonrasında da yaşamına devam edebilmek için çevresindeki kişilerle iletişim kurmakta ve böylece sosyalleşmeye başlamaktadır (Özkalp 2002).

Benlik kuramına göre toplumsallaşma sürecinde benlik ortaya çıkmaktadır. Mead’da benliği bireysel ben (I) ve sosyal ben (me) olarak iki kısma ayrılmış şekilde incelemektedir. “Bireysel ben” benliğin etkin yönüdür ve içinden geldiği gibi davranmasıdır. “Sosyal ben” ise benliğin geleneksel yönünü oluşturmaktadır. Başkalarının kişi ile ilgili düşüncelerini ve kişinin bu düşünceleri nasıl yorumladığıyla ilgilidir. Sonuç olarak bireysel ben ve sosyal ben arasında sürekli bir mücadele bulunmakta ve bu mücadele sonucunda da kişi duygularını kontrol altında tutma becerisi edinmektedir (Ünal 2007, Sarıca 2010).

2.2.3.6. Harry Stack Sullivan ve benlik kuramı

Mead ve Cooley gibi Sullivan’da benliğin sosyal gelişimden etkilendiğini söylemektedir. Fakat onların aksine Sullivan çocuğun toplumla değil anneyle olan iletişimi-etkileşimini önemsemiştir. Sullivan benlik sistemini, kaygı uyandıran olaylardan kaçınmak veya anksiyetenin zararlarını azaltmak ihtiyacıyla ortaya konan yaşantılar organizasyonu olarak tanımlamıştır. Bu konunun üzerinde durarak, çocuğun çevresindeki kişiler tarafından tatmin elde edebilmesini kolaylaştıran değerleri ve yasakları içselleştirdiğini belirtmiştir. Sullivan için hoş olmayan olaylardan kaçınma ihtiyacı benlik sisteminin önemli bir fonksiyonu olmuştur (Epstein 1973).

Sullivan kişilerin diğer insanlarla yaşadığı ilişki deneyimleri sonucunda kendisine ve diğer insanlara karşı benlik imgeleri geliştirdiğini söylemiştir. Bu imgeleri; bir kısım davranış biçimlerine onay veren iyi ben, bir kısım davranış biçimini yasaklayan kötü ben ve kişinin kendi benlik sistemiyle bağdaştıramadığı ve bu yüzden de bilinç dışında tuttuğu, benliğin tehdit eden yönlerini saklayan ben değil olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır (Smith et al 2014).

2.2.3.7. Karen Horney ve benlik kuramı

Karen Horney gerçek benlik ve idealize edilmiş benlik kavramlarını geliştirmiştir. Gerçek benliği, her bireyde kendine özgü bulunan insan gelişiminin kaynağı olan güç olarak, idealize edilmiş benliği de kişinin çocukken endişeden kaçmak için ortaya çıkardığı ve yetişkinliğinde de zafer ve güç gibi duygularını yaşamasını sağlayabilecek

amaçları olarak tanımlamıştır. Horney'e göre gerçek ve ideal benlik örtüşmektedir (Koçer 2014).

Horney benlik kavramını kuramsal sistemin merkezine yerleştirerek tam teşekküllü bir psikanalitik kuram geliştirmiştir. Horney, bazı olumsuz yaşam koşullarının bir sonucu olarak bireyde derin bir güvensizlik ve endişe duygusunun gelişmeye başladığını savunmuştur. Bu duruma bireyler katlanamamakta ve kendilerini diğer kişilerden üstün tutmaya başlamaktadır. Horney'in çalışması, bu hayali benlik konseptinin temeli üzerinde özenle hazırlanmış bir kişilik sisteminin nasıl kurulacağına, kendilik-idealizmin kendini yenilgiye uğratan bir strateji olduğuna ve insanların hayatlarına ne kadar büyük ve yaygın zarar verdiği konusunda göstermeye ayrılmıştır (Rosenberg 1989).

2.2.3.8. Alfred Adler ve benlik kuramı

Yaratıcı benlik kavramı Adler'in ortaya attığı kavramlardan bir tanesidir. Adler'e göre yaratıcı benlik tutarlı, bölünmez ve yeniliklerle dolu olan bir benliktir. Kişi kalıtım ve deneyimleri sonucunda yaratıcı benliğini de kullanarak kendi kişiliğini oluşturmaktadır. Oluşan kişilik tamamen kişinin kendine özgü, dinamik, sübjektif ve şahsidir (Yörükan 2000).

Adler aynı zamanda üstünlük çabasına da önem vermektedir. Ona göre insanların elde etmek istediği esas güç üstünlük duygusudur. Bu duygu bireyin kendisini başkalarının yanında üstün veya aşağı olarak tanımlamasına yol açmaktadır. Bebekler doğduklarında aciz ve yardıma muhtaçken aşağılık duygusu oluşmaya başlamakta ve birey hayatının geri kalan kısmında bu duygudan kurtulmaya çalışmakta ve birey üstünlük geliştirmek için çabalamaktadırlar. Aşağılık duygusu da Adler'in ortaya attığı kavramlardan bir tanesidir (Cüceloğlu 2005).

2.2.3.9. Rosenberg ve benlik kuramı

Rosenberg benliğin nesnel bölümüne eğilmekte ve benliği değil benlik kavramını incelemektedir. Rosenberg'a göre benlik kavramı bireyin kendisine yüklediği duygu

ve düşüncelerin bütünüdür. Benlik kavramı da benliğin kendisi değil bir resmidir (Koçer 2014).

2.2.3.10. Carl Gustav Jung ve benlik kuramı

Jung kişiliğin gelişimine benliğin önemli katkısı olduğunu söylemektedir. Jung'a göre bilincin merkezinde ego bulunmakta ve bilinç düzeyinde ani duygu ve düşüncelerden oluşan karmaşık bir yapı sergilemektedir. Ego benliğin çağrılarını uymakta ve bilinç dışı içeriği benliğe taşıyarak kişinin kendisini ortaya koymasını sağlamaktadır (Geçtan 1993).

2.2.4. Benlik Kavramının Gelişimi

Bebekler benlik kavramına sahip olarak dünyaya gelmemektedir. Fakat bebek doğduktan sonra başta bedensel, sonrasında da ruhsal ve sosyal yönden gelişimi, bebekte benliğin gelişmesinde çok etki göstermektedir. Bebek başlangıçta ben ve ben olmayı ayırt edememekte, elinin, ayağının, burnunun kendisine mi yoksa başkasına mı ait olduğunun farkına varamamaktadır (Şeremet 2006).

Benlik kavramı, çocuğun sadece ailesinden etkilendiği bebeklik döneminde oluşmaya başlamakta ve beş yaşına kadar hızlı gelişim göstermektedir. Benliğin oluşumu, kişinin kendisiyle ilgili ilk izlenimleri hissetmesiyle başlamaktadır. Büyük bir kısmı bebeklik döneminde tamamlanan benlik kavramı çocuğun karakterinin oluşmasında önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle bebeklik döneminde anne babaya büyük sorumluluklar düşmektedir. Anne-baba bebeğin ihtiyaçlarını zamanında karşılamalı ve bebekte güven duygusunun oluşmasına yardımcı olmalıdır (Aydın 2006, Dolgin 2014).

Benlik bebek doğduktan sonra yavaş yavaş gelişmeye başlamaktadır. Bebekte ilk olarak öznel benlik gelişmeye başlamaktadır. Bebek ilk zamanlarda el ve ayak gibi organlarının kendine ait olduğunu farketmekte ve ilk yılın sonunda da kendini diğerlerinden ayırt etmeye başlamaktadır. Çocuk önce aile, daha sonra yaşlıları, mahalle, okul ve başka çevrelere de girerek insanlarla etkileşim halinde bulunmakta

ve benliği de gelişmeye başlamaktadır (şeremet 2006, Mominov 2014). Yani çocuk büyüdükçe çevresindeki kişiler ve okul yaşantısı benlik gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Aydın 2006, Dolgin 2014).

Çocuğun sağlığı ve bedensel durumu, benlik kavramı üzerinde önemli rol oynamaktadır. Yaşamın ilk aylarında benlik kavramı gelişmeye başlamaktadır. Anne-bebek iletişiminde, anne bebeğine sevgi, sıcaklık, şefkat göstermekte ve bebek de seviliyorum, değerliyim mesajını almaktadır. Anne-baba çocuğun fiziksel ihtiyaçlarına karşı duyarsız kalmamakta ve böylece çocuğun olumlu duyguları gelişmeye başlamaktadır. Çocuğun ihtiyaçları yerine getirildikçe çocukta sevgi- güven duygularının temeli atılmaya başlamaktadır (zer ve zer 2012).

Anne bebeğiyle ilişkisi sonucunda, empati kurup bebeğine uygun tepkiler verebiliyorsa bebeğinin benlik duygusunun gelişimi için gerekli deneyimleri sağlayabilmiş sayılmaktadır. Kurulan empati sonucunda anne bebeğe ayna görevi sağlamış olmakta ve bebekte böylece benlik gelişiminin temeli atılmış bulunmaktadır. Annenin aynaladığı özellikler bebek tarafından iselleştirilmekte ve benlik gelişimi devam etmektedir. Zamanla temelini anneden aldığı ama onunkinden farklı, kendine özgün benlik duygusu gelişmeye başlamaktadır (uhadaroğlu 2001).

Benlik gelişiminin ilk adımlarından biri olarak bebek yedi-sekizinci aylara geldiğinde yabancıları ayırt etmeye başlamaktadır. Yine bu aylarda bebeklerde amaçlı davranışlar ve tepkiler gözlemlenmektedir. evresindeki bazı şeyleri taklit etmeye başlamaktadır. Bebek 12-18 aylık olduğunda çevresini devamlı gözlemekte ve sosyal yönden doğru olanı öğrenmeye başlamakta, 18-24 aylık olduğunda aynaya ya da fotoğrafına bakınca kendini tanımaya başlamaktadır. Bu dönemin sonunda sosyalleşmeye hazır hale gelmektedir (Zosuls et al 2009, Yalçın 2010, Davies 2011).

Bebek 18-30 aylarında cinsiyetini ve kendi cinsiyetine uygun olan oyuncakla oynamayı öğrenmektedir. Kızlar evcilik oyuncakları, erkekler de arabalarla oynamaya başlamaktadır. Ayrıca fiziksel özelliklerini, neleri yapıp neleri yapamadığını fark etmeye başlamaktadır (Zosuls et al 2009).

Çocukta dil gelişimi iki yaşından itibaren büyük bir hızla ilerlemektedir. Kendi adını söylemekte ve kız mı yoksa erkek mi, büyük mü yoksa küçük mü olduğunu da belirtebilmektedir. Bu dönemde çocukta benmerkezcilik görülmekte ve çocuk ben-benim sözcüklerini sık sık kullanmakta, eşyalarını paylaşmak istememekte ve bir işi yalnız yapmak istemektedir (Bayhan ve Artan 2007, Özkan 2015).

Çocuk üç buçuk yaşından sonra kendisini daha iyi ifade etmeye başlamaktadır. Bir kişinin hem mutlu hem de mutsuz olabileceğini düşünememektedir. Kendisiyle ilgili düşünceleri de sürekli değişmektedir (Bayhan ve Artan 2007).

Okul öncesi dönem çocukları gözlemlendiklerinde benlik kavramlarının, isimleri, fiziksel görünüşleri, günlük davranışları gibi özelliklerden oluştuğu söylenebilmektedir (Berk 2013).

Sosyal etkileşimler ile değişen benlik gelişimi bilişsel gelişimle de yakından ilgilidir. Bebek önce “ben”in sınırlarını algılamakta ve ona anlamlar yüklemektedir. İki-altı yaş döneminde çocuk özelliklerinin farkına varmakta ancak bu özelliklerinin kalıcı değil zamanla değişebileceğini düşünmektedir (Harter 1990). İşlem öncesi dönem olarak adlandırılan iki-altı yaş aralığında bulunan çocuk zihinsel gelişimi ile artık çevresindekilerin bakış açılarını algılamaya ve empati kurmaya başlamaktadır. Bu sayede çocuğun benlik gelişimi hızlanmaktadır. İşlem öncesi dönemi tamamlayan çocuk artık kendisi ile çevresi arasındaki ayrımın tamamen farkına varmakta böylece çocuğun benliği daha sabit bir yapıya kavuşmaktadır (Higgins 1987).

2.2.5. Benlik Algısının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Aile: Bebek anne karnındayken aileyle ilk etkileşimleri başlamaktadır. Bebeği annenin istememesi ve annenin duygusal durumu bebek üzerinde son derece etkili olmaktadır. Yine annenin mutsuzluğu, kızgınlığı, üzüntüsü, anne karnındayken ve doğumdan sonra da bebek üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (Örgün 2000).

Aile kurumu içerisinde anne-babanın birbirine ve diğer aile fertlerine karşı davranış biçimleri çocukların gelişimlerini etkilemektedir. Çünkü ailenin çocuğa karşı

davranışı çocuğun benlik kavramı oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Aile çocuğun tüm temel ihtiyaçlarını, hatta fizyolojik ve psikososyal ihtiyaçlarını da zamanında karşılayarak sağlıklı bir kimlik geliştirebilmesinde yardımcı olmaktadır. Eğer çocuğun ihtiyaçları zamanında ve yeterli oranda karşılanmazsa çocuğun kişilik gelişimi bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir (Sarıyüce Körükçü 2004).

Çocuk sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirirken bazen daha öfkeli ve bazen de ailesinden daha farklı görüşlere sahip olabilmektedir. Zamanla çocuk duygularını kontrol edebilmeyi öğrenmekte ve kişiliğini yapılandırmaya başlamaktadır. Çocukta aktiflik, merak ve keşfetme isteği doğuştan gelmektedir. Burada aileye düşen en önemli görev çocuğa destek olmalarıdır. Çocuk sorunlarla başa çıkabilme ve kendi kendine yeten bir birey olma yolunda ilerlerken ailenin baskıcı ve tutarsız olmaması gerekmektedir (Sayar ve Bağlan 2014). Ayrıca ebeveyn ile sıcak ve duyarlı bir ilişki çocukta olumlu bir benlik kavramı gelişimini desteklemektedir. Yapılan bir çalışmada annelerine güvenli bağlanan dört yaşındaki çocuklarla güvensiz bağlanan akranları karşılaştırılmış ve bu çocuklar beş yaşına geldiklerinde güvenli bağlananların daha uyumlu ve olumlu olduğu görülmüştür. Güvenli bağlanan çocuklar yaşam deneyimleri hakkında aileleri ile sohbet etmekte ve böylece çocuk geçmiş yaşantısında yaptığı şeyleri anlatmakta ve çocukta “hoşlandığım şeyler” gibi bir anlayış oluşmaktadır (Berk 2013).

Çocuğun kendi benliğini algılama biçimi, çevresindekilerle ilişkilerinin şeklini de belirlemektedir. Çocuğun kendisiyle ve çevresindekilerle ilişkilerini belirleyen benlik kavramı, içinde bulunduğu toplumsal çevre tarafından oluşturulmaktadır (Berk 2013).

Arkadaşlar: Çocuğun sosyal yaşamına bakıldığında üç-dört yaşından itibaren artık aile haricinde akranlarıyla da vakit geçirmeye başladığı gözlenmektedir. Bu nedenle akran ilişkileri çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuk çevresindeki insanlarla nasıl bir ilişki kurulması gerektiğini arkadaş ve akranlarıyla kurduğu ilişkiler dâhilinde öğrenmeye başlamaktadır. Bu ilişkiler sayesinde de çocuk kendini tanımaya, arkadaşlarının ona karşı davranışlarını ele alarak kendisini arkadaşlarının gözünden değerlendirmeye başlamaktadır. Bu durum çocuğun benlik

algısı gelişimini etkilemekte ve ayrıca birçok sosyal yönden gelişimine de katkı sağlamaktadır (Sarıcı 2013).

Çocuğun benlik gelişiminde ailesinin olduğu kadar öğretmeni ve arkadaşlarının da etkisi bulunmaktadır. Çocuk kendisini arkadaşlarıyla karşılaştırarak değerlendirme yapmakta ve kendi özelliklerini fark etmeye başlamaktadır. Bir arkadaşından daha uzun olduğu, daha hızlı koşabildiği gibi durumlar çocuğun benlik gelişimini olumlu etkilerken, “ben arkadaşım kadar güzel resim yapamıyorum” gibi durumlar çocuktaki benlik gelişimi olumsuz etkileyebilmektedir (Schafer 2015).

Okul: Benlik algısının gelişimini etkileyen etmenlerden bir tanesi de okuldur. Çocuk okula başladığında sosyal ilişkileri genişlemektedir. Kişilik gelişiminin temeli ailede atılmakta, aileden sonra öğretmen ve akranların da çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocuğun okulda arkadaşları arasında öğretmenin çocuğa karşı yaklaşımı ve akademik olarak değerlendirilme biçimi çocuğun benlik algısının gelişimini etkilemektedir (Pense, Demir ve Yaman Lesinger 2011, Taki Yılmaz ve Kesici 2014, Yazıcı ve Demirtaş 2016).

2.2.6. Benlik Algısının Değerlendirilmesi

Benlik kavramı bebeklik döneminde gelişmeye başlamakta ve hayat boyu devam etmektedir. Bebek dört-beş aylık olduğunda öfke gösterildiğinde bebekte benlik belirtisi görülmeye başlamaktadır. Bebek 9-12 aylık olduğunda başkalarından ayrılma duygusuna sahip olduğunu göstermektedir. Benlik kavramı gelişimi yaşamın ikinci yılının başlarında kendini fiziksel olarak tanımakla başlamakta ve çocuk kendini aynada gördüğünde aynayı işaret ederek kendisini bir nesne olarak algılamakta ve resimlerde kendisini tanıyarak göstermeye başlamaktadır (Ertekin 2014).

Kendini tanıma testlerinden bir tanesi kızıl ötesi testidir. Bu testte yürümeye yeni başlayan çocuğun burnuna rujla kırmızı bir nokta konmakta ve çocuk aynanın önüne yerleştirilmektedir. Çocuk eğer burnunun üzerindeki noktayı işaret ederse kendini tanıma ve kendini kabul etmenin bir işareti olarak kabul edilmektedir (Lewis and Ramsay 2004).

Vücutun benlik bilincini ölçmenin farklı yolları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesinde paspas deneyidir. Çocuk önce bir paspasın üzerine oturtulmakta ve daha sonra paspası deneyi uygulayan kişiye vermesi istenmektedir. Jennings ve arkadaşları (2008) tarafından paspasın altına bir ayı resmi çizilmiş ve çocuğa gösterilmiştir. Daha sonra çocuğu paspasa koyup çocuğa “ayı nerede?” sorusu sorulmuştur. Çocuk paspasa otururken ayıyı vermeye çalışırsa, çocuğun benliği bir cisim olarak anlayamadığı, çocuk paspasta kalkıp sonra ayıyı göstermeye çalışırsa, bu durum çocuğun beden bilincinin kanıtı olarak gösterilmiştir.

DeLoache, Uttal and Rosengren (2004), 18-30 aylık çocukların boyutlar hakkında görsel ipuçları kullanma becerisini test etmişlerdir. Öncelikle çocuğun bir çocuk boyutunda sandalye, kızak ve bir arabadan oluşan oyuncakların bulunduğu bir odada oyun oynamasına izin verilmiştir. Deneyi uygulayan kişi, çocuğun en az iki kez oyuncaklarla etkileşime girdiğine emin olduktan sonra çocuğu odadan çıkarmış ve ardından oyuncakları minyatürleriyle değiştirmiştir. Sonrasında çocuğu tekrar odaya almış ve tepkilerini-davranışlarını gözlemlemiştir. Minyatür sandalyeye oturmak veya ayağını arabanın içine koymaya çalışmak gibi hataları deneyi uygulayan kişi kodlamıştır. Deney sonucunda yeni doğanların 30 aya kadar vücutlarını minyatür oyuncaklara yerleştirmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum bedenlerindeki objektif benliğin henüz gelişmediğini göstermektedir.

Beden ölçüsü görevinin yanı sıra, yürümeye yeni başlayan çocukların fiziksel farkındalığını ölçmenin farklı yolları vardır. Fotoğraf işi/görevi bunlardan bir tanesidir. Bu görevlerde çocuklar için üç tane yüz fotoğrafı sunulmaktadır. Çocuğun fotoğrafı deneyden önce çekilmiş ve çalışma için çekilmiş olan diğer çocukların fotoğrafları arasına konulmuştur. Fotoğraflar çocuğa sunulur ve “Nerede? (Çocuğun adı)” sorulur. Eğer çocuk ilk denemede kendi fotoğrafını gösterebiliyorsa bu durum kendini tanıdığına işarettir (Jennings et al. 2008).

Ayrıca çocuktaki benlik gelişimini ölçmek için annelere öz değerlendirme ve tanımlama, kendini tanıma, öz düzenleme ve özerklik ile ilgili soruların yer aldığı Benlik Kavramı Gelişimi Anketi de bulunmaktadır (Stipek, Gralinski and Kopp 1990).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın tipi, araştırmanın yeri ve tarihi, çalışma grubu, araştırmada kullanılacak veri toplama araçları, verilerin toplanması ve değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler, araştırmanın etik yönü, araştırmanın sınırlılıkları ile ilgili süreçler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma durumları ve benlik algılarının arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel araştırmalarda iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiye bakılır ve bu değişkenlere herhangi bir şekilde müdahale olmadan incelendiği araştırmalardır (Fraenkel, Wallen and Hyun 2012).

3.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi

Bu araştırma Karabük il merkezinde bulunan anaokulları ve ilkokul bünyesinde bulunan anasınıflarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler 2016-2017 eğitim-öğretim yılını kapsamaktadır.

3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Karabük il merkezine bağlı anaokulları ve ilkokulların anasınıflarına devam eden 60-72 aylık 64'ü kız, 56'sı erkek olmak üzere toplam 140 çocuk oluşturmaktadır.

Araştırmada çalışma grubu uygun/kazara örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Bu yöntem, zaman, emek ve parasal yönden yaşanabilecek ve araştırmanın sonucunu etkilemesi olağan sınırlılıklar nedeniyle ve örneklemin kolay ulaşılabilir olmasından ötürü tercih edilmiştir (Büyükoztürk, Kılıç Çakmak, Akgün,

Karadeniz ve Demirel 2016). Araştırmada 60-72 ay grubunda bulunan 140 çocuğa ilişkin bilgiler, çocukların ailelerinden gerekli izin alındıktan sonra elde edilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Yüzde Frekans Dağılımları

Cinsiyet	f	%	Kardeş Sayısı	f	%
Kız	64	46	Tek Çocuk	28	20
Erkek	76	54	İki Kardeş	80	57
Doğum Sırası	f	%	Üç Kardeş	28	20
İlk Çocuk	63	45	Dört Ve Daha Fazla Kardeş	4	3
Ortanca Çocuk	15	11	Çocuğun Anne Tarafından Alınan Mizacı	f	%
Son Çocuk	62	44	Kolay Uyum Sağlayan Sakin Ve Mutlu	94	67
Anne Öğrenim	f	%	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	3
İlköğretim	51	36	Ürkek İçer Dönük Endişeli Ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	9
Lise	49	35	Diğer	29	21
Üniversite	40	29	Annenin Doğum Sonrası Süreci Nasıl Algıladığı	f	%
Baba Öğrenim	f	%	Kolay	78	56
İlköğretim	34	24	Zor	62	44
Lise	57	41	Gelir Durumu	f	%
Üniversite	49	35	Geliri Giderinden Az	29	21
Annenin Gebelik Dönemini Değerlendirmesi	f	%	Geliri Giderine Eşit	87	62
Kolay	85	61	Geliri Giderinden Fazla	24	17
Zor	55	39			
Genel Toplam	140	100			

Tablo 1. incelendiğinde, araştırmaya katılan 140 çocuğun % 46'sı kız, % 54'ü de erkek çocuktan oluşmaktadır. Çocukların kardeş sayılarına bakıldığında % 57'sinin 2 kardeş, % 3'ünün 4 ve daha fazla kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan tek çocuk ve 3 kardeşe sahip çocukların oranının eşit olduğu belirlenmiştir (% 20).

Araştırmaya katılan çocukların doğum sırasına bakıldığında % 45'inin ilk çocuk, % 44'ünün de son çocuk olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların anne yaşları incelendiğinde % 44'ünün 31-35 yaş, % 2'sinin 20-25 yaş aralığında, baba yaşları incelendiğinde ise % 40'mın 31-35 yaş, % 1'inin 20-25 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların anne öğrenim durumları incelendiğinde % 36'sının ilköğretim, % 35'inin lise, % 29'unun üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Anne öğrenim durumu ilkokul ve lise mezunu arasında yüksek oranda dağılım göstermektedir. Çocukların baba öğrenim durumları incelendiğinde % 41'inin lise, % 35'inin üniversite, % 24'ünün ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Babanın öğrenim durumunun yüksek oranda lise mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların gelir durumu incelendiğinde % 62'sinin geliri giderine eşit, % 21'inin geliri giderinden az, % 17'sinin geliri giderinden fazla olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre çocukların ailelerinin çoğunlukla orta düzey gelir durumuna sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların anne tarafından algılanan mizaçları incelendiğinde % 67'sinin kolay uyum sağlayan, sakin ve mutlu, % 3'ünün kolay uyum sağlayamayan, huysuz ve hırçın olduğu belirlenmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocuk ve ailesi hakkında bazı bilgileri toplayabilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, çocukların bağlanma stiline belirlenmesi amacıyla Cassidy (1988) tarafından geliştirilen “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği” ve çocukların benlik kavramlarını değerlendirmek amacıyla Cicirelli (1974) tarafından geliştirilen “Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan kişisel bilgi formu öğrencilerin ve annelerinin demografik bilgilerinden oluşmuştur. Bu formda, araştırmanın amaçları

çerçevesinde öğrencilerin; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, çocuğa 0-3 yaş aralığında kimin baktığı, çocuğun anne tarafından algılanan mizaç özelliği, anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumları, gelir durumlarına ve annenin doğum öncesi ve doğum sonrası yılının nasıl geçtiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.4.2. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH)

Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri (TOBAH) Ölçeği Cassidy (1988) tarafından altı yaş grubu çocuklar için geliştirilmiştir. Bu ölçekte hikâyeler vasıtasıyla çocuğun bağlanma durumuyla ilgili zihinsel temsillerini dışa vurması beklenmektedir. Bu ölçek, bebek ailesiyle ilgili her biri yaklaşık üç dakika süren altı hikâyenin çocuk tarafından tamamlanması şeklinde uygulanan bir ölçektir. Bu ölçekle çocuğun kendisi ve annesiyle güven ilişkisi keşfedilebilmektedir.

Ölçeğin uygulanması sırasında oyuncak bebekler ve bebeklerin yaşadıkları oyuncak ev hikâyelere uygun şekilde düzenlenir. Daha sonra, çocuğun kendini bir bebek evi ve bebek ailesi içerisinde düşünmesi sağlanır. Bunun için, çocuktan kendisine benzeyen bebekleri temsil etmesi istenir. Çocuğun, bebekleri, evlerini ve bebeklerin ailesini tanıması için kısa bir süre serbest oyun oynamasına izin verilir.

Her bir hikâye, hikâyelerin detaylarına uygun olarak beş dereceli bir ölçekle puanlanmaktadır. Bağlanma figürüyle güvenli ilişkiyi yansıtan hikâyelere ölçeğin üst ucundaki puanlar (4, 5) verilir. Düşmanca olumsuz ilişkiyi yansıtan hikâyeler 1, 2; kaçınma ilişkisi yansıtan hikâyeler de 3 ile puanlanır. Ölçekteki puanlar 6-30 arasında dağılmaktadır. 30 puan en yüksek bağlanma güvenliğini, 6 puan da en yüksek güvensizliği ifade etmektedir. Buna ek olarak, her hikâye güvenli, kaçınma ve düşmanca/ olumsuz olmak üzere sınıflandırılmış üç gruba uygun olarak da yerleştirilebilir. Güvenli olarak sınıflanan hikâyelerde söz konusu bebeğin tanımladığı kişi değerlidir, annesiyle ilişki önemlidir, özeldir ve sıcaktır. Çocuk, stresli durumlarda annesiyle görüşmeye açıktır. Dış kaynaklı stresli bir durumda korunmak ve güvende olmak için annesine dönme eğilimi vardır. Genelde olumlu bir sonuç vardır. Kaçınma olarak sınıflanan hikâyelerde başoyuncu bebek ayrılmış ve/veya itilmiştir ve ilişkinin önemi kabul edilmemektedir. Stresli durumlarda bir engelin varlığının aile içinden

veya dışından geldiğini inkâr eder. Ailesinin yardımına ihtiyacı olduğunu kabul etmez. Başarılı bir çözüm olduğunda bu tamamen ona aittir. Düşmanca/olumsuz olarak sınıflanan hikâyelerde başoyuncu bebeğin şiddet, düşmanlık, olumsuzluk ve tuhaflık içeren ifade ve davranışları vardır. Annesiyle ilişkisi bozuktur. Cassidy (1988) tarafından geliştirilen Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri (TOBAH) Ölçeğinin Türk çocuklarına uyarlanması Seven (2006) tarafından yapılmıştır. TOBAH 'dan elde edilen puanların iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla hesaplanan alpha katsayısı, .83'dür. Altı maddeden oluşan ölçek puanları için hesaplanan iki yarı güvenilirliği ise .83'dür. Bu bulgular, TOBAH ölçeğinden elde edilen puanların güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4.3. Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)

Cicirelli (1974) tarafından, okul öncesi çocuklarda (3-6 yaş) benlik algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olup 16 maddeden oluşmaktadır. Her maddede, resimdeki çocuğun ne yaptığına ilişkin açıklamalarıyla birlikte, iki adet resim bulunmaktadır. Resimler çocuklara gösterilerek, her birine ait açıklamalar okunduktan sonra, hangi çocuğun kendilerine daha çok benzediğini göstermeleri istenerek yanıtlamaları sağlanmaktadır. Çocukların resimlere verdiği cevaplar olumsuz olduğunda 0, olumlu olduğunda ise 1 puan olarak puanlanmaktadır.

Cicirelli (1974) tarafından geliştirilen Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeğinin (POBKÖ) Türkiye'deki 5-6 yaş çocukları için yapı geçerliği çalışması Özcan, Gümüş ve Kotil (2009) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen 16 maddeli dört boyutlu yapısı doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmış ve DFA sonuçlarına göre modelin iyi uyum değerleri ürettiğini ve ölçeğin birbirinden bağımsız dört boyutlu yapısının olduğunu doğrulamıştır.

Bu boyutlar: Sosyal Yeterlik: 8, 10, 13, 14, 15 numaralı hikâyeler,
Akademik Yeterlik: 2, 4, 5 numaralı hikâyeler,
Fiziksel Yeterlik: 1, 3, 9, 12, 16 numaralı hikâyeler,
Anne Kabulü: 6, 7, 11 numaralı hikâyelerdir (Özcan, Gümüş ve Kotil 2009).

POBKÖ'nün iç tutarlık güvenilirliğini belirlemek için toplam puan ve alt ölçeklerin Cronbach-Alfa (α) katsayıları hesaplanmıştır. 16 maddeden oluşan ölçeğin toplam puanlarının α değeri .74, birinci alt ölçeğin (sosyal yeterlik) α değeri .80, ikinci alt ölçeğin (akademik yeterlik) .65, üçüncü alt ölçeğin (fiziksel yeterlik) .55 ve dördüncü alt ölçeğin (anne kabulü) .56 olarak hesaplanmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmaya Karabük merkezinde bulunan üç anaokulu ve ilkokul bünyesinde bulunan iki anasınıfına devam eden 60-72 aylık 140 çocuk katılmıştır. Çocukların araştırmaya dâhil edilmesi için ailelere öncelikle veli olur formu gönderilerek çocuğunun çalışmaya katılması konusunda onayları alındıktan sonra 140 çocuk araştırmaya katılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler için ölçekleri uyarlayan araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır (Ek 4'te verilmiştir). TOBAH ölçeğini Türkçe'ye uyarlayan araştırmacıdan ölçek eğitimi alındıktan sonra ölçeğin uygulamasına başlanmıştır. İlk aşamada, araştırma konusunda öğretmenler bilgilendirilerek, ölçeklerin uygulanacağı çocukların ailelerine öğretmenler aracılığıyla kişisel bilgi formları gönderilerek doldurmaları istenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ölçekler, dikkat dağıtıcı gürültü, eşya, materyal vb. uyarıcılardan arındırılmış bir ortamda uygulanmaya başlanmıştır. Ortamda yalnızca çocuğa uygun bir masa biri yetişkin için iki sandalye bulunmalıdır. Daha başka mobilya vb olacaksa bunların çocukların dikkatini dağıtmayacak nitelikte olması gerekmektedir. Ölçeğin uygulamasına geçmeden önce çocuklarla sohbet edilerek basit bir oyun oynanılacağı söylenmiş ve çocuklar böylece rahatlatılmaya çalışılmıştır. Çocukların verdiği yanıtlar o anda araştırmacı tarafından çocuklara ait formlara kaydedilmiştir. Her bir çocuğa ölçeklerin uygulanma süresi yaklaşık olarak 25-30 dakika sürmüştür.

3.6. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

POBKÖ ve TOBAH ölçeklerinden alınan puanların değerlendirilmesinde bağlanma ve benlik arasındaki ilişki incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelip gelmediğini öğrenmek amacıyla Kolmogorov Smirnov Z testi yapılmıştır. Test sonucunda değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu

nedenle ikili ilişkisiz örneklemelerden elde edilen puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Mann Whitney U ve ilişkisiz iki ya da daha çok örneklemin ortalamasının birbirinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmek için ise Kruskal Wallis-H testlerinden yararlanılmıştır. Bağlanma düzeyleri ve benlik algısı arasındaki ilişkinin tespiti içinse Spearman's Rho testi uygulanmıştır. Bu çerçevede çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Buna göre benlik algısı ölçeğinin $\alpha=0,751$ ve bağlanma ölçeğinin güvenilirliğinin $\alpha=0,861$ yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Normal Dağılım Gösterip Göstermediğini Belirtmek Amacıyla Yapılan Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov Z	P
Bağlanma Düzeyi	1,787	,003
Benlik Algısı	2,600	,000
Sosyal Benlik	5,243	,000
Akademik Benlik	4,329	,000
Fiziksel Benlik	2,893	,000
Anne Kabulü	5,746	,000

3.7. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmada etik ilkelere dikkat edilerek veriler toplanmadan önce ölçek sahipleri ile mail yoluyla iletişime geçilip ölçeklerin araştırmada kullanılabilmesi için gerekli izinler 24.05.2016 ve 12.07.2016 (Ek 4'te verilmiştir) tarihlerinde alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin öğrencilere uygulanabilmesi için Karabük Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma izni alınmıştır. Verilerin toplanması için 05.10.2016 tarih ve toplantı no:2 olan etik kurul izni (Ek 5'de verilmiştir), Karabük İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından verilen 03.11.2016 tarih ve 44653020-605-E.12382172 sayılı uygulama izni (Ek 6'da verilmiştir) gibi uygulamanın yapılması için gerekli izinler önceden alınarak veri toplama süreci başlatılmıştır.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

1- Araştırma maliyet ve zaman etkenlerinden dolayı Karabük il merkezi ile sınırlı tutulmuştur.

2- Araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Karabük il merkezinde bulunan üç anaokulu ve iki anasınıfına devam eden 60-72 aylık 140 çocukla sınırlıdır.

3- Araştırmanın verileri Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ) ve Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH) ile ölçülebilen niteliklerle sınırlıdır.

5- Araştırma bulgularının geçerliliği çalışma grubu ile sınırlıdır.

4. BULGULAR

4.1. Betimsel Analizlere Yönelik Bulgular

Bağlanma ölçek puanı, altı maddenin toplamı madde sayısına bölünerek bulunmuştur. Böylece ölçek puanları 1 ile 5 arasında olacak şekilde ölçeklenmiştir. Ham puanların, beşli likert tipi ölçeğe göre bağlanma durumları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Beşli likert tipi ölçeklenen bağlanma ölçek puanlarının ortalamalarından aşağıdaki tabloya göre bağlanma durumuna karar verilebilir. Tablo 3'te TOBAH puan ortalamaları verilmiştir.

Tablo 3. TOBAH Puan Ortalamaları

Ham Puan	5'li likert tipi	Bağlanma Stili	n	%
6-16	1-2,33	Negatif Bağlanma	5	3,6
17-24	2,34-3,67	Kaçınmalı Bağlanma	78	55,7
25-30	3,68-5,00	Güvenli Bağlanma	57	40,7

Tablo 3'teki bağlanma durum dağılımları incelendiğinde kaçınma bağlanması gözlenen çocukların %55,7 ile en büyük grup olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında çocukların %40,7'sinde güvenli bağlanma ve %3,6'sında da negatif bağlanma gözlenmiştir.

4.2. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırması

Araştırmanın bu kısmında; çocuklarının bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi bulguları yorumlanmıştır. Bu çerçevede Tablo 4'te çocukların bağlanma düzeylerinin ve benlik

algılarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Mann-Whitney U” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Cinsiyetlerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	U	p
Bağlanma Düzeyi	Kız	64	87,99	1312,500	0,001*
	Erkek	76	55,77		
	Toplam	140			
Benlik Algısı	Kız	64	65,66	2122,500	0,186
	Erkek	76	74,57		
	Toplam	140			
Sosyal Benlik	Kız	64	69,12	2343,500	0,625
	Erkek	76	71,66		
	Toplam	140			
Akademik Benlik	Kız	64	67,88	2264,500	0,420
	Erkek	76	72,70		
	Toplam	140			
Fiziksel Benlik	Kız	64	65,80	2131,001	0,183
	Erkek	76	74,46		
	Toplam	140			
Anne Kabulü	Kız	64	68,42	2299,001	0,396
	Erkek	76	72,25		
	Toplam	140			

p<0.05

Tablo 4’teki analiz sonuçları; kız ve erkek çocukların bağlanma düzeyleri (U=1312,500; p<0.05) arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kız çocuklarının erkek çocuklara oranla bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra çocukların benlik algısı ve alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutlarının çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 5’te çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Kruskal-Wallis testi” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Kardeş Sayılarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-Kare	p
Bağlanma Düzeyi	Tek Çocuk	28	73,46	3	0,704	0,872
	İki Kardeş	80	70,46			
	Üç Kardeş	28	69,79			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	55,63			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	Tek Çocuk	28	74,05	3	5,314	0,150
	İki Kardeş	80	74,93			
	Üç Kardeş	28	56,02			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	58,38			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	Tek Çocuk	28	66,32	3	6,966	0,073
	İki Kardeş	80	75,15			
	Üç Kardeş	28	65,75			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	40,00			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	Tek Çocuk	28	81,91	3	10,226	0,017*
	İki Kardeş	80	72,76			
	Üç Kardeş	28	56,77			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	41,50			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	Tek Çocuk	28	66,63	3	6,724	0,081
	İki Kardeş	80	75,11			
	Üç Kardeş	28	57,36			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	97,50			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	Tek Çocuk	28	77,75	3	10,449	0,015*
	İki Kardeş	80	73,08			
	Üç Kardeş	28	56,93			
	Dört ve Daha Fazla Kardeş	4	63,13			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 5'teki analiz sonuçları kardeş sayısı ile benlik algısı alt boyutlarından akademik benlik ($X^2=10,226$; $p<0.05$) ve anne kabulü ($X^2=10,449$; $p<0.05$) arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Sıra ortalamalarından hareketle, tek çocukların 4 ve üstü kardeş olan çocuklara oranla akademik benlik algısı puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde tek çocukların 3 kardeş olan çocuklara oranla anne kabulü algısı puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 6’da okulöncesi çocukların doğum sırasına göre bağlanma düzeylerinin ve benlik algılarına anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Kruskal-Wallis testi” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 6. Bağlanma Düzeyi ve Benlik Algısının Çocukların Doğum Sırasına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Doğum Sırası	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p
Bağlanma Düzeyi	İlk Çocuk	63	75,49	2	1,961	0,375
	Ortanca Çocuk	15	62,17			
	Son Çocuk	62	67,44			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	İlk Çocuk	63	73,73	2	8,570	0,014*
	Ortanca Çocuk	15	42,13			
	Son Çocuk	62	74,08			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	İlk Çocuk	63	72,02	2	14,734	0,001*
	Ortanca Çocuk	15	42,20			
	Son Çocuk	62	75,80			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	İlk Çocuk	63	74,50	2	6,533	0,038*
	Ortanca Çocuk	15	48,87			
	Son Çocuk	62	71,67			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	İlk Çocuk	63	71,45	2	6,040	0,049*
	Ortanca Çocuk	15	48,03			
	Son Çocuk	62	74,97			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	İlk Çocuk	63	73,71	2	3,921	0,141
	Ortanca Çocuk	15	58,63			
	Son Çocuk	62	70,11			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 6’daki analiz sonuçları, doğum sırasıyla genel benlik algısı ($X^2=8,570$; $p<0.05$) ve benlik algısı alt boyutları olan sosyal benlik ($X^2=14,734$; $p<0.05$), akademik benlik ($X^2=6,553$; $p<0.05$) ve fiziksel benlik ($X^2=6,040$; $p<0.05$) algıları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bulunan bu fark ortanca çocuklar ile son çocukların genel, sosyal ve fiziksel benlik algıları arasındadır. Ortanca çocukların son çocuklara oranla genel, sosyal ve fiziksel benlik algısı alt boyut puanlarının anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ilk çocukların ortanca çocuklara oranla akademik benlik algısı puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 7’de çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Kruskal-Wallis testi” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 7. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Anne öğrenim	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p
Bağlanma Düzeyi	İlköğretim	51	55,68	2	11,069	0,004*
	Lise	49	77,12			
	Üniversite	40	81,29			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	İlköğretim	51	70,70	2	0,386	0,825
	Lise	49	72,74			
	Üniversite	40	67,50			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	İlköğretim	51	71,73	2	0,185	0,912
	Lise	49	70,50			
	Üniversite	40	68,94			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	İlköğretim	51	73,93	2	0,867	0,648
	Lise	49	69,63			
	Üniversite	40	67,19			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	İlköğretim	51	73,98	2	1,689	0,430
	Lise	49	72,22			
	Üniversite	40	63,95			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	İlköğretim	51	70,33	2	0,003	0,998
	Lise	49	70,60			
	Üniversite	40	70,59			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 7’deki analiz sonuçları anne eğitim durumlarıyla çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($X^2=11,069$; $p<0.05$). Okur-yazar olmayan annenin çocuklarının bağlanma düzeylerinin en yüksek ve ilköğretim mezunu olan annelerin bağlanma düzeylerinin en düşük olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra analiz sonuçları anne eğitim durumlarıyla çocukların benlik algısı ve alt boyutları olan akademik, sosyal, fiziksel ve anne kabulü benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 8’de çocukların babalarının eğitim durumlarına göre bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Kruskal-Wallis testi” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 8. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Baba öğrenim	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p
Bağlanma Düzeyi	İlköğretim	34	63,01	2	5,028	0,081
	Lise	57	66,12			
	Üniversite	49	80,79			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	İlköğretim	34	70,65	2	0,928	0,629
	Lise	57	67,01			
	Üniversite	49	74,46			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	İlköğretim	34	69,06	2	0,914	0,633
	Lise	57	68,46			
	Üniversite	49	73,87			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	İlköğretim	34	67,72	2	3,063	0,216
	Lise	57	66,10			
	Üniversite	49	77,55			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	İlköğretim	34	74,41	2	0,724	0,696
	Lise	57	67,50			
	Üniversite	49	71,28			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	İlköğretim	34	69,69	2	0,151	0,927
	Lise	57	71,55			
	Üniversite	49	69,84			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 8’deki analiz sonuçları baba eğitim durumlarıyla çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra baba eğitim durumlarıyla çocukların benlik algısı ve benlik algısının alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 9’da annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Mann-Whitney U” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 9. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerin Gebelik Sürecini Kolay ya da Zor Olarak Değerlendirmelerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Boyutlar	Gebelik dönemi	n	Sıra Ortalaması	U	p
Bağlanma Düzeyi	Kolay	85	72,84	2138,500	0,393
	Zor	55	66,88		
	Toplam	140			
Benlik Algısı	Kolay	85	71,83	2224,500	0,623
	Zor	55	68,45		
	Toplam	140			
Sosyal Benlik	Kolay	85	73,78	2058,000	0,116
	Zor	55	65,43		
	Toplam	140			
Akademik Benlik	Kolay	85	72,97	2127,500	0,302
	Zor	55	66,68		
	Toplam	140			
Fiziksel Benlik	Kolay	85	68,61	2176,500	0,467
	Zor	55	,43		
	Toplam	140	73		
Anne Kabulü	Kolay	85	72,81	2141,001	0,201
	Zor	55	66,93		
	Toplam	140			

p<0.05

Tablo 9'daki analiz sonuçları annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre çocukların benlik algısı ve benlik algısının alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 10'da çocukların annelerinin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre algısı bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan "Mann-Whitney U" sonuçları sunulmuştur.

Tablo 10. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Annelerin Doğum Sonrası Süreci Kolay ya da Zor Olarak Değerlendirmelerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Boyutlar	Doğum sonrası	n	Sıra Ortalaması	U	p
Bağlanma Düzeyi	Kolay	78	66,92	2139,001	0,239
	Zor	62	75,00		
	Toplam	140			
Benlik Algısı	Kolay	78	71,15	2367,500	0,829
	Zor	62	69,69		
	Toplam	140			
Sosyal Benlik	Kolay	78	71,69	2325,500	0,608
	Zor	62	69,01		
	Toplam	140			
Akademik Benlik	Kolay	78	71,07	2373,500	0,830
	Zor	62	69,78		
	Toplam	140			
Fiziksel Benlik	Kolay	78	69,88	2370,001	0,831
	Zor	62	71,27		
	Toplam	140			
Anne Kabulü	Kolay	78	72,65	2250,001	0,282
	Zor	62	67,79		
	Toplam	140			

p<0.05

Tablo 10'daki analiz sonuçları annelerin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra annelerin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre çocukların benlik algısı ve benlik algısının alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 11'de çocuğun ailesinin gelir durumuna göre bağlanma güvenliği ve benlik algıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan "Kruskal-Wallis testi" sonuçları sunulmuştur.

Tablo 11. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Gelir Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Gelir durumu	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p
Bağlanma Düzeyi	Geliri Giderinden Az	29	57,67	2	4,081	0,130
	Geliri Giderine Eşit	87	72,61			
	Geliri Giderinden Fazla	24	78,35			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	Geliri Giderinden Az	29	71,84	2	0,263	0,877
	Geliri Giderine Eşit	87	71,08			
	Geliri Giderinden Fazla	24	66,77			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	Geliri Giderinden Az	29	74,22	2	1,285	0,526
	Geliri Giderine Eşit	87	70,85			
	Geliri Giderinden Fazla	24	64,73			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	Geliri Giderinden Az	29	73,10	2	1,800	0,0407
	Geliri Giderine Eşit	87	67,60			
	Geliri Giderinden Fazla	24	77,88			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	Geliri Giderinden Az	29	72,16	2	1,068	0,586
	Geliri Giderine Eşit	87	71,98			
	Geliri Giderinden Fazla	24	63,15			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	Geliri Giderinden Az	29	67,86	2	1,803	0,406
	Geliri Giderine Eşit	87	69,60			
	Geliri Giderinden Fazla	24	76,96			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 11’deki analiz sonuçları gelir durumuyla çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra gelir durumuyla çocukların benlik algısı ve benlik algısının alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 12’de çocukların anneleri tarafından algılanan mizaçlarına göre bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan “Kruskal-Wallis testi” sonuçları sunulmuştur.

Tablo 12. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ve Benlik Algılarının Anneleri Tarafından Algılanan Mizaç Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Boyutlar	Çocuk mizaç	n	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p
Bağlanma Düzeyi	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	71,27	3	1,842	0,606
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	45,63			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	76,04			
	Diğer	29	68,97			
	Toplam	140				
Benlik Algısı	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	68,36	3	1,370	0,713
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	76,25			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	68,04			
	Diğer	29	77,74			
	Toplam	140				
Sosyal Benlik	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	71,41	3	1,196	0,754
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	56,00			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	66,65			
	Diğer	29	71,28			
	Toplam	140				
Akademik Benlik	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	66,30	3	6,210	0,102
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	76,88			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	91,15			
	Diğer	29	73,97			
	Toplam	140				
Fiziksel Benlik	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	68,96	3	1,026	0,795
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	85,00			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	68,81			
	Diğer	29	74,24			
	Toplam	140				
Anne Kabulü	Kolay Uyum Sağlayan Sakin ve Mutlu	94	72,21	3	4,681	0,197
	Kolay Uyum Sağlayamayan Huysuz Huzursuz Hırçın Sıklıkla Ağlayan	4	63,13			
	Ürkek İçer Dönük Endişeli ve Yavaş Uyum Sağlayan	13	56,08			
	Diğer	29	72,45			
	Toplam	140				

p<0.05

Tablo 12'deki analiz sonuçları anneler tarafından algılanan mizaçla çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra anneler tarafından algılanan mizaçla çocukların benlik algısı ve benlik

algısının alt boyutları olan sosyal benlik, akademik benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

4.3. Bağlanma Düzeyi ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki

Çocukların bağlanma düzeyleri ile benlik algıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiş ve tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Bağlanma Düzeyleri ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkiye Ait Spearman's Rho Analizi Sonuçları

	Sosyal	Akademik	Fiziksel	Anne Kabulü	Genel Benlik	
	r	0,223*	0,129	0,079	0,052	0,182*
Bağlanma	p	0,008	0,130	0,352	0,543	0,032
	N	140	140	140	140	140

* $p < 0.05$

Çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasında $r=0,182$ olan pozitif yönlü çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Çocukların sosyal benlik algıları ile bağlanma düzeyleri arasında $r=0,223$ olan pozitif yönlü çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu çerçevede, bağlanma düzeyi arttıkça genel ve sosyal benlik algılarının da arttığı söylenebilir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmacının amacına bağlı olarak sırasıyla cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba eğitim durumu, anne gebelik durumu, anne doğum sonrası durumu, gelir durumu, algılanan mizaç ve benlik algısı değişkenlerine göre bağlanma ve benlik algısı düzeylerine ilişkin bulguların tartışması yer almaktadır.

Araştırmada ilk olarak, çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algılarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçları, çocukların bağlanma düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Ancak çocukların akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Araştırmaya katılan çocukların % 46'sı kız, % 54'ü erkektir. Kız çocuklarının bağlanma güvenliği erkek çocuklarının bağlanma güvenliğinden daha yüksek çıkmıştır. Cohn (1990), Bornstein (2002), Szewczyk-Sokolowski, Bost ve Wainwright (2005), Türköz (2007) ve Ural, Güven, Sezer, Efe Azkeskin, Yılmaz (2015) çalışma bulgularını destekler nitelikte kız çocukların erkek çocuklara oranla daha yüksek bağlanma güvenliğine sahip oldukları fikrini desteklemektedir. Seven (2006) çalışmasında bağlanma ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, fakat ortalama puanlar doğrultusunda kız çocukların erkek çocuklara oranla daha yüksek bağlanma güvenliği sergilediklerine dair olan bulguları desteklemektedir.

Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Karakuş (2012), Görgü (2015), Ural ve arkadaşları (2015), İlhan Ildız ve Ahmetoğlu (2016), cinsiyetin bağlanma üzerinde anlamlı bir farklılık gösterdiği bilgisini desteklemektedir. Türköz (2007) çalışmasında okul öncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda bağlanma düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Cassidy (1988), Honig (2002), Uluç ve Öktem

(2009), İlaslan (2011), Bayındır (2016) cinsiyetin bağlanma üzerinde anlamlı bir farklılık gösterdiği bilgisini desteklememektedir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, aile tutumları çocukların bağlanma düzeylerinin daha farklı çıkması sonucunu etkilemiş olabilir. Aileler erkek çocuklarını bağımsızlık yönünde teşvik etmekte ve daha özgür ortamlar sunmakta, kız çocuklarına karşı ise daha korumacı yaklaşmaktadır. Kahraman (2010) toplumumuzda kız ve erkek çocuklara karşı farklı beklentilerde bulunmanın ailede başladığını, bu nedenle de çocukların kendilerinden beklenen şekilde davranmaya başladıklarını belirtmektedir. Ayrıca yapılan bazı araştırmalarda uyum bozukluğu oluşturan çevresel koşullara risk etmenlerine karşı kişinin tepkisini değiştiren, düzelten veya iyiye götüren etkenlerden bir tanesinin de kız cinsiyetinde olmak olduğu ifade edilmektedir (Güngör Aytar 2015). Bu durumda kız cinsiyetinde olmanın güvenli bağlanma için önemli bir etken olabileceği düşünülebilir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde çocukların benlik algılarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Damarlı (2006) ve Sarıca (2010) cinsiyetin benlik algısı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. Yine konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Halıcı (2005) ve Kılıçaslan (2012) cinsiyetin benlik algısı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklememektedir. Çocukta benlik kavramı doğumdan itibaren gelişmeye başlamaktadır. Bu gelişim sürecinde çocuğun birincil bakıcısı ve yakın çevresinin tutum ve tepkileri önemli rol oynamaktadır (Güngör Aytar 2014). Çocuğun bağlanma gelişiminde özellikle birincil bakıcının etkili olduğu literatürde ifade edilmektedir. Benlik gelişiminde ise hem çocuğun birincil bakıcısı hem de yakın çevresinde bulunan kişilerin etkili olduğu görülmektedir. Çocuğun sahip olduğu cinsiyetinden ziyade çocuğun davranışlarına yönelik çevresinden aldığı tepkiler benlik gelişiminde önemli olduğundan bu nedenle çalışmada benlik algısı puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı düşünülebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Konuyla

ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Seven (2006), Shafiq (2010), Çağatay (2014) kardeş sayısının bağlanma üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. Yıldırım Kurtuluş (2016) çalışmasında okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerini anne davranışları açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda, kardeş sayısı ve bağlanma durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada kardeş sayısı ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların akademik benlik ve anne kabulü algılarının kardeş sayılarına göre anlamlı bir biçimde farklılaşmış olmasıdır. Bulunan bu fark tek çocuklar ile 4 ve daha fazla kardeş olan çocukların akademik benlik algıları arasındadır. Araştırmada tek çocukların 4 ve daha fazla kardeş olan çocuklara oranla akademik benlik algısı puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmada, tek çocukların ile üç kardeş olan çocuklara oranla anne kabulü algıları puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Ancak araştırmada çocukların kardeş sayılarına göre sosyal ve fiziksel benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Sarıca (2010), Yakupoğlu (2011), Yıldırım Kurtuluş (2016) kardeş sayısının benliğin herhangi bir alt boyutu üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bilgisini desteklememektedir.

Tek çocuk ve birden fazla kardeşe sahip olan çocuklara bakacak olursak tek çocuğun anne ilgisi, dikkati, sevgisi ve anneye geçirilen sürenin tamamına sahip olacağı söylenebilir. Bu durumdan dolayı tek kardeş olan çocukların akademik benlik algıları ve kendilerini, annelerinden daha fazla kabul gördükleri yönünde algıladıkları düşünülmektedir. Taylor, Muriel, Kagan (1973) yeni doğan kardeşin ailede yeni bir krize yol açabileceğini ve ilk çocukla annesinin ilişkilerinde gözle görülebilir değişiklikler olabileceğini söylemektedir. Ayrıca tek çocukların, kardeşi olan çocuklara oranla bilişsel becerileri, dil gelişimleri, yaratıcılıkları ve okul başarıları gibi konularda daha fazla ilerledikleri söylenmektedir (Trawick Smith 2014). Literatür çalışmaları araştırmada elde edilen tek çocukların üç kardeş olan çocuklara oranla benlik algılarının yüksek çıkması sonucunu destekler niteliktedir. Şehirli (2007) çalışmasında üç ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların tek çocuklara oranla daha fazla kaygı gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca tek çocuk olanların iki ve daha

fazla kardeşe sahip olan çocuklara oranla daha uyumlu oldukları sonucuna ulaşmıştır. Tremblay, Nagin, Séguin, Zoccolillo, Zelazo, Boivin, Pérusse and Japel (2004) yaptıkları çalışmada özellikle erken çocukluk döneminde kardeşe sahip olmanın saldırgan davranışlara yol açabileceğini, Dizman (2003)' da çalışmasında bir ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların tek çocuklara oranla daha fazla saldırganlık eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada doğum sırası ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin doğum sıralarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Tanış (2014) ve Kaymak (2015) doğum sırasının bağlanma üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. Uzun (2016) çalışmasında 5-6 yaş çocukların bağlanma durumları ile okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda bağlanma düzeyleri ile çocukların doğum sıraları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çocukların bağlanma düzeyleri ve doğum sıraları arasında anlamlı bir farklılık çıkmaması, annenin her doğan çocuğuyla yakın bir duygusal bağ kurmasından kaynaklanmış olabilir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, çocukların genel, akademik, sosyal ve fiziksel benlik algılarının doğum sıralarına göre anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Bulunan bu fark ortanca sırada olan çocuklar ile son sırada olan çocukların, genel, sosyal ve fiziksel benlik algısı alt boyutları arasındadır. Ortanca çocukların son çocuklara oranla, genel, sosyal ve fiziksel benlik algısı alt boyut puanlarının anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. İlk çocukların ortanca çocuklara oranla akademik benlik algısı puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Koçak Çelik (2003), Halıcı (2005), Şeremet (2006), Kiremitçi (2008) doğum sırasının benliğin herhangi bir alt boyutu üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bilgisini desteklememektedir. Yörükoğlu (1989) doğum sırasının çocuğun kişilik gelişiminde önemli olduğunu ve doğum sırasının çocuğun gelişimini etkilediğini söylemiştir. İlk çocuğun genelde daha fazla ilgiye sahip olduğunu, ikinci çocuğa karşı sevgi ve ilginin ilk çocuğunki kadar abartılı olmadığını, son çocuğa ise

hiç büyümeyen bebekmiş gibi davranıldığını belirtmektedir. Literatürün bu bulgusu araştırmada elde edilen ilk ve son çocuğun ortanca çocuğa göre anlamlı derecede yüksek benlik algısına sahip olduğu sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmada anne eğitim durumu ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Cassidy (1988) ve Yolalan (2013) çalışmalarında anne eğitim durumunun bağlanma üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu bilgisini desteklemektedir. Seven (2006) çalışmasında 6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda anne öğrenim durumu ve bağlanma güvenliği arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu farklılık okuma-yazması olmayan ve ilköğretim mezunu olan annelerin çocuklarının bağlanma güvenliğinin lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının bağlanma güvenliğinden daha düşük olduğu yönündedir. Araştırma sonuçları ile Seven (2006)' in çalışmasının sonuçları benzerlik göstermektedir. Bazı çalışmalarda ise tam tersine anne eğitim seviyesi düştükçe çocukların bağlanma düzeylerinin arttığı görülmektedir. İlaslan (2009) çalışmasında çocukların bağlanma davranışlarını özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelemiştir. Çalışma sonucunda anne eğitim durumu ilkokul olan çocukların güvenli bağlanma davranışı puanları, anne eğitim durumu ortaokul ve lisans olanlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu bulmuştur.

Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Çamurlu Keser (2006) ve Aracı (2012) anne eğitim durumunun bağlanma üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu sonucunu desteklememektedir. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğuna karşı daha demokratik yaklaşabilmekte, daha özgür bir ortam sunabilmekte ve çocuğun otokontrolünün gelişmesini desteklemektedir. Seven (2006) annenin çocuğa davranış biçiminin çocuk üzerinde büyük etki oluşturduğunu ve çocuğun güvenli bağlanması için önemli olduğunu belirtmektedir. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğuna karşı daha bilinçli yaklaşmakta ve çocuğuyla daha verimli zaman geçirmektedir. Ayrıca çocuk gelişimi ve çocuk yetiştirme konularıyla ilgili daha fazla bilgi edinip, uzmanlardan daha çok yardım aldıkları da

düşünülmektedir. Bu nedenle anne eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun bağlanma düzeyinin arttığı söylenebilir.

Çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algıları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Zırh (1995), Erdinç (1995), Bencik (2006), Gülbahçe (2007), Eyigün (2008), Kiremitçi (2008), Sarı ve Cenkseven (2008)'in çalışmaları annenin eğitim durumu ile benlik algısı arasında anlamlı farklılık oluşturmadığı bilgisini desteklemektedir. Akşin (2013) çalışmasında 60-72 aylık çocukların benlik algıları ile ilköğretime hazır bulunuşlukları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda anne öğrenim durumu ve benlik algısı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, Çelik (1993), Okman (1999), Koçer (2014) annenin eğitim durumu ile çocuğun benlik algısı arasında anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucunu desteklemektedir.

Araştırmada baba eğitim durumu ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin babalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Okman (1999) ve Aracı (2012)'nin çalışmaları babanın eğitim durumu ile çocukların bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, çocukların genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Zırh (1995), Erdinç (1995), Kehale (2002), Bencik (2006), Gülbahçe (2007), Eyigün (2008), Kiremitçi (2008) babanın eğitim durumu ile çocuğun benlik algısı arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucunu desteklemektedir. Yakupoğlu (2011) çalışmasında erken çocukluk döneminde yer alan, okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların benlik kavramı algısıyla babalarının bağlanma stillerinin (güvenli – korkulu – kayıtsız – saplantılı) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda baba eğitim durumu ile çocuğun benlik algısı arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın bu bulguları, konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde Can (1991), Yılmaz (1998), Çelik (2003), Akşin (2013) çalışmaları sonucunda baba eğitim durumu ile çocuğun benlik algısı arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucunu desteklememektedir.

Araştırmada annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmeleri ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Yine çocukların genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının annelerin gebelik sürecini kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir.

Araştırmada annelerin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmeleri ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin annelerin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Günümüzde kadınların daha fazla iş gücüne katılması ile bebeklere ya bir bakıcı ya da bir bakımevi tarafından bakım uygulanmaktadır. Bu durum da bağlanmayla ilgili bazı endişelere neden olmaktadır (Trawick Smith 2014). Bakım evlerindeki bebeklerin anneye güvensiz bağlanabileceği düşüncesiyle Philips, McCartney, Scarr ve Howes (2000) bu konuyla ilgili bir araştırma yapmışlar ve araştırma sonucunda da bu bebeklerin anne tarafından bakılan bebekler kadar güvenli bağlanmaya sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Kaymak (2015) çalışmasında bağlanma stillerinin okul öncesi dönem sosyal davranışlara etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda bağlanma ve doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre incelendiği anlamlı bir farklılık görülmediği bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, çocukların genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının annelerin doğum sonrası süreci kolay ya da zor olarak değerlendirmelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir.

Araştırmada gelir durumları ile ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Yine çocukların genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Yıldırım Kurtuluş (2016) çalışmasında okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda çocuğun bağlanma stili ve benlik algısını ailenin sosyo-ekonomik durumunun etkileyip etkilemediğine bakılmış ve herhangi anlamlı sonuca ulaşılmamıştır. Vidinlioğlu (2010) çalışmasında ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucuna göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin benlik algısı puanları, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin benlik algısı puanlarından daha düşük bulunmuştur.

Araştırmada çocukların anneleri tarafından algılanan mizaçlarına göre ilgili elde edilen bulgu, çocukların bağlanma düzeylerinin anneleri tarafından algılanan mizaçlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde mizacın ebeveynlerin ya da birincil bakıcıların bebekle olan etkileşimini etkileme durumuna bakılmıştır. Zor mizaçlı çocukların bağlanma durumuna bakılmış ve bu çocukların normal mizaçlı çocuklar gibi ebeveynlerine karşı sağlıklı bir bağlanma oluşturdukları görülmüştür. Çocukların mizacı nasıl olursa olsun ebeveynler çocuklarını olduğu gibi kabul etmekte ve bağlanma sağlıklı bir şekilde gerçekleşmektedir (Trawick Smith 2014).

Araştırmanın bir diğer bulgusu, çocukların genel benlik, akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü algılarının anneleri tarafından algılanan mizaçlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklarda bağlanma düzeyleri, genel benlik ve sosyal benlik arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki çok zayıf ve pozitif yönlü olup, bağlanma düzeyi arttıkça genel benlik ve sosyal benlik algısı da artmaktadır. Okul öncesi dönemde bağlanma ve benlik algısı

arasında çok zayıf bir ilişki olması bu dönemdeki çocukların kendileriyle ilgili optimist bir düşünce yapısına sahip olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Erikson' un teorisine göre okul öncesi çocukları çoğunlukla olumlu benlik kavramına sahiptir. Çünkü çocuklar kendi becerilerini ve çevresindekilerin beklentilerini değerlendirmede oldukça iyimserdir.

Çocuğun bağlanma figürüyle karşılıklı iletişim kurması sonucu, benlik ve sosyal algısı da şekillenmeye başlamaktadır (Bowlby 1969). Bowlby (1973), Bartholomew and Horowitz (1991)' e göre, yaşamın ilk yıllarında çocuklarda bağlanma ve benlik gelişimi hızlı bir şekilde olmaktadır. Bu dönem incelendiğinde de bağlanma ve benlik gelişiminin iç içe olduğu ve birbirlerini etkiledikleri görülmektedir. Griffin ve Bartholomew (1994)'in yaptığı çalışmada güvenli bağlanmanın çocuğun kendini olumlu algılamasıyla ilişkisinin olduğu ortaya konmuştur. Erken dönemlerde oluşan bağlanmanın etkisi çocuğun ileriki yaşamında çeşitli gelişim alanlarına benlik algısı vasıtasıyla taşınmaktadır. Bağlanma figürüne güvenli bağlanan çocukların benlik algılarının da yüksek olduğu söylenmektedir (Sümer ve Şendağ 2009).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar araştırmada çözümlenmeye çalışılan problemlerin sırasına göre aşağıda sunulmuştur.

1- Cinsiyet değişkeninde elde edilen sonuçlar, çocukların bağlanma düzeyleri ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının bağlanma güvenliği puanları erkek çocukların puanlarından daha yüksek çıkmıştır. Çocukların cinsiyetlerine göre akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

2- Kardeş sayısı değişkeninde elde edilen sonuçlar, çocukların kardeş sayılarına göre akademik benlik ve anne kabulü arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bulunan bu farklılık tek çocuklar ile dört ve daha fazla kardeş olan çocukların akademik benlik algıları ve tek çocuklar ile üç kardeş olan çocukların anne kabulü alt boyutlarından alınan puanların sosyal ve fiziksel benlik algısı alt boyutu puanlarına oranla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları, çocukların kardeş sayılarına göre bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

3- Doğum sırası değişkeninde elde edilen sonuçlar, çocukların doğum sırasına göre akademik, sosyal ve fiziksel benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bulunan bu farklılık ortanca sırada olan çocuklar ile son sırada olan çocukların genel, sosyal ve fiziksel benlik algıları arasındadır. Ortanca sırada olan çocukların aldıkları puanlar son sırada olan çocukların aldıkları puanlara oranla anlamlı derecede düşük çıkmıştır. İlk çocuklar ile ortanca sırada olan çocukların akademik benlik algıları arasındadır. İlk çocukların aldıkları puanlar ortanca çocukların aldığı puanlara oranla anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Araştırma

sonuçları, çocukların doğum sırasına göre bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

4- Anne eğitim durumu değişkeninde elde edilen sonuçlar, çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları, çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik ve anne kabulü arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

5- Baba eğitim durumu değişkeninde elde edilen sonuçlar elde edilen sonuçlar, çocukların babalarının eğitim durumlarına göre akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik, anne kabulü ve bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

6- Anne gebelik ve anne doğum sonrası durum değişkenlerinden elde edilen sonuçlar, annenin gebelik ve doğum sonrası durumuna göre çocukların akademik benlik, sosyal benlik, fiziksel benlik, anne kabulü ve bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

7- Bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasındaki ilişki durumundan elde edilen sonuçlar, çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Çocukların bağlanma düzeyleri arttıkça genel benlik ve sosyal benlik algıları da artmaktadır.

6.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda ebeveynlere, alanda çalışan uzmanlara ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler verilmiştir.

Araştırmacılara yönelik;

1- Bu araştırmaya katılan çocukların büyük bir çoğunluğunun düşük bağlanma güvenliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenlerini belirlemek amacıyla

kültüre özgü çocuk bakım ve yetiştirme uygulamalarını derinlemesine inceleyen sistemli gözlemlerin kullanıldığı çalışmalar yapılabilir.

2- Okul öncesi dönemde bağlanma ve benlik algısı arasında çok zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda ilkökul, ortaokul ve lise gibi farklı dönemlerde bu ilişkinin nasıl geliştiğini karşılaştıran çalışmalar yapılabilir.

3- Bağlanmanın ilerleyen yaşlardaki etkilerini (arkadaşlık, çocukla ilişkiler, eşle ilişkiler) inceleyen boylamsal çalışmalar yapılabilir.

4- Farklı aile yapılarına (özellikle parçalanmış aile) göre çocuğun bağlanma düzeyi ve benlik algısına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Uygulamaya yönelik;

1- Araştırmada çocukların en çok güvensiz kaçınmalı bağlanma gerçekleştirdiği bulunmuştur. Bağlanmanın etkilerinin çocuğun kişilik gelişimini ömür boyu etkilediği düşünüldüğünde bu konuda aileleri bilinçlendirmeye ve farkındalığı arttırmaya yönelik MEB ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından konferans ve seminerler düzenlenebilir.

2- Bebek ruh sağlığında erken müdahale hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik devlet politikaları (sağlık, eğitim ve sosyal hizmet alanında) geliştirilebilir.

3- Erken müdahale programları kapsamında özellikle 0-2 yaş grubu çocukları olan ailelere ev ziyaretleri yoluyla sosyal ve duygusal gelişimi özellikle de bağlanmanın sağlıklı gelişimi desteklemesine yönelik eğitim programları uygulanabilir.

4- Okullarda rehberlik servisleri güvensiz bağlanan çocuklar ve ailelerine özel çalışmalar planlayıp uygulayabilir.

5- Özellikle çocukların sosyal duygusal gelişiminde risk faktörü oluşturan, sosyo ekonomik yönden yetersiz bölgelerde bulunan ailelere bilgilendirme programları

hazırlanarak bu ailelerin yakından takipleri yapılabilir. Bu uygulamaların sürekliliği sağlanarak etkililiği artırılabilir.

6- Televizyon ve internet ebeveynleri bu konularda bilinçlendirme amaçlı en güçlü araçlardır. Sosyal medyada bağlanmanın çocuğun duygusal gelişimindeki önemi konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik uzmanlar tarafından çalışmalar yapılabilir. TV programları toplumun büyük kesimine hitap eden kitle iletişim aracı olma özelliğini koruduğundan dolayı özellikle gündüz kuşağı programlarında anne-babalara ilk yıllardaki duygusal bağın önemini anlatan programlar hazırlanabilir.

7. KAYNAKLAR

- Ainsworth MDS, Bell SM. (1970). Attachment, exploration, and separation: illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development*, vol.41, p. 49-67.
- Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth MDS. (1979). Infant-mother attachment. *American Psychologist*, 34(10):932-937.
- Ainsworth MDS. (1985). Patterns of infant-mother attachments: Antecedents and effects on development. *Bulletin Of The New York Academy Of Medicine*, vol.61, No.9.
- Ainsworth MDS. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychological Association*, Vol. 44, No. 4, p.709-716.
- Ainsworth MDS, Bowlby J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, Vol. 46 (4). 333- 341.
- Ainsworth MSD, Blehar MC, Waters E, Walls S. (1978). Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Akgün E, Mellier D. (2014). Okul öncesi dönem çocukların öykülerinin bağlanma kuramına göre niteliksel değerlendirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34-1,s.23-43.
- Akşin E. (2013). 60-72 Aylık Çocukların Benlik Algıları ile İlköğretime Hazır Bulunuşlukları Arasındaki İlişkinin ve İlköğretime Hazır Bulunuşluk ile Benlik Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ö Polat).
- Akşin Yavuz E, Güven G, Bayındır D, Sezer T, Yılmaz E. (2016). Annelerin çocuğunu kabul düzeyi ile çocukların benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 16(3), 1065-1081.
- Alkaya Y. (2007). İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşım ve Öğrenme. İçinde: Eğitim psikolojisi. Ed: Deniz ME, Maya Akademi Yayınları, 1. Basım, Ankara, s.341-354.
- Allen JP, Porter M, McFarland C, McElhaney KB, Marsh P. (2007). The relation of attachment security to adolescents' paternal and peer relationships, depression and externalizing behavior. *Child Development*, Volume 78, Issue 4, p. 1222–1239.
- Anisfeld E, Casper V, Nozyce M, Cunnigham N. (1990). Does Infant Carrying Promote Attachment? An Experimental Study of the Effects of Increased Physical Contact on the Development of Attachment, *Child Development*, vol. 61, No. 5, p. 1617-1627.
- Aracı A. (2012). Erken Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Anne-Baba ve Arkadaşlara Bağlanma ile Saldırganlık Düzeyinin İncelenmesi. İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. G Gökçay).

- Argun Y. (2005). Anne Baba Ve Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlülüğü ile Okulöncesi Çocukların Davranışsal - Duygusal Güçlülüğü ve Kendilik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri, Doktora Tezi, İzmir (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ş Özben).
- Arı R. (2006). Gelişim ve Öğrenme. 3. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara., s.67-69.
- Atay M. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 2. Kök Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Aydın B. (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. 2. Baskı, Nobel Basımevi, Ankara.
- Aydın MZ. (2006). Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi. Nobel Basımevi, 2. Baskı, Ankara.
- Aydoğan Y, Özyürek A, Akduman G. (2015). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Duygusal Gelişim, Akduman G, Vize Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Bacanlı H. (1990). Sosyal İlişkilerde Benlik: Kendini Ayarlamamanın Psikolojisi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Balkış Baymur F. (2015). Genel Psikoloji. İnkılap Kitabevi, 24. Baskı, İstanbul.
- Ballard CH. (1996). The Relationship Between Self-Concept, Academic Performance and School Perception by African American Elementary Children. Lehigh University.
- Barone L, Lionetti F. (2011). Attachment and emotional understanding: a study on late-adopted pre-schoolers and their parents. *Child; care, health and development*. Volume 38, Issue 5, p. 690–696.
- Barsano CA. (2005). The Stability of Attachment Patterns During Adolescence. A Dissertation Submitted to the Faculty of the Chicago School of Professional Psychology In Partial Fulfillment of the Requirements For the Degree of Doctor of Psychology. UMI Number: 3177403.
- Bartholomew K, Shaver P. (1998). Methods of assessing adult attachment do they converge? Attachment theory and closerelationships (pp. 25-45). New York: Guilford Press.
- Bartholomew K, Horowitz LM. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 61, No. 2, 226-244.
- Bayat B. (2005). Bireylerin Benlik Algısı (Benlik Tasarımları) Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü. Kamu-İs; C: 7, S: 2/2003.
- Bayhan P, Artan İ. (2007). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Morpa Yayınları, İstanbul.
- Bayındır D. (2016). 48-72 Aylık Çocuklar İçin Öz Düzenleme Becerileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Çocukların Öz Düzenleme Beceri Düzeyleri ile Annelerine Bağlanma Biçimleri, Annelerin Ebeveyn Davranışları ve Psikolojik Sağlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. O Ural).
- Bell SM, Ainsworth MDS. (1972). Infant Crying and Maternal Responsiveness. in: *Child Development*, vol. 43, No. 4, p. 1171-1190.

- Bencik S. (2006). Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmelliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Prof. Dr. N Metin).
- Berk LE. (2012). Child Development. 9. Edition, Pearson Education, America, p. 426-443.
- Berk LE. (2013).Bebeklik ve Yürüme Çağında Duygusal ve Sosyal Gelişim. İçinde: Bebekler ve Çocuklar Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa. Çeviren: Tortamış Özkaya B, Çeviri Editörü: Işıkoğlu Erdoğan N, Nobel Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara.
- Billar HB. (1993). Fathers and Families, Paternal Factors In Child Development. Auburn House, London.
- Bodinetz M. (2008). Using the Child Attachment Interview to Identify Disorganised Attachment. L.U. D.Clinical Psychology Thesis.
- Bowlby J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. Reprinted from: *International Journal of Psycho-Analysis*, 1958, 39, 350-373.
- Bowlby J. (1969). Attachment and loss v. 3 (Vol. 1). *Random House*. Furman W, & Buhrmester D.(2009). *Methods and measures: The network of relationships inventory: Behavioral systems version. International Journal of Behavioral Development*, 33, 470-478.
- Bowlby, J. (1973). Separation: anxiety and anger (Vol. 2). *Attachment and loss*.
- Bowlby J. (1980). Attachment and loss, volume 3: Loss; Sadness and depression.
- Bowlby J. (1988). A Secure Base; Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. Printed in the United States of America.
- Bornstein MH. (2002). Handbook of Parenting, Second Edition, Volume 1, NJ: Lavrence Erlbaum Association.
- Bosacki SL. (2014). A longitudinal study of children's theory of mind, self-concept and gender-role orientation. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(2) p. 213-228.
- Boyd J. (2015). Attachment And Leadership: A Qualitative Exploration Of How Adult Attachment Style Is Expressed In Leadership Behavior. C.U. A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, Minneapolis (Director: A Boyington Wall).
- Brakel AML, Muris P, Bögels SM, Thomassen C. (2006). A multifactorial model for the etiology of anxiety in non-clinical adolescents: Main and interactive effects of behavioral inhibition, attachment and parental rearing. *Journal of Child and Family Studies*, Volume 15, Issue 5, p. 568–578.
- Bretherton I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Development Psychology*, 28, 759-775.

- Bretheron I. (1995). A Communication Perspective on Attachment Relationships and Internal Working Models. Article in Monographs of the Society for Research in Child Development. Erişim Tarihi: 09.08.2016, <https://www.researchgate.net/publication/228051280>.
- Bretheron I. (2003). Mary Ainsworth: Insightful observer and courageous theoretician. In GA. Kimble and M Wertheimer (Eds.), Portraits of pioneers in psychology (vol. 5). Washington DC: *American Psychological Association*.
- Burger JM. (2006). Kişilik. Çeviren: Erguvan Sarıoğlu İD, Kaknüs Yayınları, 1. Basım, İstanbul, s.163-171.
- Bush YR. (2001). Bonding and Attachment. London, NY: Trafford Publishing.
- Büyüköztürk Ő, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ő, Demirel F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi, Ankara.
- Cassidy J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-year-olds. İn: Child Development. Vol. 59, No. 1, p. 121-134.
- Cassidy J. (1999). The nature of the child's ties. In J. Cassidy & PR. Shaver (Ed.), Handbook of attachment: Theory, Research and Clinical Applications (3-20). New York: Guilford Pres.
- Cast AD, Burke PJ. (2002). A theory self esteem. *Social Forces*, volume: 80, No: 3, p. 1041-1068. Oxford University Press.
- Cevher FN. (2004). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Öğretmen Algısına Göre Akademik Benlik Saygısı Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. P. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M Buluş).
- Cohn DA. (1990). Child-mother attachment of six years old and social competence at school. *Child Development*, 61, p. 151-161.
- Colonnesi C, Draijer EM, Stams GJJM, Bruggen COV, Bögels SM, Noom MJ. (2011). The Relation Between Insecure Attachment and Child Anxiety: A Meta-Analytic Review. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, Volume 40, Issue 4, p. 630-645.
- Cooley CH. (1902). The Looking-Glass Self. Human Nature and the Social Order. New York: Scribner's, p. 179-185.
- Crockett JE. (2014). Investigating the Relationships Among Breathing, Attachment and Emotion-Regulation. A Dissertation Submitted to the Faculty of The Graduate School at the University of North Carolina at Greensboro in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, (Directed by Dr. Craig S. Cashwell).
- Cüceloğlu D. (2005). İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, 14. Basım, İstanbul, s. 427-430.
- Cüre S. (2014). Self-Concept, Perceived Parenting and Social Support Among Adolescents With Internalizing and Externalizing Symptoms. B. U. M.A. Clinical Psychology, İstanbul, (Supervisor: Assist. Prof. I Gökler Danışman).

- Çağatay SE. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyi ile Bağlanma Stilleri ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İ.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Yard. Doç. H Özerk).
- Çağdaş A, Seçer Z. (2002). Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlaki Gelişim. Nobel yayınları, Ankara.
- Çalışır M. (2009). Yetişkin bağlanma kuramı ve duygulanım düzenleme stratejilerinin depresyonla ilişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1 s.240-255.
- Çamurlu Keser C. (2006). Annenin Bağlanma Düzeyi ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi. U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, (Danışman: Prof. Dr. H. G Tekman).
- Çelik A. (1993). SSK Ankara Hastanesi Çocuk Psikiyatri Servisine Başvuran 9-14 Yaş Arasındaki Çocukların Benlik Kavramlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. (Danışman: Prof. Dr. N Voltan Acar).
- Çuhadaroğlu Çetin F. (2001). Kendilik patolojisi belirtisi olarak kimlik kargaşası. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(4) s.309-314.
- Dallaire DH, Weinraub M. (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant-mother attachment security, maternal sensitivity and maternal separation anxiety. *Attachment & Human Development*, 7(4): p. 393-408.
- Dallaire DH, Weinraub M. (2007). Infant-mother attachment security and children's anxiety and aggression at first grade. *Journal of Applied Developmental Psychology*, Volume 28, Issues 5-6, p. 477-492.
- Damarlı Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik-kavramı arasındaki ilişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 23, Sayı 2.
- Davies D. (2011). Child Development, A Practitioner's Guide. The Guilford Press, 3. Edition, New York, p. 215-225.
- DeLoache JS, Uttal DH, Rosengren KS. (2004). Scale errors offer evidence for a perception-action dissociation early in life. *Science (New York, N.Y.)*, vol. 304(5673), 1027-1029.
- Demoulin DF. (1999). A personalized development of self-concept for beginning readers. *Journal Of Education*, v.120, p. 14-26.
- Ding Y, Xu X, Wang Z, Li H, Wong W. (2014). The relation of infant attachment to attachment and cognitive and behaviour outcomes in early childhood. *Early human development*, vol.90, no.9, p.459-464.
- Diriöz M. (2010). Ayrılma Anksiyetesi İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme, Çocukluk ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Ölçekleri'nin Geçerlilik ve Güvenilirliği. D.E.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. T Alkın).
- Dizman H. (2003). Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Doç. Dr. F Gürsoy).

- Dolgin KG. (2014). Ergenlik Psikolojisi. Çeviren: Özen D, Kaknüs Yayınları, 1. Basım, İstanbul, s.297-310.
- Dykas MJ. (2006). Attachment Security and the Processing of Attachment-Relevant Social Information in Late Adolescence. Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.
- Dykas MJ, Cassidy J. (2011). Attachment and the processing of social information across the life span: Theory and Evidence. *American Psychological Association*, vol.137, no.1, p.19-46.
- Eldeleklioğlu J. (2007). Kişilik Gelişimi. İçinde: Eğitim psikolojisi. Ed: Deniz ME, Maya Akademi Yayınları, 1. Basım, Ankara, s.147-150.
- Epstein S. (1973). The self-concept revisited or a theory of a theory. *American Psychologist*, vol.28, p.404-414.
- Erdoğan GA. (1995). İzmir İli Lise Öğrencilerinde Benlik İmajı-Başarı İlişkisi. D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Eremsoy E, İlden A. (2011). Çocukluk Yaşantıları. İçinde: Psikolojik sağlığımızı nasıl koruruz? I, Çocukluk ve ergenlik. Eds: Karancı AN, Gençöz F, Bozo Ö, Odtü Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, s.5-14.
- Erez A. (2007). Attachment, Caring And Prosocial Behavior. L.U. Faculteit der Sociale Wetenschappen, Doctoral Thesis, Leiden (Directors: Prof. Dr. M.H. van IJzendoorn and Prof. Dr. M. Mikulincer).
- Ertekin Z. (2014). The Effects of Care Types and Temperament on Self Concept and Self Regulation Skills of Children Under the Care of Social Services. The Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master Sciences in the Department of Psychology, (Supervisor: Prof. Dr. S Kazak Berument).
- Eyigün S. (2008). Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Kavramlarının İncelenmesi (Bursa ili örneği). Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. H Ekşi).
- Fearon RP, Bakermans-Kranenburg MJ, IJzendoorn MH, Lapsley AM, Roisman GI. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A Meta-Analytic Study. *Child Development*. Volume 81, Issue 2, p. 435-456.
- Ferrer M, Fugate A. (2005). Helping Your School-Age Child Develop a Healthy Self-Concept. FCS2205, IfasExtension, University of Florida.
- Fitton VA. (2008). Attachment Theory and Mother-Child Relationships From a Phenomenological Perspective. M.S.U. School of Social Work, Doctor of Philosophy, Michigan.
- Fraenkel JR, Wallen NE, Hyun HH. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). New York: McGraw-Hill.

- Gander M, Gardiner H. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Yay. Haz. Bekir Onur. İmge Kitabevi, Ankara.
- Geçtan, E. (1993). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Gerra LL. (1992). Attachment Formation of Infants with Visual İmpairment Withtheir Mothers in the Strange Situation. Submitted in partial fulfillment of therequirements for the Degree of Doctor of Education In Teachers College, Columbia University.
- Geyer J. (2013). Attachment Source in Relationship to Perceived Stress as Mediated by Social Comparison. N.U. School of Behavioral Health Sciences, Doctor of Philosophy, Arizona (Director: Doç. Dr. B Bucur).
- Göçener D. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri ile Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. Z Dökmen).
- Görgü E. (2015). Okula devam eden 5 - 6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. O Ural).
- Griffin, DW, Bartholomew K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of personality and social psychology*, 67(3), 430.
- Gülay H. (2010). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. 1. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Gülbahçe A. (2007). Mesleki Olgunluk Düzeyleri Farklı Olan Öğrencilerin Sosyal Karşılaştırma ve Benlik İmgelerinin İncelenmesi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum (Danışman: Prof. Dr. S Akbaba).
- Güneş A. (2015a). Çocuk Eğitiminde 100 Temel Kural. 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Güneş A. (2015b). Çocuk Eğitiminde Pozitif İletişim, Cezasız Çocuk Eğitimi. Nesil Yayınları, İstanbul, s. 23-30.
- Güngör Aytar A. (2014). Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim. İçinde: Ruh Sağlığı. Ed: Güngör Aytar A, Hedef Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, s.15-42.
- Gürsoy F. (2006). Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. Ç.Ü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s.183-190.
- Halıcı P. (2005). Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına Devam Eden ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan 12-14 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Eğilimleri ile Benlik Kavramlarının İncelenmesi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Doç. Dr. G Baran).
- Harlow HF. (1958). The Nature of Love. *American Psychologist*, vol.13, p. 573-685.
- Harlow HF, Harlow MK, Suomi JC. (2015). From thought to therapy: Lessons from a primate laboratory. *American Scientist*, Volume 59.

- Harter S. (1990). Developmental differences in the nature of self-representations: implications for the understanding, assessment, and treatment of maladaptive behavior. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (2), p. 113-142.
- Harter S. (2008). The Developing Self. In: Child and Adolescent Development. Edts: Damon W, Lerner RM, John Wiley and Sons, Inc, New Jersey.
- Hazan C, Shaver P. (1994). Attachment (Yakın ilişkilerle ilişkili araştırmalar için bir çerçeve). Çeviren: Dönmez A, *Psychological Inquiry*, vol.5, No 1.
- Herreros F. (2013). An Investigation of the Attachment Formation and Organization of Infants living in Chilean Institutions. Submitted to The New School for Social Research of The New School in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.
- Higgins ET. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, Vol. 94, No.3, p.319-340.
- Honig AS. (1998). Attachment and Relationships: Beyond Parenting. 42p; Paper presented at the Head Start Quality Network Research Satellite Conference (East Lansing, MI).
- Honig AS. (2002). Secure Relationships: Nurturing Infant/Toddler Attachment in Early Care Settings. National Association for the Education of Young Children, 1509 16th Street, NW, Washington, DC 20036-1426 (NAEYC order no. 123, \$8).
- Howard MC. (2017). Measuring self esteem instability through a single- administration scale: Still a fruitless endeavor? *Personality and Individual Differences*, volume: 104, p. 522-532.
- Ijzendoorn M. (2007). Attachment at an early age (0-5) and its impact on children's development. In: Encyclopedia on Early Childhood Development. 2nd ed.
- Ijzendoorn MH, Vereijken CMJL, Bakermans-Kranenburg MJ, Riksen-Walraven M. (2004). Assessing Attachment Security With the Attachment Q Sort: Meta-Analytic Evidence for the Validity of the Observer AQS. In: Child Development, Volume 75, No: 4, p. 1188 – 1213.
- Irons C, Gilbert P. (2006). Evolved mechanisms in adolescent anxiety and depression symptoms: the role of the attachment and social rank systems. *Journal of Adolescence*, volume 28, Issue 3, p. 325–341.
- Isaacson KL. (2006). Mary Ainsworth and John Bowlby: The Development of Attachment Theory. Doctor Of Philosophy in Psychology in the University Of California Davis.
- Isabella RA. (1993). Origin of attachment. Maternal interactive behavior across the first year. *Child Development*, volume, 64, p. 605-621.
- İlaslan Ö. (2009). Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikleri ve Anne Bağlanma Stilllerine Göre İncelenmesi. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, (Danışman: Prof. Dr. Ö Üre).
- İlhan Ildız G, Ahmetoğlu E. (2016). An examination of attachment status of preschool children. *International Education Studies*. Vol.9, No.12, p.232-243.

- İnci E. (2011). Kişilik Gelişimi. İçinde: Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ed: Deniz E, Ertem Basım, 3. Baskı, Ankara.
- James W. (1890). The Principles of Psychology. Vol.1, Henry Holtand Company, United States.
- Jennings KD, Sandberg I, Kelley SA, Valdes L, Yaggi K, Abrew A, Macey-Kalcevic M. (2008). Understanding of self and maternal warmth predict later self-regulation in toddlers. *International Journal of Behavioral Development*, 32(2), p.108–118.
- Kahraman SD. (2010). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2010; 3 (1): 30, 35.*
- Kang MJ. (2005). Quality of Mother-Child Interaction Assessed by the Emotional Availability Scale: Associations With Maternal Psychological Well-Being, Child Behavior Problems and Child Cognitive Functioning. Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School of the Ohio State University.
- Kaplan AR. (2014). Attachment Transmission: Effects of Therapist Attachment Style on the Therapeutic Relationship. A Doctoral Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Psychology in the Department of Psychology at Pace University, New York.
- Karakuş Ö. (2012). Ergenlerde bağlanma stilleri ve yalnızlık arasındaki ilişki. *Journal of Society & Social Work* . vol. 23 Issue 2, p33-46. 14p.
- Karen R. (1990). Becoming Attached: The Atlantic Monthly, Erişim Tarihi: 17 Nisan 2016, <http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/karen.pdf>.
- Kaymak P. (2015). Bağlanma Stilllerinin Okul Öncesi Dönem Sosyal Davranışlara Etkisinin İncelenmesi. N.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. B Başaran).
- Kazdin AE. (2015). The Kazdin Method for Parenting the Defiant Child. 2nd ed, Çeviren: Onan MÖ, Yakamoz Kitap, İstanbul.
- Kerns KA, Aspelmeier JE, Gentzler AL, Grabill CM. (2001). Parent-child attachment and monitoring in middle childhood. *Journal of Family Psychology*, Vol. 15, No. I, p.69-81.
- Kılıçaslan Y. (2012). Okul Öncesine Devam Eden 5–6 Yaş Gurubu Öğrencilerin Benlik Kavramlarının Annelerinin Yaşam Doyumları Bağlamında İncelenmesi. İ.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. F Ş Kaya).
- Kim, Y. (2005). Emotional and cognitive consequences of adult attachment: The mediating effect of the self. *Personality and Individual differences*, 39(5), 913-923.
- Kiremitçi M. (2008). Farklı Suç Türünden Tutuklu Erkek Ergenlerin Benlik Alguları ile Aile Tutumlarının Karşılaştırılması. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Yard. Doç. Dr. N Eracar).
- Knapp J. (1973). A Selection of Self Concept Measures. Educational Testing Service, Princeton, N.J. Centerfor Statewide Educational Assessment. Ford Foundation, New York, N.Y..

- Kochanska G, Kim S. (2013). Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood. *Child Development*, Volume 84, Issue 1, p. 283–296.
- Koçak Çelik D. (2003). 9-11 Yaş Grubundaki Çocukların Ebeveynlerinin Evlilik Uyumları ile Çocukların Benlik Kavramı Gelişimleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Doç. Dr. G Baran).
- Koçer M. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin Benlik Algıları ile Akademik Öz-Yeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ş ÖZBEN).
- Korver-Nieberg N, Berry K, Meijer C, Haan L. (2013). Adult attachment and psychotic phenomenology in clinical and non-clinical samples: A systematic review. *Psychology and Psychotherapy; Theory, Research and Practice* in press DOI: 10.1111/papt.12010.
- Kulaksızoğlu A. (2006). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul, s.113-117.
- Kwong KL, Lam D, Tsui S, Ngan M, Tsang B, Lai TS, Lam SM. (2016). Self esteem in adolescents with epilepsy: Psychosocial and seizure-related correlates. *Epilepsy&Behaviour*, volume:63, p. 118-127.
- Lac A. (2011). Attachment Theory and Theory of Planned Behavior: An Integrative Model Predicting Underage Drinking. C.G.U. Philosophy in Psychology, Doctora Thesis, Claremont.
- Lavitt MR. (1990). The Influence of Gender on the Self-Perception of Disturbed Children. Tulane University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Social Work.
- Lawrance D. (2006). Enhancing Self-Esteem İn The Classroom.,London, Paul Chapman.
- Lee A, Hankin BL. (2009). Insecure attachment, dysfunctional attitudes, and low self-esteem predicting prospective symptoms of depression and anxiety during adolescence. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, vol. 38, issue 2, p. 219-231.
- Lee TH, Kim TH, Kim W, Park EC. (2016). Effects of Difference in Self Esteem Between Spouses on Depressive Symptom: Result From a Data Nationally Representative of South Korean.
- Lehrman D. (1953). A critique of Konrad Lorenz's theory of instinctive behavior. *The Quarterly Review of Biology*, Vol. 28, No. 4, p. 337-363.
- Leminen A. (2002). Self-Concept of Children in Special and Regular Education. Department of Special Education University of Jyväskylä.
- Letoumeau NL, Tramonte L, Willms JD. (2012). Maternal depression, family functioning and childrens longitudinal development. *Journal of Pediatric Nursing*, volume. 28, Issue 3, p. 223-234.
- Levy KN, Blatt SJ, Shaver PR. (1998). Attachment stylesand parental representations. *Journal of Personality and Social Psychology* 1998, Vol. 74, No. 2, 407-419.

- Lewis M, Ramsay D. (2004). Development of self recognition, personal pronoun use, and pretend play during the 2nd year. *Child Development*, vol.75, no.6, p.1821 – 1831.
- Liston A. (1999). An Empirical Investigation of the Relationship Between Attachment History, Current Attachment Style and Depression in a Geriatric, Female Sample. A Dissertation submitted in partial satisfaction of therequirements for the degree of Doctor of Philosophy in Psychology.UMI Number: 9955344.
- Luke MA, Maio GR, Carnelley KB. (2004). Attachment models of the self and others: Relations with self-esteem, humanity-esteem, and parental treatment. *Personal Relationships*, 11, 281–303. Printed in the United States of America.
- MacRae KA. (2002). Attachment in Blind Infants: A Systematic Investigation Using Ainsworth’s Strange Situation, A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Ph.D, Graduate Department of Human Development and Applied Psychology, Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Magai C, Cohen C, Milburn N, Thorpe B, McPherson R, Peralta D. (2001). Attachment styles in older European American and African American adults. *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*, Vol. 56B, No. 1, p.28–35.
- Main M. (1983). Exploration, play, and cognitive functioning related to infant-mother attachment. *Infant Behavior and Development*, 6(2-3), 167-174.
- Main M. (1999). Mary D. Salter Ainsworth: Tribute and Portrait. Reprinted from: *Psychoanalytic Inquiry*, 1999, 19(5), 682-736 (Special Issue – Attachment Research and Psychoanalysis. 2. Clinical Implications).
- Marsh HW, Hau KT. (2003). Big-fish–little-pond effect on academic self-concept: A crosscultural (26-country) test of negativeeffects of academically selective schools, *American Psychologist*, vol.58, p.364-376.
- Matas L, Arend RA, Sroufe LA. (1978). Continuity of adaptation in the second year: The relationship between quality ofattachment and later competence, *Child Development*, Vol. 49, No. 3, p. 547-556.
- McNair RL. (2004). Student Self-Esteem and the Looking-Glass Self: Perceptions of Emotional Support, Role Models and Academic Success on a Community College Campus. Iowa State University A Dissertation Submitted To The Graduate Faculty In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy, Iowa.
- Mcquaid N, Bigelow A, McLaughlin J, MacLean K. (2008). Maternal mental state language and preschool children’s attachment security: Relation to children’s mental state language and expressions of emotional understanding. *Social Development* 17(1), p.61 – 83.
- Mominov K. (2014). Çağdaş Toplumda Birey, Düşünce ve Benlik. İçinde: Kişi, Kişilik ve Kimlik. Editörler: Yazıcı S, Coşkun S. Divan Kitap, 1. Baskı, İstanbul.
- Monat JP. (2016). The Emergence of Humanity’s Self-Awareness. Futures, In Press, Corrected Proof- Note to Users.
- Moore S. (2004). Attachment Security’s Relation to Various Indices of Career Development. A Dissertation Presented to The Graduate Faculty of The University of Akron In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree. UMI Number: 3139581.

- Murray L, Cooper P, Creswell C, Schofield E, Sack C. (2007). The effects of maternal social phobia on mother–infant interactions and infant social responsiveness. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48:1, p. 45-52.
- Neckoway R, Brownlee K, Castellan B. (2007). Is attachment theory consistent with aboriginal parenting realities? *First Peoples Child & Family Review*, Volume 3, Number 2, 2007, Special Issue.
- Newland RP, Parade SH, Dickstein S, Seifer R. (2016). The Association Between Maternal Depression and Sensitivity: Child Directed Effects on Parenting During Infancy. *Infant Behaviour and Development*, volume. 45, part A, p. 47-50.
- Nicholas MC. (2013). Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler. Kaknüs Yayınları, 1. Basım, Çeviren: Gündüz O, İstanbul, s.126-128.
- Okman S. (1999). Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Benlik Algısı Bağlamında İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Önen AS, Ulusoy FM. (2015). The relationship between pre-service teachers' self-esteem and emotional intelligence levels. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, p.1163 – 1168.
- Örgün SK. (2000). Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. A Kulaksızoğlu).
- Özcan Ç. (2012). Okul Öncesinde Aile Katılımı ile Çocukların Akademik Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Anne-Baba Görüşlerine Göre İncelenmesi. A.İ.B.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu (Danışman: Doç. Dr. Y Aydoğan).
- Özçiçek G. (2014). Çocuğun Benlik Kavramının Olumluluğu, Annenin Mükemmeliyetçiliği ve Anne Kabul Red Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İ.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. S Karakelle).
- Özer DS, Özer MK. (2012). Çocuklarda Motor Gelişim. Nobel Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara.
- Özkalp E. (2002). Davranış Bilimlerine Giriş. İçinde: Toplumsallaşma. Editör: Özkalp E, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Özkan HK. (2015). Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışları ile Çocukların Benlik Algısı ve Sosyal Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. A B Aksoy).
- Page T, Norwood R. (2007). Attachment theory and the social work curriculum. *Advances in Social Work*, Vol.1, 30-48. Indiana University School of Social Work.
- Pearce C. (2010). An integration of theory, science and reflective clinical practice in the care and management of attachment-disordered children: A Triple-A approach. *Educational & Child Psychology* Vol. 27 No. 3. The British Psychological Society.
- Pense M, Demir H, Yaman Lesinger F. (2011). Engelli sporcularda benlik algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, Ek Sayı: 13.

- Peters C. (2007). Attachment Theory: A Theoretically Informed Clinical Study Illustrating How The Therapist May Encourage The Relational Secure Base. A dissertation submitted to the Wright Institute Graduate School of Psychology, in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Psychology.
- Phillips D, Mekos D, Scarr S, McCartney, Abbott-Shim M. (2000). Within and Beyond the Classroom Door: Assessing Quality in Child Care Centers. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(4), 475-496.
- Pierrehumbert B, Ramstein T, Karmaniola A, Holfan O. (1996). Child care in the preschool years: Attachment, behaviour problems and cognitive development. *European Journal of Psychology of Education*. Vol.11, no.2, p. 201-214.
- Priddis LE. (2004). The Young School-Age Assessment of Attachment (YSAA): Development and Preliminary Validation. A project submitted in partial fulfillment of the requirements for the award of Doctor of Philosophy Edith Cowan University.
- Proano C. (2005). A Program Design For Adults in an Outpatient Mental Health Center Based on Attachment Styles Theory. C.A.U. A Dissertation Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements For the Degree Doctor of Psychology, Miami.
- Puig J, Englund MM, Simpson JA, Collins AW. (2013). Predicting adult physical illness from infant attachment: A prospective longitudinal study. *Health Psychology*, Vol 32(4), p. 409-417.
- Rees C. (2016). Childrens attachment. *Paediatrics and Child Health*, volume 26, Issue 5, p. 185-193.
- Rosenberg M. (1989). Self-concept research: A historical overview. *Social Forces*, Vol. 68, No. 1, p. 34-44.
- Rubin KH, Bukowski WM, Parker JG, Bowker JC. (2008). Personality, Self and Self Concept. In: Child and Adolescent Development. Edts: Damon W, Lerner RM. John Wiley and Sons, Inc, New Jersey.
- Ruiter C, Ijzendoorn MH. (1993). Attachment And Cognition:A Review Of The Literature. *International Journal of Educational Research*, Vol: 19, ISSN: 08830355, Issue number:6.
- Sabuncuoğlu O, Berkem M. (2006). Bağlanma biçemi ve doğum sonrası depresyon belirtileri arasındaki ilişki: Türkiye’den bulgular. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4) s:252-258.
- Salmivalli C, Isaacs J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness and children’s self- and peer-perceptions. *Child Development*, vol. 76, n. 6, p.1161 – 1171.
- Santrock JW. (2012). Yaşam Boyu Gelişim. 13. Baskı. Çeviri Editörü: Yüksel G, Nobel Yayınları, Ankara.
- Sarı M, Cenkseven F. (2008). İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi ve benlik kavramı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.

- Sarıca Ö. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 ve 6 Yaş Grubu Çocuklarının Benlik Kavramlarının Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Z Ç Özcan).
- Sarıca E. (2013). Ebeveynlerin Sosyal Sorun Çözme Yönelimi ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Z Yazıcı).
- Sarıyüce Körükçü Ö. (2004). Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara (Danışman: Prof. Dr. N Aral).
- Sayar K, Bağlan F. (2014). Koruyucu Psikoloji, Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik. 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Selçikoğlu HŞ. (1958). Eğitim Psikolojisi. Cilt 1, Sanat Matbaası, Ankara.
- Schafer CE. (2015). Ages & Stages. 1ce ed, Çeviren: Açıan MM, Yakamoz Kitap, İstanbul.
- Schultz DP, Schultz SE. (2007). Modern Psikoloji Tarihi. Çeviren: Aslay Y, Kaknüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Selçikoğlu HŞ. (1958). Eğitim Psikolojisi. Cilt 1, Sanat Matbaası, Ankara.
- Seven S. (2006). 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. A Güngör Aytar).
- Seven S. (2013). Çocuk Ruh Sağlığı. 3. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, s.55-70.
- Shafiq M. (2010). Anne Çocuk Bağlanması ve Aile Durumu. H.Ü. Tıp Fakültesi, Sosyal Pediatri Uzmanlık Tezi, Ankara (Danışman: Prof. Dr. S Yalçın).
- Shamir-Essakow G, Ungerer JA, Rapee RM. (2005). Attachment, Behavioral Inhibition, and Anxiety in Preschool Children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, Volume 33, Issue 2, p. 131–143.
- Shred R. (1993). Compliance, Attachment and Emotion Regulation in Infants and Children. Major Area Comprehensive Paper Submitted in partial fulfillment of PhD Program Requirements
- Smith EE, Nolen-Hoeksema S, Fredrickson BL, Loftus GR, Bem DJ, Maren S. (2014). Atkinson ve Hilgard Psikolojiye Giriş. Çevirenler: Öncül Ö, Ferhatoğlu D, Arkadaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Solomon J, George C. (2008). The Measurement of Attachment Security and Related Constructs In Infancy and Early Childhood. In: Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications, Eds: Cassidy J & Shaver PR. 2. İssue, Guilford Press, New York.
- Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri* 8: 88-99.

- Sözüğeçer Z. (2011). Çocuklardaki Davranış Problemlerinin, Bağlanma Stilleri, Aile İşlevleri ve Anne Kabul Algıları Açısından İncelenmesi. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. G Şendil).
- Stanojević TS, Radev MT, Velikić D. (2015). Maternal attachment and childrens emotional and cognitive competences. *Psychological topics*, vol.24, no.1, p. 51-69.
- Stipek DJ, Gralinski JH, Kopp CB. (1990). Self concept development in the toddler years. *Developmental Psychology*, vol.26, no.6, p.972 – 977.
- Stoms GJ, Juffer F, Ijzendoorn MH. (2002). Maternal sensitivity infant attachment and temperament in early childhood predict adjustment in middle childhood: the case of adapted children and their biologically unrelated parents. *Developmental Psychology*, vol.38, no.5, p.806-821.
- Strickland B. (2001). The Gale Encyclopedia of Psychology. Second Edition. Gale Group.
- Sümer N, Güngör D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), s.35-58.
- Sümer N, Anafarta Şendağ M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, Haziran, 24 (63), 86-101.
- Swiney LM. (2014). The Relationship Between Childhood Attachment Style and Adult Dissociation. Submitted in partial fulfillment of requirements for the degree, Master Of Arts In Psychology At The Cleveland State University.
- Szewczyk-Sokolowski M, Bost KK, Wainwright AB. (2005). Attachment, temperament and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, 14(3), p.379-397.
- Şehirli N. (2007). Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Doç.Dr. G SÜBAŞI).
- Şeremet EÖ. (2006). Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının (5 – 6 Yaş) Kendilik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. A Önder).
- Taki Yılmaz M, Kesici Ş. (2014). Anne baba tutumları ve kardeş sırasının üniversite öğrencilerinin öz-anlayışlarının gelişimine etkisi. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, Volume:4 Sayı:6.
- Tanış Zİ. (2014). Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ve Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Yard. Doç. Dr. Z Sayiner).
- Taylor, Muriel K., ve Kogan, K. L. (1973). Effects of birth of a sibling on mother- child interactions. *Child Psychiatry and Human Development*, Vol. 4 (1), 53-58.
- Tercan H, Dursun Ş, Bıçakçı M. (2015). Bebeklik ve Çocukluk Dönemi Tipik (Normal) Gelişim Gösteren Çocukların Gelişimsel Özellikleri. İçinde: Bebeklik ve Çocukluk Döneminde (0-36 Ay) Gelişim, Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi. Ed: Bıçakçı M. Eğiten Kitap, 1. Baskı, Ankara.

- Tokmaloğlu G. (2012). Benlik, Bilinç ve Vicdan. İz Yayıncılık, İstanbul, s. 59-64.
- Trawick Smith J. (2014). Early Childhood Development. 5. Basım, Çeviren: Akman B, Nobel Yayıncılık, s.168-183, Ankara.
- Tremblay RE, Nagin DS, Séguin JR, Zoccolillo M, Zelazo PD, Boivin M, Pérusse D, Japel C. (2004). Physical aggression during early childhood: Trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114(1), e43-e50.
- Türköz Y. (2007). Okulöncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. N Sezgin).
- Uluç S, Öktem F. (2009). Okul öncesi çocuklarda güvenli yer senaryolarının değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63),s. 69-83.
- Ural, O, Güven G, Sezer T, Azkeskin KE, Yılmaz E. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2.
- Uzun C. (2008). Kişilerarası İlişkiler, Öfke, Benlik Algısı ve Anksiyete. A.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (Danışman: Prof. Dr. N Hisli Şahin).
- Uzun G. (2016). 5-6 Yaş Çocukların Bağlanma Durumları ile Okula Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişki. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana (Danışman: Prof. Dr. T AKBAŞ).
- Ünal S. (2007). Atılganlık Becerileri Eğitim Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyi ve Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ş ÖZBEN).
- Vahip I. (2002). Freud'dan günümüze psikanalitik kuram ve uygulamalar: Benlik (ego) psikolojisinin tarihsel gelişimi. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: Ek 3.
- Vaughan GM, Hogg MA. (2007). Sosyal Psikoloji. Çevirenler: Yıldız İ, Gelmez A, Ütopya Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Vicedo M. (2009). Mothers, machines, and morals: Harry Harlow's work on primate love from lab to legend. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Vol. 45(3), s.193–218.
- Vicedo M. (2010). The evolution of Harry Harlow: from the nature to the nurture of love. *History of Psychiatry* 21(2) s.1–16.
- Vidinlioğlu SÖ. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki. *Institute Of Social Science, Sakarya University, Sakarya, Turkey*.
- Waters E. (1995). The Attachment Q-Set (Version 3.0). In: Caregiving, Cultural, and Cognitive Perspectives on Secure-Base Behavior and Working Models: New Growing Points of Attachment Theory and Research. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, Eds: Waters E, Vaughn BE, Posada G & Kondo-Ikemura K. Issue: 2-3, Volume:60, p.234-246.

- Waters E, Deane KE. (1985). Defining and Assessing Individual Differences in Infant Attachment Relationships: Q-Methodology and the Organization of Behavior. In: Growing Points in Attachment Theory and Research. Monographs of The Society For Research in Child Development, Eds: Bretherton I & Waters E, Volume:50, p.41-65.
- Waters E, Merrick S, Treboux D, Crowell J, Albersheim L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, Vol. 71, No. 3, p. 684-689.
- Weber DA. (2003). A comparison of individual psychology and attachment theory. *Journal of Individual Psychology*, vol.59, no.3, p.246-262.
- West KK, Mathews BL, Kerns KA. (2013). Mather-child attachment and cognitive performance in middle childhood: an examination of mediating mechanisms. *Early childhood research quarterly*, vol.28, no.2, p.259-270.
- Yakupoğlu Y. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Yer Alan, Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramı Algısıyla Babalarının Bağlanma Stillerinin (Güvenli – Korkulu – Kayıtsız – Saplantılı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. N. Çelen).
- Yalçın H. (2010). Çocuk Gelişimi. 1. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yalom ID. (2014). Treating Preschool Children. 2nd ed, Çeviren: Yeşilmen ŞÇ, Prestij Yayınları, İstanbul, s. 151- 176.
- Yavuzer H. (2001). Çocuk Psikolojisi. 20. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yazıcı Z, Demirtaş U. (2016). Çocukların sosyal uyumu ve benlik algısı arasındaki ilişki. International Multidisciplinary Congress Of Eurasia, Proceedings, ISBN: 978-9944-0637-1-5.
- Yeung K, Martin JL. (2003). The looking glass self: An empirical test and elaboration. The University of North Carolina Press, *Social Forces*, vol.81(3), p.843-879.
- Yıldırım Kurtuluş H. (2016). Okul Öncesi Kuruma Devam Eden 4-5 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramı ve Bağlanma Stillerinin Anne Davranışları Açısından İncelenmesi. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. M Yüksel).
- Yıldız M. (2006). Benlik kavramı ve benliğin gelişiminde dinin rolü. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:23, s. 87-127.
- Yıldız Çiçekler C, Alakoç Pirpir D. (2015). 48-72 aylar arasında çocuğu bulunan annelerin çocuk yetiştirme davranışları ile çocuklarının benlik kavramlarının incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, vol.1, suppl.2.
- Yılmaz F, Arıkan D. (2007). İşitme engelli adölesanların benlik kavramı ve depresyon belirti düzeyleri arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11: 4.
- Yolalan H. (2013). Ergenlerde Depresyon ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İ.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. ME Deniz).

Yörükán T. (2000). Alfred Adler: Bireysel Psikoloji, Sosyal Roller ve Kişilik. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörüköğlü A. (1989). Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Sorunları. Özgür Yayın Dağıtım, 6. Basım, İstanbul.

Zırh S. (1995). Eğitim Fakóltesi Öğrencilerinin Benlik İmajının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Zosuls KM, Ruble DN, Tamis-LeMonda CS, Shrout PE, Bornstein MH, Greulich FK. (2009). The Acquisition of Gender Labels in Infancy: Implications for Sex-Typed Play. Dev Psychol, 45(3): p.688-701.

Ainsworth MDS. (1967). Infancy in Uganda: Patterns of Attachment Behavior. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2016, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/pdf/mda_uganda_ch20.pdf.

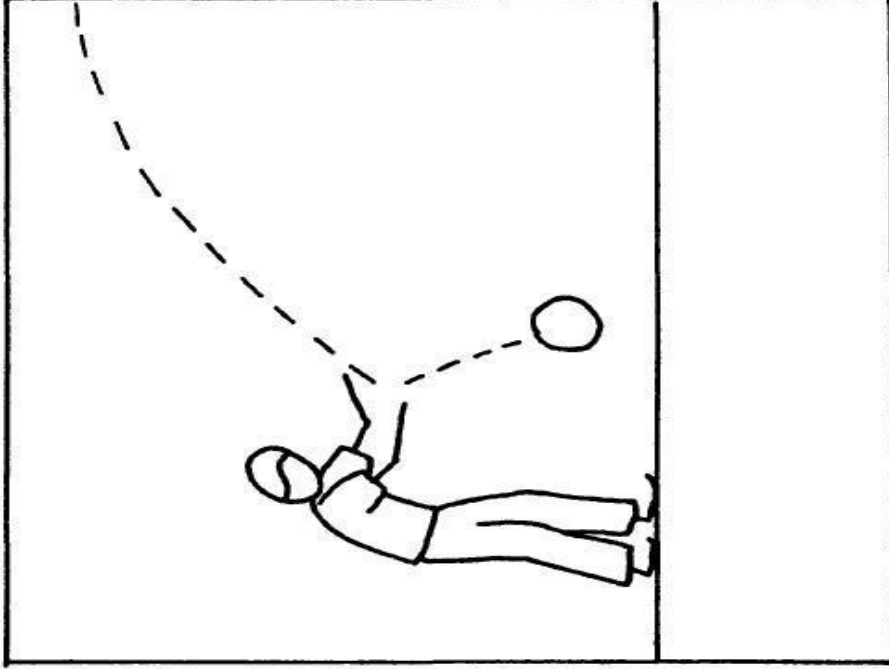
8. EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

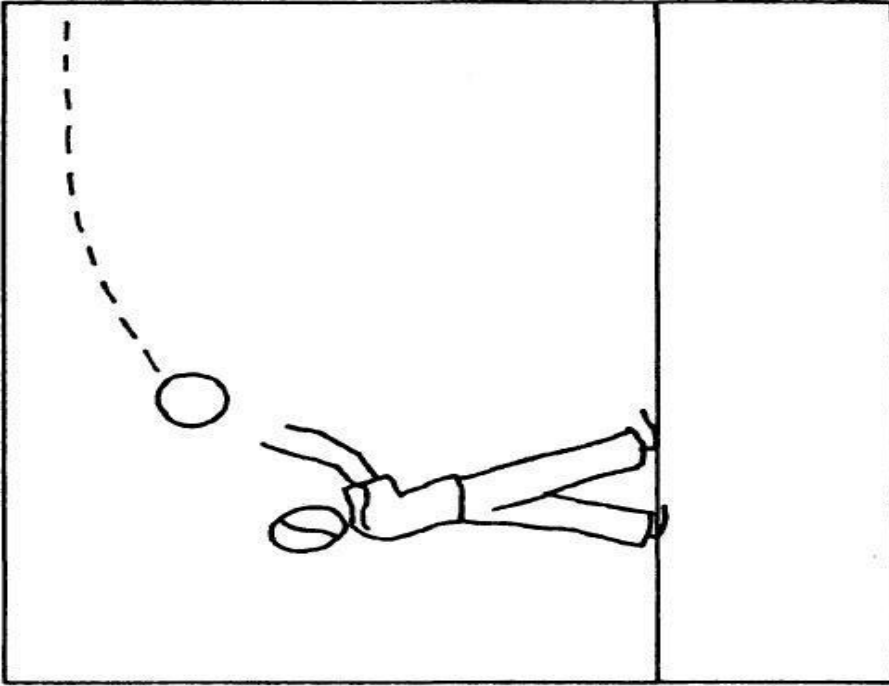
ÇOCUĞA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER	Çocuğun adı soyadı:						
	Cinsiyeti: Kız () Erkek ()						
	Yaşı (ay olarak):						
	Kendisi dâhil kaç kardeş:						
	Ailenin kaçınıcı çocuğu:						
AİLEYE AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER	Annenin yaşı:	() 20-25 yaş () 26-30 yaş () 31-35 yaş () 36-40 yaş () 40 yaş ve üzeri					
	Babanın yaşı:	() 20-25 yaş () 26-30 yaş () 31-35 yaş () 36-40 yaş () 40 yaş ve üzeri					
	Annenin öğrenim durumu	() okur-yazar değil () ilköğretim () lise () üniversite					
	Babanın öğrenim durumu	() okur-yazar değil () ilköğretim () lise () üniversite					
	Annenin çalışma durumu	() çalışıyor () çalışmıyor					
	Babanın çalışma durumu	() çalışıyor () çalışmıyor					
	Anne- baba birliktelik durumu	() Evli () Boşanmış () Eşini kaybetmiş () Yeniden evlenmiş					
	Ailenin gelir durumu	() Gelirim giderimden az () Gelirim giderime eşit () Gelirim giderimden fazla					
ÇOCUĞUNUZ İLE İLGİLİ SORULAR	Çocuğunuzu genel olarak nasıl tanımlarsınız? : a) Kolay uyum sağlayan sakin ve mutlu, b) Kolay uyum sağlayamayan huysuz huzursuz hırçın sıklıkla ağlayan c) Ürkek içe dönük endişeli ve yavaş uyum sağlayan d) Diğer.....						
	Lütfen çocuğunuzun bakımıyla ilgili olarak aşağıdaki tablodan çocuğunuza hangi yaşlarda kimlerin baktığına ilişkin seçeneğe çarpı işareti koyunuz.						
	Yaşlar	Çocuğun annesi	Çocuğun ananesi	Çocuğun babaannesi	Yuva, kreş	Bakıcı	Diğer
	0-1 yaş						
	1-2 yaş						
2-3 yaş							
Çocuğunuz planlanan zamanda dünyaya gelen, istenen bir çocuk muydu? () Evet () Hayır							
Gebelik döneminiz nasıl geçti? () Kolay () Zor							
Doğum sonrası ilk yılınız nasıl geçti? () Kolay () Zor							

EK 2. Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği

1

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayamaz.

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayabilir.

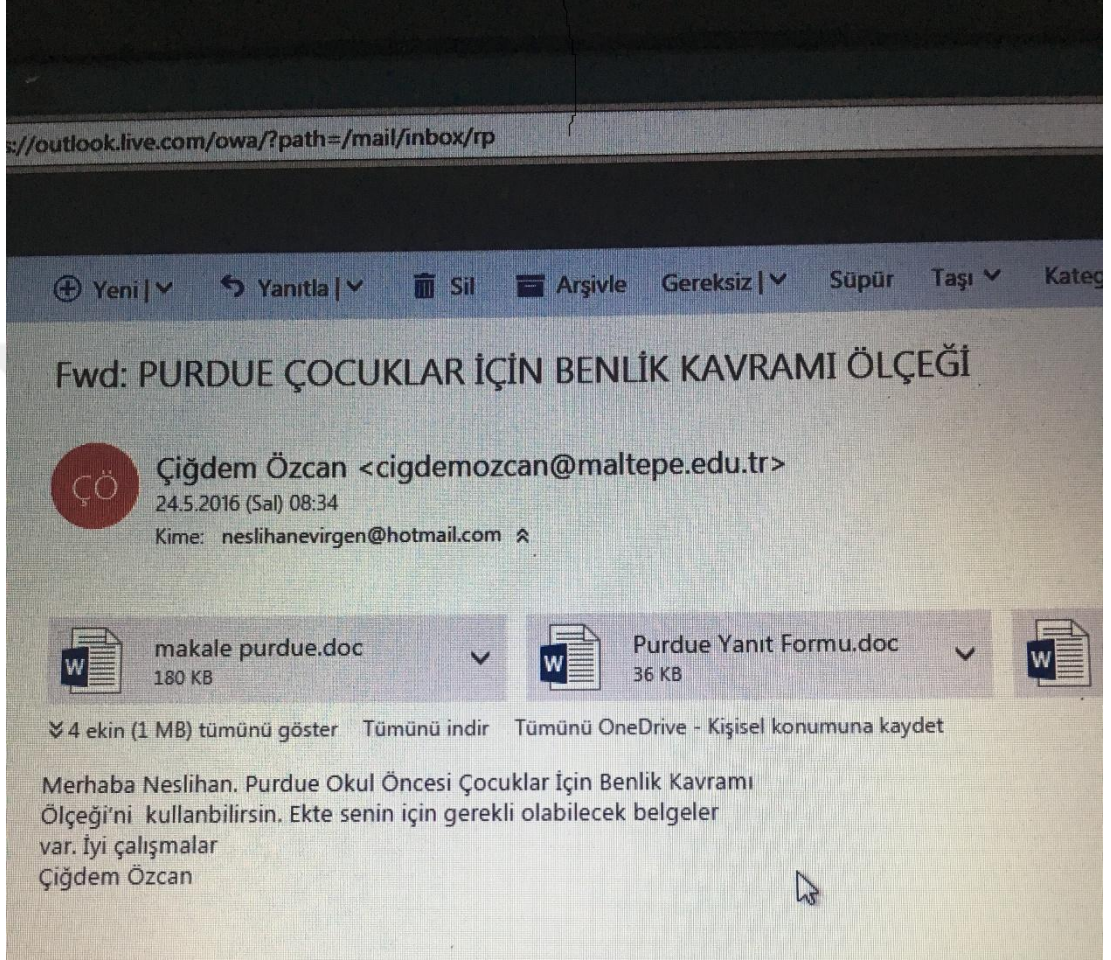
EK 3. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH)

Örnek Hikâye 1: Erkek çocuk annesine okulda bir hediye yapar. Onu beraberinde eve getirir ve annesine verir. Bana, hediye nin ne olduğunu ve hediye yi annesine verdiğinde annesinin ne yaptığını anlatan bir hikâye anlat (Sonraki teşvik: o neye benziyor? Anne ona, bundan daha iyi nasıl olabilirdi mi yoksa ondan çok hoşlandığını mı söyledi. Anne onunla ne yaptı? Bu durumda çocuk neler hissetti. Sevimli miydi yoksa pek sevimli sayılmaz mıydı? Anne neler hissetmiş olabilir).

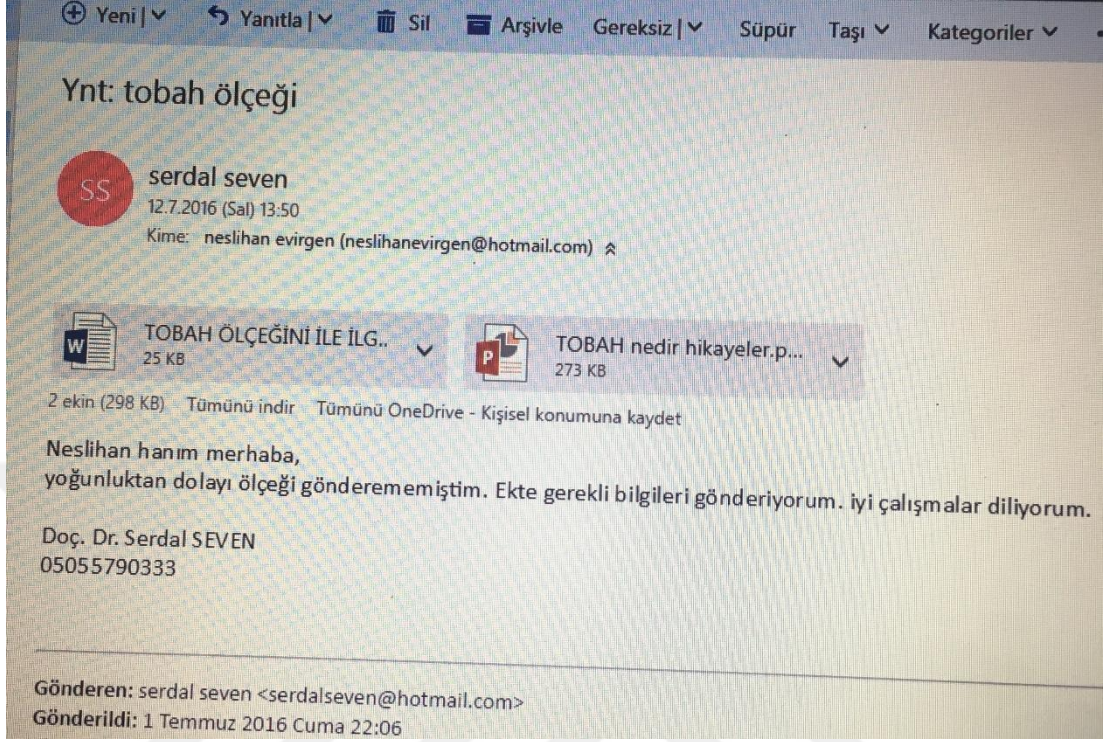

EK 4. Ölçek İzinleri

Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ) Kullanım İzni

Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH) Kullanım İzni

EK 5. Etik Kurul İzni

	T.C KARABÜK ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARLARI	Toplantı No: 2
---	---	---------------------------

Toplantı Tarihi	: 05.10.2016
Toplantı Yeri	: Tıp Fakültesi Dekanlığı Toplantı Salonu
Toplantı Başlama Saati	: 16:30

Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL başkanlığında 05/10/2016 Çarşamba günü aşağıdaki gündemi görüşmek üzere toplandı.

KARARLAR

Karar 16 :

Üniversitemiz Safranbolu Meslek Yüksekokulu öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN'ın danışmanı bulunduğu, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi 2015528303008 numaralı Neslihan EVİRGEN GENİŞ'in tez çalışması kapsamında yapacağı "**Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu araştırması incelenmiş olup gerekli iznin sağlanmasının uygun olacağına,

Oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
(Başkan)
(İmza)

Doç. Dr. Seyit Ali KAYIŞ
(Üye)
(İmza)

Doç. Dr. Didem SUNAY
(Üye)
(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZCAN
(Raportör)
(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Yusuf ERSAN
(Üye)
(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Gülhan ÜNAL KOCAMAN
(Üye)
(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Nazan KARAHAN
(Üye)
(İmza)

Avukat Hüseyin ŞAHİN
(Üye)
(İmza)

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Girişimsel Olmayan
Klinik Araştırmalar
Etik Kurul Başkanı
ASLI GİBİDİR
10 / 10 / 2016

EK 6. Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
KARABÜK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 44653020-605-E.12382172
Konu :Tez Çalışması İzni
(Neslihan EVİRGEN
GENİŞ)

03.11.2016

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: Karabük Üniversitesi Genel Sekreterliğinin 14.10.2016 tarih ve 339358 sayılı yazısı.

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü yüksek lisans Programı öğrencisi Neslihan EVİRGEN GENİŞ'in "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını Yrd. Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN'ın danışmanlığında yürüttüğü ve aşağıda isimleri yazılı olan okullarımızda uygulama isteği Valilik Makamının 24.10.2016 tarih ve 11799541 sayılı onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, ilgiliye tebliğini, uygulamalarda sadece mühürlü anketin kullanılması ve eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmasını ve araştırma sonucu düzenlenecek özet raporun araştırmanın tamamlanmasından sonra en geç iki hafta içerisinde müdürlüğümüze gönderilmesini sağlanmasını arz ederim.

Ali KÖSE
Millî Eğitim Müdürü

1	100. Yıl Anaokulu
2	Şerife Bacı Anaokulu
3	5000 Evler Anaokulu
4	Yunus Emre İlkokulu
5	Mimar Sinan İlkokulu

Ek:
1- Valilik Oluru
2- İzin verilen Tez Çalışması

Ahmet KARAMAN
V.H.K.I.
Güvenli Elektronik
İmza ile Aynıdır
03.11.2016

Karabük Millî Eğitim Müdürlüğü
karabuk@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Aydın KÜÇÜKÖNAL (Memur)
Tel: (0 370) 412 22 80 (155)
Faks: (0 370) 42423 33

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 2b43-58a6-3589-ba83-088f kodu ile teyit edilebilir.

9. ÖZGEÇMİŞ

Neslihan EVİRGEN GENİŞ 1986'da Ankara'da doğdu; ilk ve orta öğrenimini aynı şehirde tamamladı; Keçiören Aydınlikevler Lisesi'nden mezun olduktan sonra 2004 yılında Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'ne girdi; 2008'de bu bölümden mezun olduktan sonra Karabük Yenice Yortanpazarı İlköğretim Okulu'nda Anasınıfı Öğretmeni olarak göreve başladı. 2012 yılından itibaren Karabük Yunus Emre İlkokulu'nda Anasınıfı Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda başlamış olduğu yüksek lisans programını sürdürmektedir.

